

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İÇ GÖÇ VE KAMU YATIRIMLARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER YALDIZ TÜREDİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2021

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

İÇ GÖÇ VE KAMU YATIRIMLARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER YALDIZ TÜREDİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 24 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: KEVSER

Soyadı: YALDIZ TÜREDİ

Bölümü: İKTİSAT ANABİLİM DALI

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: İç Göç ve Kamu Yatırımları İlişkisi: Türkiye Örneği

İngilizce Adı: The Relation of Internal Migration and Public Investments: Turkey Example

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Kevser YALDIZ TÜREDİ

İmza:

(Faint, stylized signature watermark)

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Kevser YALDIZ TÜREDİ tarafından hazırlanan “İç Göç ve Kamu Yatırımları İlişkisi: Türkiye Örneği” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Aksaray Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman:Doç.Dr. Emine FIRAT
(İktisat Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi) **İmza**
.....

Üye: Prof.Dr. Haldun SOYDAL
(Anabilim Dalı,ÜniversiteAdı)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Aysun ÖCAL
(Anabilim Dalı,ÜniversiteAdı)

Tez Savunma Tarihi:../...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza:

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde yaşadığım tüm aksilik ve sıkıntılara rağmen son anda danışmanlığımı üstlenerek çalışmamı bitirmem için umut olan, hayallerimi gerçekleştirmem adına bana bir fırsat veren hem kişiliği hem de çalışma ahlakıyla kendime örnek aldığım sevgili danışman hocam Doç. Dr. Emine FIRAT' a çok teşekkür ederim.

İnançlarını asla kaybetmeden daima beni destekledikleri ve varlıklarını hissettirdikleri için eğitim hayatım boyunca maddi, manevi her zaman yanımda olan sevgili babam Enser YALDIZ ve annem Ayşe YALDIZ'a, tüm bilgi – birikimini ve değerli vaktini benimle paylaşan kardeşim Merve YALDIZ'a ve yüksek lisans sürecimin son aşamasında hayatıma dâhil olan sevgili eşim Oğuz Kağan TÜREDİ' ye elinden geldiğince etmeye çalıştığı yardımlar için sonsuz teşekkür ediyorum.

Çalışmamı, hayattaki en büyük şansım ve en kıymetli hazinem olarak gördüğüm aileme ithaf ediyorum.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İÇ GÖÇ VE KAMU YATIRIMLARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans)

Kevser YALDIZ TÜREDİ, AKSARAY 2021

ÖZET

Göçler insanlık tarihiyle başlayıp kesintisiz şekilde devam eden nüfus hareketlilikleridir. Özellikle sanayi devrimiyle beraber hız kazanmıştır. Bireylerin göç etme kararının ardında; şiddet olayları, ekonomik nedenler, kültürel ve sosyal nedenler ve iklim koşulları gibi etkenler bulunmaktadır. Göç hareketleri uluslararası olabileceği gibi aynı ülke içinde farklı bölgelere de gerçekleşmektedir. Aynı ülke içinde yapılan iç göçler ülke içinde gelişmişlik ve gelir düzeylerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Kamu yatırımlarının önemli amaçlarından biri de bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını da asgari düzeye çekmektir. Türkiye’de iç göçler dönemler itibariyle farklı nedenlere dayanmakla birlikte iç göçlerin yönü genel olarak kırsaldan kentlere doğrudur. Dış göç çalışmalarının oldukça fazla olması ve iç göçle ilgili yeterince çalışma bulunmaması nedeniyle bu çalışmada iç göçler üzerinde durulmuştur. Çalışmada; Türkiye’de iç göçlerin tarihsel gelişimi, nedenleri, nüfus yapısı ve kamu yatırımlarının kapsamı, sektörel dağılımı ve en çok kamu yatırımı yapılan iller 2015-2019 yılları arasındaki verilerle ele alınarak iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışma için elde edilen bulgular sonucunda net göç hızı ve kamu yatırımlarının 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 il bazında değerlendirilmesi sonucunda kamu yatırımları artış ya da azalışlarının net göç hızlarını etkilemediği söylenebilir. İç göçlerin diğer nedenleri de göz önüne alındığında sadece kamu yatırımları ile iç göçler üzerinde kontrol sağlanamayacağı, iç göçlerle ilgili önlem almak için göçlerin sosyolojik nedenlerinin detaylı araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bilim Kodu: 118307,112101

Anahtar Kelimeler: İç Göç, Kamu Yatırımları, Türkiye

Sayfa Adedi:145

Danışman: Doç. Dr. Emine FIRAT

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

**THE RELATION OF INTERNAL MIGRATION AND PUBLIC
INVESTMENTS: TURKEY EXAMPLE**

(M.A.Thesis)

Kevser YALDIZ TÜREDİ, AKSARAY 2021

ABSTRACT

Migrations are population movements that start with the history of humanity and continue uninterruptedly. Especially with the industrial revolution, it gained speed. Behind the individuals' decision to migrate; There are factors such as violent events, economic reasons, cultural - social reasons, and climatic conditions. Migration movements can be international as well as take place in different regions within the same country. Internal migrations within the same country are due to the different levels of development and income within the country. One of the important objectives of public investments is to meet the needs of the regions while minimizing the development between the regions. Although internal migration in Turkey is based on different reasons in terms of periods, the direction of internal migration is generally from rural to urban areas. Internal migration is emphasized in this study since there are a lot of external migration studies and there are not enough studies on internal migration. In the study; The historical development of internal migration in Turkey, its causes, population structure and scope of public investments, sectoral distribution, and the provinces with the most public investments were examined with the data between 2015-2019 and the relationship between internal migration and public investments were examined by document analysis method. As a result of the findings obtained for this study, it can be said that the increase or decrease in public investments does not affect the net migration rates as a result of the evaluation of the net migration rate and public investments on the basis of the 10 provinces that received the most public investment between 2015-2019. Considering the other causes of internal migration, it is thought that control over internal migration cannot be achieved with only public investments, and sociological reasons of migration should be investigated in detail in order to take precautions regarding internal migration.

Science Code:118307,112101

Key Words: Internal Migration, Public Investments, Turkey

Page Number:145

Supervisor: Doç. Dr. Emine FIRAT

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	iv
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	v
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ HAREKETLERİ.....	6
1.1.Göç Kavramına Genel Bakış	6
1.2.Dünya'da Genel Göç Hareketleri	8
1.3.Göçlere Neden Olan Faktörler	15
1.3.1. Şiddet Olayları Nedeniyle Yapılan Göçler	16
1.3.2. Ekonomik Nedenlerle Yapılan Göçler	18
1.3.3. Kültürel ve Sosyal Nedenlerle Yapılan Göçler	21
1.3.4. İklim Koşulları Nedeniyle Yapılan Göçler	23
1.4. Türkiye'nin Nüfus Yapısına Genel Bakış.....	30
1.5. Türkiye'de Genel Göç Hareketleri.....	34
1.6. Türkiye'de Göç Çeşitleri	38
1.6.1.Dış Göç.....	40
1.6.2. İç Göç.....	44
1.7. Türkiye'de İç Göçün Nedenleri.....	45
1.7.1. Türkiye'de 1923-1950 Dönemi Göç Hareketleri	47
1.7.2. Türkiye'de 1950-1980 Dönemi Göç Hareketleri	49

1.7.3. Türkiye’de 1980-2000 Yılı Dönemi Göç Hareketleri.....	53
1.7.4. Türkiye’de 2000 Yılı Sonrası Göç Hareketleri.....	55
İKİNCİ BÖLÜM.....	58
YATIRIM VE KAMU YATIRIMI KAVRAMI.....	58
2.1. Yatırım Kavramı ve Genel Özellikleri.....	58
2.2. Yatırımların Önemi	59
2.3. Yatırımların Ekonomik Etkisi.....	60
2.4. Yatırım Türleri.....	61
2.5. Kamu Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi	63
2.6. Dünya’da Kamu Yatırımları ve Kapsamı	65
2.7. Türkiye’de Kamu Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi ve Kapsamı.....	73
2.7.1. 1924-1960 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları.....	76
2.7.2. 1960-1980 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları.....	78
2.7.3. 1980-2003 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları.....	80
2.7.4. 2003 – 2016 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları.....	82
2.7.5. Türkiye’de Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	89
TÜRKİYE’DE KAMU YATIRIMLARI VE İÇ GÖÇ İLİŞKİSİ.....	89
3.1. İllere Yapılan Yatırımlar ve İç Göç Oranlarının Karşılaştırılması... 90	
3.2. Türkiye’deki Bazı İller Bazında İç Göç ve Kamu Yatırım Miktarlarının Karşılaştırılması	98
3.2.1. Ankara ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	99
3.2.2. Antalya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	101
3.2.3. Artvin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	103
3.2.4. Bursa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	105

3.2.5. Diyarbakır ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019).....	107
3.2.6. İstanbul ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	109
3.2.7. İzmir ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	111
3.2.8. Konya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	113
3.2.9. Mardin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	115
3.2.10. Şanlıurfa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019).....	117
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA.....	124
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	131

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası Göçmen Sayısı (1970-2020).....	9
Tablo 2: Ülkeler ve Maruz Kaldıkları İklim Değişiklikleri	28
Tablo 3: Bölgeler Arası Net Göç Bilgileri (2007-2020)	39
Tablo 4: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç (2019)....	42
Tablo 5: 1927-1950 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu.....	47
Tablo 6: 1950-1980 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu.....	49
Tablo 7: Türkiye'de Gecekondulaşma (1960-1980).....	52
Tablo 8: 1980-2000 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu.....	53
Tablo 9: 2007-2020 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu.....	56
Tablo 10: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1930-1960).....	77
Tablo 11: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1961-1980).....	79
Tablo 12: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1980-2003).....	81
Tablo 13: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (2003-2016).....	83
Tablo 14: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1963-1976).....	84
Tablo 15: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1977-1990).....	85
Tablo 16: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1991-2004).....	86
Tablo 17: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005-2018).....	87
Tablo 18: 2015-2016 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl).....	91
Tablo 19: 2016-2017 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl).....	92
Tablo 20: 2017-2018 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl).....	93
Tablo 21: 2018-2019 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl).....	94
Tablo 22: 2019-2020 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl).....	95
Tablo 23: Yatırım Programı Başlangıç Ödeneği (Bin TL, Cari Fiyatlarla)	96
Tablo 24: Ankara İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	99
Tablo 25: Antalya İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	101
Tablo 26: Artvin İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri	103
Tablo 27: Bursa İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri	105
Tablo 28: Diyarbakır İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri	107
Tablo 29: İstanbul İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	109
Tablo 30: İzmir İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	111
Tablo 31: Konya İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	113
Tablo 32: Mardin İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	115
Tablo 33: Şanlıurfa İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri.....	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: En Fazla Mülteci Ağırlayan Ülkeler (2018).....	12
Şekil 2: Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)	13
Şekil 3: Çalışma Çağındaki Uluslararası Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	14
Şekil 4: Kişilerin Göç Etme Kararını Etkileyen Faktörler.....	16
Şekil 5:Uluslararası Eğitim Yapan Öğrenciler	22
Şekil 6: İklim Değişikliği Nedeniyle Beklenen Göçmen Sayıları (Sahra Altı Afrika, Güney Asya, Latin Amerika).....	24
Şekil 7: Yıllar İtibariyle Tahmini Nüfus (2016-2050).....	32
Şekil 8: Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçün cinsiyete göre dağılımı (2018- 2019)	36
Şekil 9: Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçün en fazla olduğu ilk 5 yaş grubu (2019)	36
Şekil 10: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 İl (2019) ...	37
Şekil 11: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 Ülke (2019).....	37
Şekil 12: Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (%)	51
Şekil 13:Yatırım Türleri.....	62
Şekil 14:Ulusal ve Kamu Yatırımlarının Sektörel olarak Dağılımı.....	67
Şekil 15: Çin, ABD ve AB'de Yeni binek otomobil satışları (Milyon Dolar).....	71
Şekil 16: 2020-2025 Yılları Arasında Yenilenebilir Enerji ve Elektrikli Taşımacılık İçin Küresel Yatırım Tahminleri (Milyar Dolar).....	72
Şekil 17:1930-2016 Yılları Arasında Türkiye'nin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe İçindeki Yatırım Paylarının Oranı (%).....	75
Şekil 18: Ankara ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019) .	100
Şekil 19: Antalya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019).	102
Şekil 20: Artvin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)...	104
Şekil 21: Bursa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)....	106
Şekil 22: Diyarbakır ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	108
Şekil 23: İstanbul ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	110
Şekil 24: İzmir ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019).....	112
Şekil 25: Konya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)...	114
Şekil 26: Mardin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019) .	116
Şekil 27: Şanlıurfa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)	118

KISALTMALAR LİSTESİ

IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
OECD	: İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
LGBT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel
IPCC	: Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
DKH	: Diğer Kamu Hizmetleri
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
KOP	: Konya Ovası Projesi
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümde; araştırmanın problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıklarına, araştırmanın yöntemine, araştırmanın varsayımlarına ve son olarak araştırma ile ilgili tanımlarına yer verilmiştir.

Problem Durumu

İnsanlık tarihinin en eski zamanlarına dayanan göç olgusu kişilerin yaşam alanlarını değiştirerek farklı bir yerde yaşamaya başlaması olarak açıklanabilir. Göç etme kararını verme sürecinde ekonomik, politik, sosyal ve kültürel birçok neden etkili olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte insanlar eskiye göre daha fazla hareketliliğe sahip olmuştur. Ulaşım ve iletişim imkânlarının zamanla artmasıyla beraber kişiler sadece aynı ülke içinde değil farklı ülkelere de göç etmişlerdir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, yaşam şartları, sosyal imkânları kişilerin göç etme kararını etkilerken aynı zamanda önlenemeyen doğal afetler, yaygınlaşan şiddet olayları ve sosyal baskılar da bu kararı verme sürecinde azımsanmayacak düzeyde önemlidir. Bazı durumlarda göçler kişilerin tercihiye bakılmaksızın zorunlu olarak yapılabilmektedir. Göç hareketleri sonuçları bakımından sadece kişileri ya da göç yapılan bölgeyi değil; göç veren bölgeyi, göç veren ülkeyi hatta küresel anlamda dünyayı etkileyen olaylardır. Dolayısıyla göçler yönetimlerin sessiz kalabileceği, kişilerin sadece isteklerine bırakılabilecek olaylar olmaktan ziyade yönetilmesi gereken hareketliliklerdir.

Göçleri kabaca ülkelerin sınırlarına göre iç göç ve dış göç olarak ikiye ayırabiliriz. Dış göç ülkeler arası hareketliliği ifade ederken iç göç aynı ülkenin sınırları içinde farklı bölgelere yapılan göçleri anlatır. Aynı ülke içinde yapılan iç göçlerin birçok nedeni bulunmakla birlikte özellikle bölgeler arası gelişmişlik düzeyi göç verme kararını etkileyen en önemli nedenlerden biridir.

Türkiye gibi geniş coğrafyaya sahip olan ülkelerde, iklim şartları, yaşam standartları ve bölgelere yapılan kamu yatırım harcamaları farklılık gösterebilmektedir. Türkiye’de iç göçler incelendiğinde özellikle 1950’li yıllardan başlayarak göç hareketlerinin çok daha yoğun yaşandığı görülmektedir. İç göçlerin bir sonucu olarak bazı bölgelerde özellikle sanayi

faaliyetlerinin geliştiği, şehirleşme oranının yüksek olduğu, verimli topraklara sahip batı kesimlerde nüfusun diğerk bölgelere göre daha yoğun olduğu görölr.

Kamu yatırımlarının iç göçlere yön verebileceği, bazı bölgelerde meydana gelen yığılmaları azaltabileceği düşünölmektedir. Kamu yatırımlarına ilişkin bilgiler ve planlanan yatırım harcamaları, ilgili yılın Yatırım Planlarında yer almaktadır. Göçlerle ilgili yapılan çalışmalar da özellikle dış göç konusunun üzerinde durulduğu görölmektedir. Birçok araştırmanın dış göç üzerine olması iç göçün daha geri planda kalmasına neden olmuştur. Fakat iç göçler ölkeler açısından takip edilmesi, üzerinde durulması ve yönetilmesi gereken önemli konular arasındadır. Göçler genellikle ekonomik sebeplerle ele alınmakta ve diğerk sosyolojik boyutları ihmal edilmektedir.

Bu çalışmada; öncelikle dış göçten ziyade iç göç konusunu ele alınmasının nedeni iç göçlerin ölkeler açısından önemi ve Türkiye için bu alanda yapılmış çalışmaların yeterli sayıda olmamasıdır. Kamu yatırımları ve iç göçler arasındaki ilişkinin incelenmesi, göçlerin ekonomik boyutunu ele almakta ve ekonomi araçları ile sürecin yönetilmesi konusunda fikir vermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; göç kavramı açıklanarak, Dünya’da ve Türkiye’de meydana gelen göç hareketleri incelenmiştir. Dünya’da meydana gelen göç hareketlerinin gelişimi ve nedenleri, göçe neden olan faktörlerle birlikte açıklanmıştır. Dünya’da göç hareketlerinin açıklanmasının ardından Türkiye’nin nüfus yapısı, genel göç hareketleri, göç çeşitleri ve Türkiye’de iç göçün nedenleri 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi, 1980-2000 dönemi ve 2000 yılı ve sonrasında gerçekleşen göç hareketleri olarak dört ayrı dönemde ele alınmıştır.

İkinci bölümde; genel anlamda yatırım kavramı ve özellikleri açıklanarak yatırımların önemi, ekonomik etkisi, yatırım türleri üzerinde durulmuş, ardından kamu yatırımların tarihsel gelişimi ve kapsamı, iktisat okullarının yatırımlar hakkındaki düşünceleri ve Dünya’da kamu yatırımları ve kapsamı açıklanmıştır. Son olarak Türkiye’deki kamu yatırımlarının tarihsel gelişimi ve kapsamı Osmanlı Devletinden örneklerle başlayarak 1924-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980-2003 dönemi, 2003-2016 dönemi kamu yatırım harcamaları olarak dört ayrı dönemde ele alınmış kamu yatırımlarının sektörel dağılımları yıllar itibariyle incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; çalışmanın araştırma sorularına yönelik olarak illere yapılan yatırımlar ve iç göç oranları genel başlıklar altında incelemiş, son olarak Türkiye’de en çok kamu yatırımı alan 10 il ve bu illere ait net göç oranları grafikler yardımıyla karşılaştırılmıştır.

Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış olup elde edilen veriler yöntem ışığında değerlendirilmiştir. Kamu yatırımları ile ilgili veriler ilgili yılların yatırım programlarından, iç göçü belirleyen net göç verileri ise Türkiye İstatistik Kurumu nüfus ile ilgili raporlardan elde edilmiştir. Şehir seçiminde kamu yatırım payının en yüksek olduğu 10 il tercih edilmiştir. Çalışmanın güncel olması açısından 2015-2019 dönemi verileri kullanıştır. Nüfus verilerinin bir sonraki yılda netleşmesi nedeniyle Türkiye İstatistik Kurumu raporlarından elde edilen en son veri baz alınmıştır. Nüfus verilerine uygun olarak kamu yatırımları ile ilgili veriler 2015-2016-2017-2018 ve 2019 yatırım programları ile onuncu ve on birinci kalkınma planlarının içeriklerinden yararlanarak elde edilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi; göçlerin kontrol edilememesi durumunda sorunlara yol açabilme potansiyeline sahip nüfus hareketlilikleri özelliği taşıması, meydana gelen iç göçlerin bölgesel yığılma ve yetersizliklere neden olduğunun bilinmesi ve bölgeler arası dengesizliklerin göç hareketliliğinin artmasına neden olması sebebiyle kamu yatırımları ve iç göçler arasındaki ilişkinin incelenmesinin önemli olduğu düşünüldükten hazırlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; İç göç ve kamu yatırımları ilişkisinin, Türkiye örneği üzerinden 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 ilin kamu yatırım miktarı ile net göç hızının karşılaştırmalı olarak incelenmesidir.

Araştırma 'da cevap aranan sorular şu şekildedir:

1. 2015-2019 yılları arasında Ankara ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
2. 2015-2019 yılları arasında Antalya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
3. 2015-2019 yılları arasında Artvin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
4. 2015-2019 yılları arasında Bursa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
5. 2015-2019 yılları arasında Diyarbakır ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?

6. 2015-2019 yılları arasında İstanbul ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
7. 2015-2019 yılları arasında İzmir ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
8. 2015-2019 yılları arasında Konya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
9. 2015-2019 yılları arasında Mardin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?
10. 2015-2019 yılları arasında Şanlıurfa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın resmî sitesinde yer alan 2015-2016-2017-2018 ve 2019 yıllarına ait Yatırım Programlarından elde edilen kamu yatırım miktarları ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015-2019 yıllarını kapsayan nüfus ve iç göçü belirleyen net göç hızı raporlarından elde edilen veriler ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma doküman analizi yöntemi esas alınarak ile hazırlanmıştır. Doküman analizi yöntemi, yazılı kaynak içeriklerinin titizlikle analiz edilmesi için başvurulmuş nitel araştırma yöntemlerinden biridir (Wach, 2013).

Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda; TÜİK'in sitesinden alınan nüfus ve göç verileri raporları ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın sitesinden alınan Yatırım Programları ile basılı ve kurumsal kaynaklar vasıtası ile elde edilen tüm bilgilerin güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın Tanımları

İç Göç: Bir ülkenin sınırları dâhilinde bir yerleşim yerinden diğer yerleşim yerine geçici ya da daimî kalmak üzere göç etme hareketidir (TDK, 2019).

Kamu Yatırımları: Ülkenin maddi sermaye stokuna devlet tarafından yapılan ilavelerdir (İktisat Sözlüğü, 2021).

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE GÖÇ HAREKETLERİ

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri yerden ayrılarak başka yerlere yerleşip hayatlarını yeni yerlerinde devam ettirmelerine göç denir. Tarihteki ilk kitlesel ve büyük göç olayı 4. Yüzyıl ortalarında meydana gelen “Kavimler Göçü” olarak bilinir. Çinlilerin egemenliğinden kurtulmaya çalışan Hunların batıya göç etmesiyle göç hareketleri de başlamış olarak kabul edilir. Tarih boyunca birçok göç hareketi yaşanmış olup bazıları bireysel düzeyde ve az etkiye sahipken bazı göç hareketleri küresel anlamda birçok ülkeyi etkilemektedir. Bireylerin göç etme kararını etkileyen başlıca nedenleri; şiddet olayları, ekonomik nedenler, kültürel ve sosyal nedenler, iklim koşulları nedenleri olarak sıralayabiliriz.

Bu bölümde dünya üzerinde gerçekleşen göç hareketlerinin kavramsal çerçevesi, göçlere neden olan faktörler, Türkiye’nin genel nüfus yapısı, ülkede meydana gelen göç hareketleri, göç çeşitleri ve iç göçün nedenleri incelenmiştir.

1.1.Göç Kavramına Genel Bakış

Göç insanlık tarihi kadar eskidir, buna birlikte insanoğlu var oldukça olmaya devam edecektir. En basit haliyle göç; insanların yaşadıkları yerden uzaktaki bir yere yerleşmesi olarak tanımlanabilir (Bartram, 2017). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yıllardır üzerinde durduğu göç konusunun temelini nüfus olgusu oluşturmaktadır. Nüfusla ilgili çalışmalar ilk çağlara kadar dayanmaktadır. Eski Mısırlıların nüfus dengesini sağlamak için yaklaşık 4000 yıl önce Mısır rahipleri tarafından hazırlanan nüfusla ilgili bilgilerin yer aldığı papirüsler bulunmuştur. Bu metinlerde nüfusun dengesini sağlamak için doğum kontrolüyle ilgili bilgilerin yer aldığı bilinmektedir. Eski Mısırlılara ait bu metinler dünya tarihinde nüfusla ilgili hazırlanmış ilk belgeler olarak kabul edilmektedir (Saraç, 1992). Tarihsel süreç içerisinde

klasik ve modern iktisatçılar nüfusla ilgili farklı teoriler geliştirmişlerdir. Nüfusu kaynak üreten ve kaynak tüketen özellikte bir yapı olarak düşündüğümüz zaman iktisat teorilerinin nüfusla ilgili teorilere kayıtsız kalması neredeyse olanaksızdır. Robert Thomas Malthus'un 1789 tarihli "*Nüfus İlkeleri Üzerine Bir Deneme*" adlı eseri modern anlamda nüfus üzerine yapılan ilk eser olarak kabul edilmektedir.

Toplumlar içerisinde nüfusun artmasını destekleyen ve nüfusun kontrol altında tutulması gerektiğini savunan farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin; sürekli savaş halinde bulunan Spartalılar için nüfus nitelik bakımından ne kadar önemli ise aksine barış zamanlarında askere ihtiyaç duymayan Atina devlet yönetiminde; kadınların kürtaj yöntemiyle düşük yapmasına neden olmak dâhil nüfusu azaltmak için bireyleri göçe zorlayan politikalar takip edilmiştir (Reuter, 1923).

Zaman içerisinde sadece nüfusu arttırmayı değil nüfus oranının belli bir düzeyde tutulması gerektiği görüşü de bu teoriler arasında yer bulmuştur. Örneğin; İsveç'li iktisatçı Knut Wicksell (1851- 1926), kişi başı gelirin maksimum olduğu noktada nüfus artışının kontrol altına alınması gerektiğini söylemiştir. Stockholm'de 1881 yılında verdiği bir konferansta İsveç'ten yılda 50 bin kişinin göç ettiğini ve göç nedeniyle optimal nüfus seviyesini aşan büyüklükler için kaygı duyduğunu belirtmiştir (Wicksell & Lindahl, 1958). Nüfusu belli bir seviyede tutmanın zor olmasının yanı sıra artan nüfusla beraber nüfus hareketliliği de zaman içinde hız kazanarak özellikle günümüzde küreselleşen dünya düzenine ayak uydurmuştur. Eski zamanlarda insanlar memleketlerine ve yaşadığı topluma kendilerini ait hissederken göç ve benzeri hareketlilik unsurları zamanla bu aidiyet duygusunun yönünü ve gücünü değiştirmiştir (Milbourne, 2007).

Günümüzde gerek küreselleşmenin etkisiyle gerekse kaydedilen teknolojik ilerlemeler nedeniyle hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimler; sanayileşme, şehirleşme, kişisel tercihler ve sosyal yaşam alanlarında kendini göstererek göç olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda meydana gelen göç hareketleriyle birlikte toplum yapısında ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal anlamda değişiklikler meydana getirmiştir (Özer, 2004).

Nüfus hareketliliği sadece belirli sınırlar içinde kalmayıp tüm dünya üzerinde meydana gelmekte ve sonuçları bakımından dünyanın tamamını etkilemektedir. Bu nedenle nüfus hareketliliğini detaylarıyla anlamak ve çözümleyebilmek için olayı küresel düzeyde düşünmek gerekir. Nüfus hareketlerinin başlangıcından bu yana yaşanan teknolojik gelişmeler ve imkânların iyileşmesiyle birlikte insanlar bugün eskiye oranla daha fazla hareketliliğe sahiptir.

Şehirlerin ekonomik anlamda üstlenmiş olduğu rolün etkisi de mekânsal yer değişikliğini desteklemektedir (Kılıç & Tok, 2004).

1.2.Dünya'da Genel Göç Hareketleri

Kişilerin tek tek ya da kitlesel olarak yer değiştirmesi yani nüfusun hareketlenmesi aynı zamanda göç kavramının da temelini oluşturur. O nedenle nüfus hareketliliği ve göç kavramları birbirlerini ikame edebilirler. Dünya'nın tamamını etkileyen göç hareketleri 17. yüzyıldan başlayarak I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Avrupa devletlerinin güçlü bir şekilde ortaya çıkmasından sonra Britanya, Hollanda, Fransa, İspanya ve Portekiz gibi bazı ülkeler artan nüfuslarını azaltmak için koloniler kurmuşlardır (Akan & Arslan, 2008).

Bu göç hareketlerinin devamı ise 17. ve 18. yüzyıllarda tüccarların Amerika gibi iş gücüne ihtiyacı olan devletler için Afrika'dan köle taşımaya başlamasıyla devam etmiştir. Köleliğin sona ermesiyle birlikte İngilizlerin sözleşmeli köle ve işçi götürmesiyle ilerleyen bu süreç aslında köle taşımacılığının sadece adını değiştirmiştir. Bu kapsamdaki göçler üç yüzyıl sürmekle birlikte başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere Latin Amerika, Avusturalya, Kanada ve Yeni Zelanda'da kurulacak bebek devletlerin milletlerini oluşturarak o devletlerin temelini kurmuştur (Günarslan, 2019).

I. Dünya Savaşı'nın sonunda ise imparatorlukların yıkılmasıyla başka bir süreç başlamıştır. Avrupa'nın güneyinde ve doğusunda sınırları etnik kökeniyle uyumlu olmayan devletler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu devletlerin saf nüfus oluşturma çabası zorunlu göçlerin başlamasına neden olmuştur. Yıkılan Osmanlı imparatorluğunun ardından Anadolu'da yaşayan pek çok millet iç savaşların ortaya çıkması nedeniyle farklı ülkelere göç ettirilmişlerdir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü).

Dünya çapında uluslararası göç politikaları özellikle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ekonomik, politik ve toplumsal alanda önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur (Appleyard, 2001). Tüm bu zorunlu ve çatışma kökenli göçler bir yana 1950 ve 1960 yıllarında ABD ve Batı Avrupa gibi güçlü devletlerin savaştan daha da güçlenerek çıkması ülkelerindeki istihdam açığını meydana getirmiştir. Diğer ülkelerde ise çalışacak iş olmadığı için buralara gitmeyi tercih eden iş gücü sahiplerinin var olması sanayileşmiş büyük devletlerin bu işgücünü ülkelerine işçi olarak ithal etmesiyle bambaşka bir dönem başlamıştır. Savaştan sonra zarar gören ve iş gücüne ihtiyaç duyan devletler kendi aralarında istihdam açığını kapatmak üzere göç anlaşmaları yapmışlardır. Göç eden işçiler başta misafir olarak gitse bile bir süre sonra bu

ülkelere yerleşip ev sahibi ülkelerin dini ve kültürel yapılarında değişikliklere neden olmuştur (Yavuz, 2013).

Göç olgusu her ne kadar insanlık tarihinin ilk çağlarına kadar dayanıyor olsa da bazı sosyal bilimciler özellikle yaşadığımız çağı "göç çağı" olarak adlandıırabileceğimizi söylemektedirler (Castles & Miller, 2008). Eskiye oranla nüfus hareketliliğinin arttığını Birleşmiş Milletler (BM) 2018 yılında yayınladığı raporda da belirterek, 2000'li yıllar sonrasına vurgu yapmaktadır. Uluslararası Göç Günü nedeniyle Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan rapora göre, 2000 yılından bu yana uluslararası göçmenlerin sayısı 2017 yılında 258 milyona yükselerek yüzde 49'luk bir artış meydana getirmiştir (Türkoğlu, 2017). Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2020 yılında yayınladığı rapora göre ise dünya çapında göçmen sayısı 272 milyona ulaşarak dünya toplam nüfusunun yüzde 3,5'ine ulaşmıştır. Aslında 2050 yılı göç tahminleri için dünya genelindeki mülteci sayısının 230 milyon civarına yükseleceği tahmin edilirken 30 yıl öncesinde göçmen sayısı bu tahmini aşmıştır (DEMİR, 2020).

Tablo 1: Uluslararası Göçmen Sayısı (1970-2020)

Yıllar	Göçmen Sayısı	Dünya Nüfusunda Göçmenlerin Oranı (%)
1970	84 460 125	2.3%
1975	90 368 010	2.2%
1980	101 983 149	2.3%
1985	113 206 691	2.3%
1990	153 011 473	2.9%
1995	161 316 895	2.8%
2000	173 588 441	2.8%
2005	191 615 574	2.9%
2010	220 781 909	3.2%
2015	248 861 296	3.4%
2019	271 642 105	3,5%
2020	281 000 000	3,5%

Kaynak: UN DESA, 2008, 2019a, 2019b

Tablo 1'de görüldüğü gibi 1970 yılında 84 milyon 460 bin 125 kişiden oluşan göçmen sayısı dünya nüfusu ile kıyaslandığında toplam nüfusun %2,3'ünü oluşturmaktadır. Daha sonra 1975 yılına gelindiğinde göçmen sayısında yaklaşık olarak 10 milyon kişilik bir artış görülmüş ve bu dünya nüfusunun %2,2'lik kısmını oluşturmuştur. Takip eden yıllarda bu sayısı giderek artmış 1990 yılında büyük bir sıçrama ile 152 milyon 563 bin 212 kişinin göçmen olarak yaşadığı ve bunun da dünya nüfusunun %2,9'luk kısmını oluşturduğu belirtilmiştir. Dünya üzerinde göçmen sayısında dönemsel olarak azalma görülmemekle birlikte genel anlamda aynı düzeyi korudukları ya da artış gösterdikleri tablodan anlaşılmaktadır. 2019 yılına gelindiğinde ise göçmen sayısı 271 milyon 642 bin 105 kişi ile tarih boyunca dünya üzerindeki en yüksek sayısına ulaşmış ve %3,5'lik bir oranla dünya nüfusu içindeki yerini almıştır (World Migration Report, 2020).

BM tarafından 2018 yılında yayınlanan rapora göre dünya üzerinde tahminen 258 milyon uluslararası göçmen bulunduğu belirtilmiştir. Dünya çapında yaşayan uluslararası göçmenler düşünüldüğünde 258 milyon göçmen dünya toplam nüfusunun %3,4'ünü oluşturmaktadır. 1990-2017 döneminde uluslararası göçmenlerin sayılarının artmasıyla beraber dünya üzerindeki 5,6 milyon uluslararası göçmenin göç hareketleri 2005- 2017 yıllarını kapsayan süreçte gerçekleşmiştir (Bodur M. Z., 2018).

Nüfus hareketliliği yani göçler genel olarak gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yapılmıştır. BM'nin raporuna göre uluslararası göçmenlerin toplamının %60'ı Asya ve Avrupa'da yaşamaktadır. (UNDP, 2017).

Uluslararası 10 göçmenden 6'sı Avrupa ya da Asya'da yaşamaktadır. En fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapan ülkeler ağırladıkları kişi sayısı ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

- Amerika Birleşik Devletleri'nde 50,7 milyon
- Almanya'da 12,2 milyon
- Suudi Arabistan'da 12,2 milyon
- Rusya'da 11,7 milyon
- İngiltere'de 8,8 milyon
- Fransa'da 7,9 milyondur.

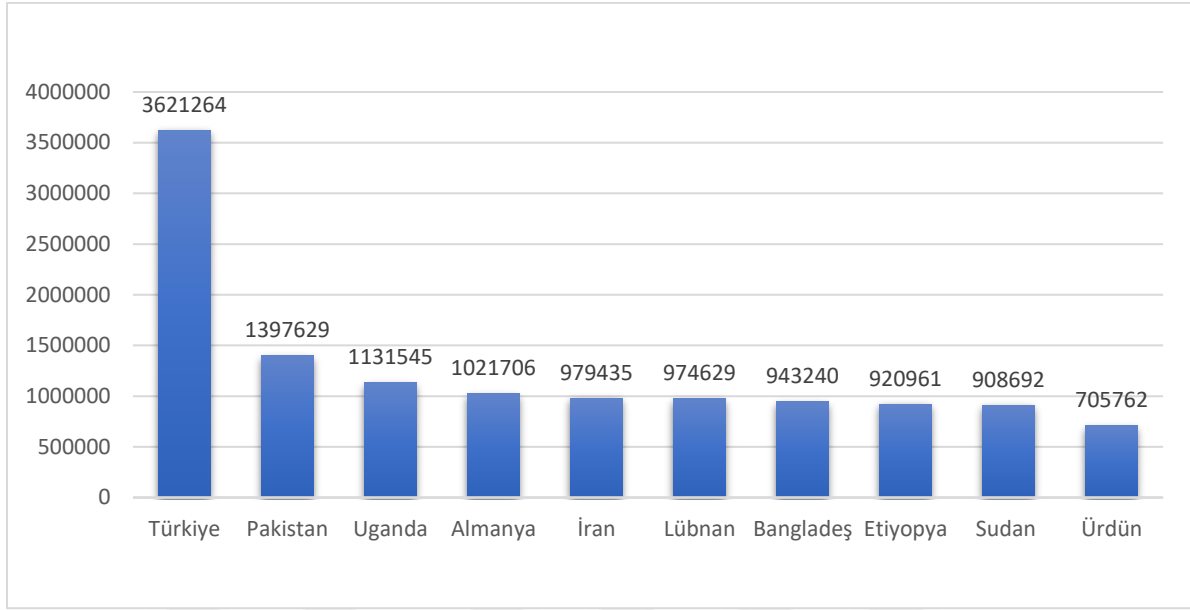
Yüksek gelirli ülkeler, uluslararası göçmenlerin yaklaşık 165 milyonuna yani %64'üne ev sahipliği yapmaktadır. Göçmenler aynı zamanda yerleşim yeri olarak seçtikleri ülkelerin nüfus artışını etkileyerek nüfusun büyümesine katkıda bulunmaktadır. Göçmenler, 2000-2015 yıllarında Kuzey Amerika'da nüfusun büyümesine %42, Okyanusya'da ise %31'lik oranla katkıda bulunmuşlardır. (Taştan, 2021).

Sınırları dışında en çok vatandaşa sahip olan ülkeler ise göçmen konumundaki vatandaş sayıları ile aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Hindistan 16,6 milyon,
- Meksika 13 milyon,
- Rusya 10,6 milyon,
- Çin 10 milyon,
- Bangladeş 7,5 milyon,
- Suriye 6,9 milyon,
- Pakistan 6 milyondur.

Uluslararası göçmenlerin %10'luk kısmını oluşturan 26 milyon kişi mülteci veya sığınmacı konumundadır. Uluslararası göçmenlerin %64'lük kısmını ağırlayan yüksek gelirli ülkelerin aksine mülteci veya sığınmacı konumundaki 22 milyon göçmene düşük ve orta gelirli ülkeler ev sahipliği yapmaktadır (Nations, 2017).

Şekil 1: En Fazla Mülteci Ağırlayan Ülkeler (2018)

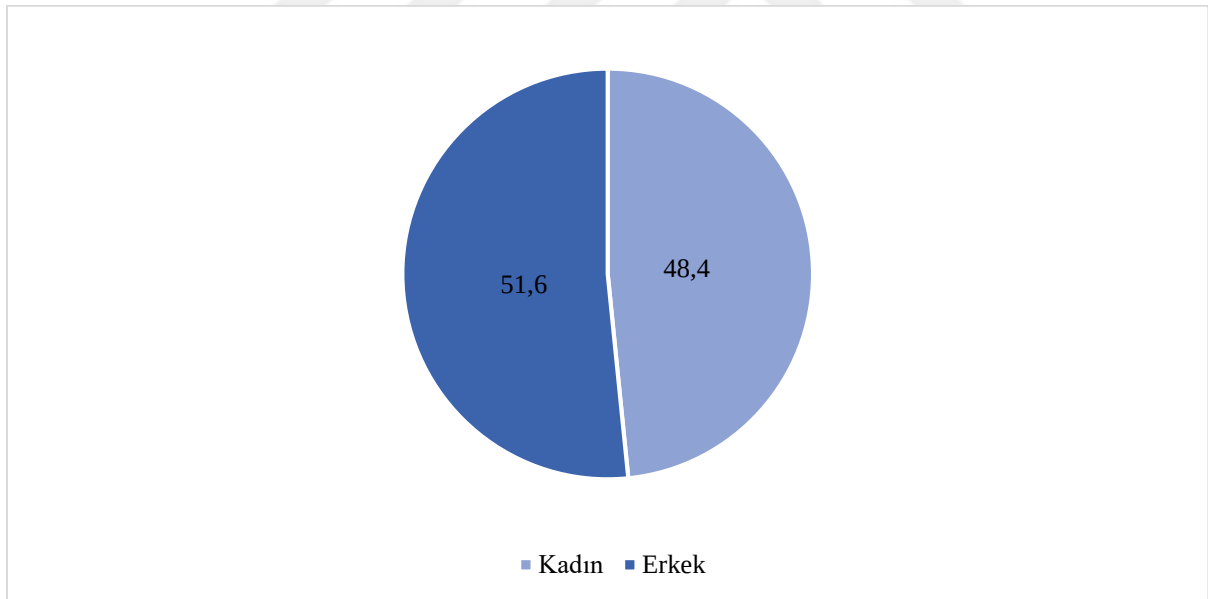
Kaynak: <https://tr.euronews.com> sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 1’de dünya üzerinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler gösterilmiştir. Türkiye 3 621 264 kişi ile sınırları içinde en fazla mülteci barındıran ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. Türkiye’yi 1 397 629 kişi mülteci ile Pakistan ikinci sırada takip etmektedir. En fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye ve Pakistan’dan sonra sırayla sınırları içinde mültecilere barınma hakkı tanıyan ülkeler ve mülteci sayıları Uganda 1 135 545 kişi, Almanya 1 021 706 kişi, İran 979 435 kişi, Lübnan 974 629 kişi, Bangladeş 943 240 kişi, Etiyopya 920 961 kişi, Sudan 908 692 kişi ve Ürdün 705 762 kişidir. Şekil 1 incelendiğinde en fazla mülteci ağırlayan ülkeler arasında sadece Almanya’nın Avrupa kıtasında yer aldığı görülmektedir.

Uluslararası göçmenler Kuzey Amerika, Avrupa ve Okyanusya gibi birçok ülkede nüfusun %10’unu oluşturmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi sınırları dışında vatandaşa sahip olan birçok ülke bulunmaktadır. Bu göçmenler kendi sınırları içinde hareket etmeyi seçtiği gibi çoğu zaman sınırları dışında da başka yerleşim yerlerine göç etmeyi seçmişlerdir. 1990-2017 yılları arasında uluslararası göçmenlerin sayısındaki artış 31 milyon göçmen ile Asya’da görülmektedir. Asya’da yaşayan 30 milyon göçmenin 28 milyonu yani yaklaşık %89’u Asya kıtasında doğmuştur. Bu duruma bakarak Asya’da doğan göçmenlerin sınırları içinde hareket ettiği söylenebilir. Sınırlar içinde yapılan göçleri açıklamak içinse ülkelerin siyasi politikalarından dolayı göçmenlere ev sahipliği yapmak istememesi, sınır dışı yerlere göç etmenin daha zor olması gibi pek çok sebep sayılabilir (Bodur M. Z., 2018).

Ancak Avrupa’da Asya’nın tersine bir durum söz konusudur. Avrupa’da yaşayan göçmenlerin %46’sı Avrupa’da, %24’ü Asya’da, yaklaşık %17’si Afrika’da, %13’ü Latin Amerika’da ve Karayipler’de doğmuştur. Örneğin, Afrika göçmen bakımından hem bölge içerisinde hem de bölge dışında yoğun hareketliliğe sahip bir yerdir. 2019 yılında Afrika doğumlu olmasına rağmen Avrupa’da 10,6 milyon, Kuzey Amerika’da 3,2 milyon ve Asya’da 4,6 milyon bölge dışında yaşayan göçmenin ikamet ettiği tespit edilmiştir (Dünya Göç Raporu, 2020). Kuzey Amerika’da yaşayan göçmenlerin ise %55’i Latin Amerika’da ve Karayipler’de, %37’si Asya’da, %7’si ise Afrika’da doğmuştur (Bodur M. Z., 2018). Oranlardan anlaşılacağı gibi Asya göçmen yapısı olarak daha heterojenken Avrupa ve Kuzey Amerika için bunu söylemek pek mümkün değildir. Göçmen nüfusu düşünüldüğünde bu ülkelerde aslında nüfusun çok artmadığı mevcut durumun göçmenler tarafından meydana getirildiği düşünülebilir.

Şekil 2: Uluslararası Göçmenlerin Cinsiyet Dağılımı (%)

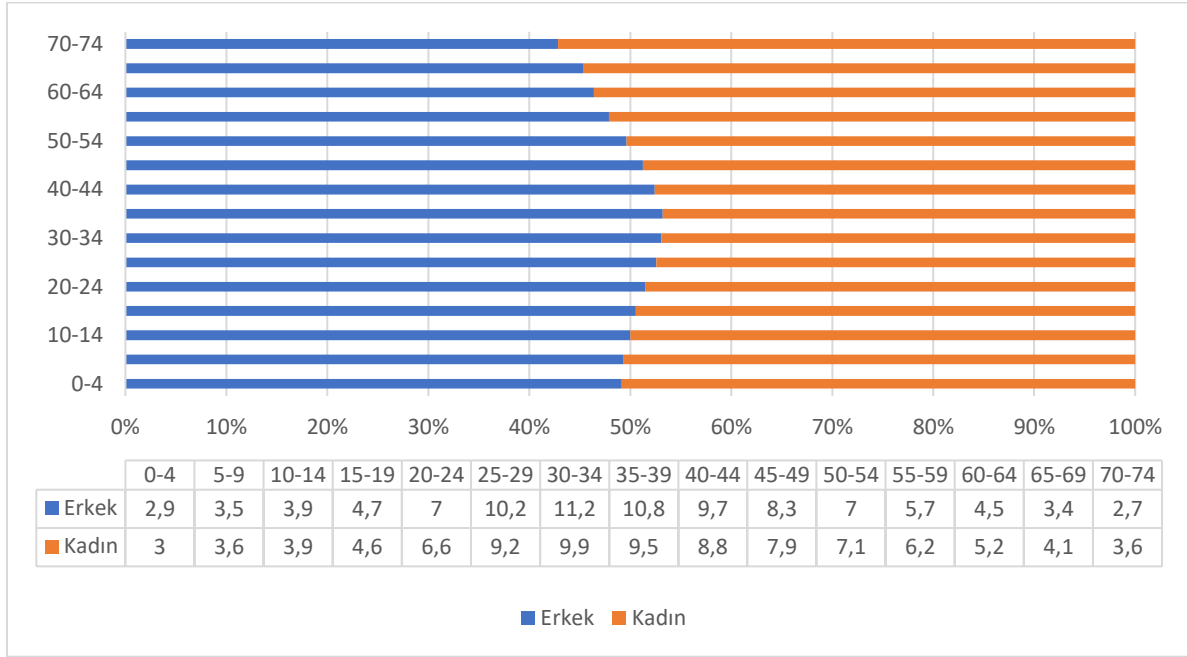

Kaynak: BM, 2017 Rapor verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 2’de uluslararası göçmenlerle ilgili yapılan çalışmalar sonucunda 2017 yılı itibariyle göçmenlerin %48,4 ’ünün kadın olduğu gösterilmektedir. Güney’de tüm göçmenler arasında kadın göçmenlerin oranı 1990’da %47 iken, 2017 yılında bu oran %43,9’a gerilemiştir. Kadın göçmenlerin Afrika ve Asya dışında tüm bölgelerde erkeklerden fazla olduğunun belirlenmesiyle birlikte 2000-2017 yılları arasında Asya’da göçmen kadınların oranındaki

düşüş (%48) ve erkek göçmenlerin sayısındaki artışın (%73) petrol üreten ülkelerin yoğun işçi talebinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kadın göçmenler %52 oran ile Avrupa’da en yüksek orana sahiptir. Bu oranı %51,5 ile Kuzey Amerika, %51 ile Okyanusya izlemektedir. Bu durumun nedenini ise kadınların yaşam sürelerinin erkeklere göre daha uzun olmasına bağlanmaktadır (Nations, 2017). Göçlerin Avrupa ve Orta Doğu arasında meydana geldiği ve ayrıca bölgenin Afrika’dan da göç aldığı açıkça görülmektedir (Hallet, 2016).

Şekil 3: Çalışma Çağındaki Uluslararası Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Kaynak: <http://freedomandsafety.com> sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 3'te görüldüğü gibi uluslararası göçmenlerin büyük bir çoğunluğu yani yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü olarak tarif edebileceğimiz 191 milyon kişi (Nüfusun %72'si) dünya üzerinde çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 20-65 yaşları arasında yer almakta ve çalışma çağındaki 191 milyon göçmenin %58'i gelişmiş ülkelerde ikamet etmektedir. Ayrıca göç eden nüfusun %52'si erkek iken bu oranın %48'ini kadınlar oluşturmaktadır. Uluslararası göçmenlerin yaş ortalaması 39,2'dir. Bu yaş ortalaması aslında nüfusun uygun şekillerde istihdam edilirse kullanılabilecek sağlam bir iş gücü potansiyeli olduğunu ortaya koymaktadır (Lajcak, 2018).

Açıklanan bilgilere 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde Covid-19 virüsü tespit edilmiştir. Virüsün insanlar arasında yayılarak birçok kişiyi etkilemesi sebebiyle virüsün sadece ulusal değil uluslararası boyutta önem kazanmasına neden olmuştur. Covid-19 virüsünün yayılmasını engellemek için ülkeler sınırlarını kapatarak önlem almaya çalışmışlardır. İnsan

hareketliliği yani göçmenler ve Covid-19 arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Sirkeci & Yüceşahin, 2020).

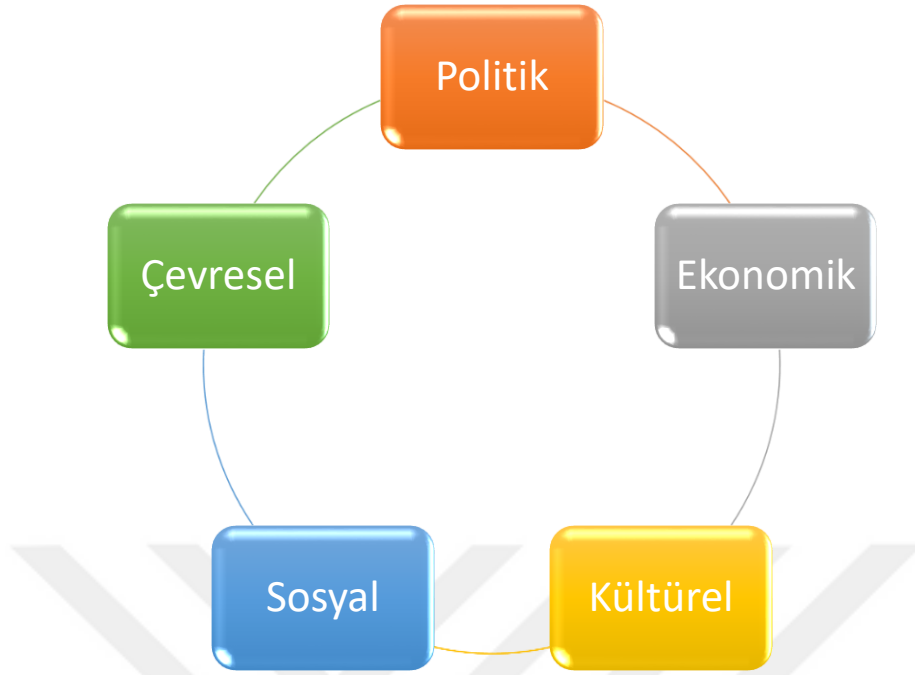
Covid-19'un küresel düzeyde yayılmasıyla birlikte 2020 yılı Mart ayından itibaren ülkeler önemlerini sıkılaştırmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler 'in açıklamalarına göre 220 ülke Covid-19 önlemleri kapsamında seyahat ve hareketlilik düzenlemesine giderek 60 bin karar almıştır. OECD Covid-19 salgınının ciddiyetini açıklamak için salgının 21. Yüzyılın 11 Eylül Saldırıları ve 2008 Finansal Krizi'nin ardından ekonomik ve toplumsal açıdan en büyük sorunlardan biri olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca OECD'nin açıklamasına göre; II. Dünya Savaşından sonra Marshall Planı'nı uygulaması gibi küresel boyutta çalışmalara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (OECD, 2020).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yaptığı değerlendirmelere göre; Covid-19 nedeniyle 1,6 milyar işçinin yarısından fazlası hazırlıksız yakalandığı salgında birikimi olmaması nedeniyle gelir kaybına uğramıştır. Ayrıca işçilerin yurtlarına gönderdiği döviz gönderilerinde dünya genelinde %20 oranında bir düşüş beklenmektedir. 2020 yılı sonlarına doğru birçok ülkede kıtlık yaşanabileceği gibi son yıllarda Dünya İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde geline noktanın çok geriye düşüleceği tahmin edilmektedir (Karakılıç & Zırh, 2020).

1.3.Göçlere Neden Olan Faktörler

Genel anlamda göçler kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan ve sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan nüfus hareketlilikleridir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde önceden gerçekleşen nüfus hareketlilikleri, gelişmekte olan ülkelerde devam etmektedir (Aydemir, 1999) . Göçler öncelikle ekonomik sebeplere dayanır gibi kalıplaşmış bir algının himayesinde kalsa da detaylıca ele alındığında bu hareketlerin sebepleri altında farklı birçok konunun yattığını görmek mümkündür. Ekonomik nedenler küçümsenmeyecek kadar büyük bir etkiye sahip olsa da onun yanında savaş, fakirlik, eğitim, sosyo-kültürel yaşam arzuları ve aslında çoğunlukla göz ardı edilen fakat önemli bir yere sahip olan küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişiklikleri de nüfus hareketliliğine neden olan faktörler arasında yer almaktadır.

Şekil 4: Kişilerin Göç Etme Kararını Etkileyen Faktörler

Kaynak: Dünya Göç Raporu verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 4'te kişilerin göç etme kararlarını etkileyen ve göç etmeye karar verirken onları bu kararı vermeye iten faktörleri; politik, ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel olmak üzere beş ana başlık altında toplamak mümkündür (UNDP, 2017).

Sınır içinde hareketlilik daha kolay gerçekleşirken ortaya çıkan sınırlar aslında hareketliliğin büyük bir kısmının kısıtlanmasına neden olmuştur. Fakat küreselleşen dünyada iletişim ve ulaşımın erişilebilir hale gelmesi birçok kolaylığı beraberinde getirmiştir. İnsanlar artık daha rahat birbirinden haberdar olmakta ve hatta kolay ziyaretler gerçekleştirebilmektedir.

Göçlere neden olan faktörler belirli biçimlere sahip değildir. Bazı faktörler zorunlu olarak göç etmeye neden olurken ortaya çıkan göçlerin bir kısmı da kişilerin kendi istek ve kararları doğrultusunda gerçekleşmektedir.

1.3.1. Şiddet Olayları Nedeniyle Yapılan Göçler

Kişilerin göç etme kararı vermesine neden olan en önemli faktörlerden biri de yerleşim yerlerinde ya da yerleşim yeri yakınlarında şiddet olaylarının baş göstermesidir. Özellikle savaş ve terör nedeniyle birçok insan yaşam alanlarını bırakarak başka yerlere göç etmiştir. Şiddet olayları nedeniyle meydana gelen göçler sadece isteğe bağlı olmayıp devletlerin benimsedikleri

yönetim anlayışı sebebiyle zorunlu olarak yaptırılmıştır. I. ve II. Dünya savaşının ardından yaşanan göç olaylarını bu kapsamda incelemek mümkündür.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda imparatorlukların yıkılmasıyla önemli bir göç süreci başlamıştır. Avrupa'nın güneyinde ve doğusunda sınırları etnik kökeniyle uyumlu olmayan devletler ortaya çıkmış, ortaya çıkan bu devletlerin saf nüfus oluşturma çabası, zorunlu göçlerin başlamasına neden olmuştur. Örneğin; yıkılan Osmanlı imparatorluğunun ardından Anadolu'da yaşayan pek çok millet iç savaşların ortaya çıkması nedeniyle farklı ülkelere göç ettirilmişlerdir. Göçler sadece I. Dünya Savaşıyla sınırlı kalmayıp II. Dünya Savaşı sonrası da devam etmiştir. Dünya çapında ekonomik, politik ve en önemlisi toplumsal alanda değişiklik meydana getiren pek çok uluslararası göç politikası II. Dünya Savaşından beri uygulanmaktadır (Appleyard, 2001).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlıklarını kazanan sömürge devletleri yeni kurdukları ülkelerde; benimsedikleri otoriter yönetim anlayışı sebebiyle etnik olarak bölünmüş halk arasında şiddetli çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Kurulan yeni devletler; sömürgeciler tarafından getirilen Avrupalıların geldikleri yerlere dönmelerini savunmuş ve zorunlu göçlerle bu amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Günümüzde ise Dünya savaşları gibi büyük kitleleri etkileyen şiddet olayları yaşanmamasına rağmen son yıllarda şiddet nedeniyle yapılan göçlerin yoğun olarak görülmesinin en önemli nedenlerinden biri Suriye'de yaşanan krizdir.

"BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerine göre; savaş ve şiddet olaylarının yaşandığı kriz bölgelerinden kaçanların sayısı geçen yıl rekor seviyeye ulaştığı, 2016 yılı sonunda kendi ülkesi içinde ya da ülke sınırları dışına kaçan toplam 65 milyon kişinin evini terk etmek zorunda kaldığı, buna göre her dakika 20 kişinin mülteci konumuna düştüğü ifade edilmektedir" (Bodur M. Z., 2018).

Dünya bu krizle birlikte II. Dünya Savaşından bu yana en büyük nüfus hareketliliğine tanık olmuştur. 22 milyon göçmen bu krizin ardından evlerini terk ederek başka yerleşim yerlerine göç etmişlerdir. Sadece 2015 yılında 1 milyondan fazla insan memleketlerini bırakarak Avrupa'ya yerleşmek için gelmiştir. Yaşanan Suriye krizi bu nedenle bölgesel olmaktan çıkıp küresel bir mesele haline gelmiştir. Suriyeli göçmenlere en fazla ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir. Açıklamaya göre bir önceki aya nazaran Suriyeli göçmenlerin sayısı 4 bin 187 kişi artarak toplam 3 milyon 645 bin 557 kişi olmuştur. Bu kişilerin 1 milyon 965 bin 256'sı erkek, 1 milyon 678 bin 513'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Veriler değerlendirildiğinde Suriyeli

kadınların erkeklerden fazla olduğu yaş aralığı 55-75+ 'dır. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin yaş ortalaması 22,1'dir. Türkiye nüfusunun yaş ortalaması ise 32,4'tür. (multeciler.org.tr, 2021)

Ocak 2021 tarihli verilerine göre en çok Suriyeli göçmenin yaşadığı şehir 558 bin 276 kişi ile İstanbul'dur. Suriyeli göçmenlerin en az olduğu şehir ise 42 kişi ile Bayburt'tur. Bayburt'u 60 kişi ile Artvin, 77 kişi ile Bartın ilimiz takip etmektedir. Suriyeli göçmenlerin yerli nüfusa oranla en yoğun yaşadığı il %95,54 ile Kilis'tir. Kilis'te kayıtlı Suriyelilerin sayısı, Türk vatandaşlarının sayısından 6 bin 84 kişi daha azdır. Kilis'te bu kadar fazla Suriyeli göçmenin yaşamasının nedeni ise Geçici Barınma Merkezlerinden birinin de o ilde yer almasıdır. Suriyeli göçmenlerin Türk nüfusuna oranla yoğunluğunun en az olduğu şehirler ise %0,04 oran ile Antalya, Artvin ve Giresun'dur. Alınan kayıtlara göre Antalya ilinde 831 Suriyeli göçmen olduğu görülmektedir.

1.3.2. Ekonomik Nedenlerle Yapılan Göçler

Ekonomik şartlar her ülkede ve hatta aynı sınırlar içindeki bölgelerde dahi ayarlanmış standartlarda değildir. Bu nedenle aynı sınırlar içerisinde dahi olsa bazı yerler arasında gelir eşitsizlikleri olması kaçınılmazdır. Dünyanın hızlı bir şekilde uyum sürecine girerek küreselleşmenin hız kazandığı 1990 yılı sonrasında ülkeler arasında gelir dağılımının bozulmasına paralel olarak düzensiz göç olayları meydana gelmiştir. Gelir dağılımının yüksek olduğu bölgeler göçmenler için çekim merkezi haline gelirken gelir dağılımının düşük olduğu bölgelerden hızla bu bölgelere hareket başlamıştır (Bodur M. Z., 2018). İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) tarafından "*OECD Ülkelerinde Artan Gelir Eşitsizliği*" başlığı altında 2011 yılında yayınlanan rapora göre; 2008 küresel ekonomik krizi öncesindeki 20 yıl boyunca, 22 OECD ülkesinin 17'sinde hane halklarının gelir eşitsizliğinin arttığı belirtilmiştir (OECD R. , 2011).

Üreticiler tarafından da gelirin yüksek olduğu yerler tercih sıralamasında önceliklidir. Çünkü gelişmiş ülkelerde daha başarılı ekonomik politikaların uygulanması o ülkenin üretici açısından cazibe merkezi haline gelmesini sağlar. Üretimi yapacak olan sermaye sahiplerinin o ülkeyi yatırım yapmak için seçmesi ülkede yaşayan kişilerin yaşam koşullarını daha iyi seviyelere çekecektir. Bugün dünya nüfusunun binde yedisi dünyadaki net zenginliğin %40'ını elde etmiş olarak görünmektedir. Bu oran yaklaşık 20-30 yıl içerisinde zengin kuzey ülkelerinin dünyadaki gelirden paylarına düşenden daha fazla alacağını fakat nüfuslarının daha da yaşlanacağını göstermektedir (The World Bank, 2009). Buna karşın günümüzdeki göçlerin büyük bir kısmını veren güney ülkeleri ise gelir düzeyi olarak daha da fakirleşecek fakat

nüfusları kuzey ülkelerine göre hem genç hem de daha fazla olacaktır. Tüm bu senaryonun sonucunda güneydeki fakir ülkelere, kuzeydeki zengin ülkelere gelir dağılımının yüksek olması ve kaynak akışı nedeniyle düzensiz göçlerin meydana gelmesi beklenmektedir (Bodur M. , 2018).

Kişilerin göç tercihlerini belirlerken çizdikleri rotalar tıpkı ticaretin küreselleşmesinde olduğu gibi fakir bölgelerden zengin bölgelere bir nüfus hareketi olarak gerçekleşmektedir. Her ülkenin belirli bir yatırım kapasitesi ve insan gücü olduğu varsayıldığında çözülmesi gereken bir sorunla karşılaşılacaktır. Gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkeler gelişmemiş ülkelere gelen insan gücünü kendilerine yeterli ölçüde ayırdıktan sonra nasıl eritebilir? Nüfus hareketliliği tam anlamıyla engellenemese bile bir aşamadan sonra ülkelerin kapasiteleri düşünüldüğünde kontrol altına alınmak zorundadır. BM'nin verilerine göre, uluslararası göçmen sayısındaki artış, dünya nüfusundaki artıştan daha hızlı olmaktadır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya ülkelerinde uluslararası göçmenlerin payı, toplam nüfusun %10'unu oluşturmaktadır. Göçmen sorunu gibi görünen bu hareketlilik aslında yaşanan ülke nüfusları için önemli bir istihdam kaynağıdır. (OECD, 2011).

Diğer tüm koşullar sabit olarak düşünüldüğünde sadece ekonomik amaçlı yapılan göçler için ülkelerin yaşam standartları, gelir seviyeleri birbirine ne kadar yakın olursa uluslararası göç oranları o oranda düşürülebilir. Bu nedenle ülkeler için hazırlanan ekonomi politikaları ülkelerin ekonomik eksiklikleri göz önünde bulundurularak alt yapı ve teşviklerle harmanlanmış olmalıdır.

Dünya Gelişim raporunun 2009 yılı verilerine göre; gelecekteki yıllarda Amerika'da doğan bir kişinin Zambiya'da doğan bir kişiye göre yüz kat daha fazla kazanıp 30 yıl daha fazla yaşayacağı belirtilmiştir. Yine aynı raporda yer alan bilgiye göre ülkeler arasında var olan ıraksama ciddi değişiklik geçirmediği sürece Zambiya'nın başkentinden uzak olan köyde doğan bir kişi New York'ta doğan bir kişiden daha az yaşam süresine sahip olacak ve hayatı boyunca elde edeceği gelir her yıl için 0,01 Dolar iken New York'ta yaşayan kişi 2 Dolar kazanacaktır. Ortalama yaşam süreleri dikkate alındığında New York'ta yaşayan ve kazancını burada elde eden biri için hayatı boyunca kazanacağı miktar yaklaşık 4,5 milyon Dolar iken Zambiya'nın kırsalında 10 000 Dolar'dan daha az gelir elde edilebileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ülkelerin konumlarının kişilerin refahları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (The World Bank, 2009).

Eğitim seviyeleri aynı olan fakat farklı ülkelerde yaşayan kişiler arasında meydana gelen aşırı gelir farkları kişileri göç ederek gelişmiş ülkelerde çalışmaya ve yaşam seviyelerini yükseltmeye teşvik etmektedir. Günümüz dünyasında kişilerin hangi işi yaptığı değil; nerede çalıştığı gelirini tahmin etmek için en güçlü göstergelerden biri haline gelmiştir. Çünkü aynı mesleğe sahip insanlar farklı ülkelerde çok farklı standartlar ve gelirler elde ederek çalışmaktadır. Örneğin; Amerika’da asgari ücret 2019 ve 2020 yıllarının en düşük ortalaması göz önüne alındığında 1 500 Amerikan Dolarına denk gelmekte iken Rusya’da 2021 yılı için %5,5’lik bir artışla 12 792 Ruble’ye yani yaklaşık 170 Dolar’a denk gelmektedir (Gazetem, 2021). Moskova’da çalışan bir doktorun aylık maaş ortalaması 140 000 Ruble yani yaklaşık 1 860 Amerikan Doları iken 2021 yılı istatistiklerine göre Amerika’da tıpta asgari maaş 23 500 Amerikan Doları’dır (Blue, 2021). Bazı ülkeler kıyaslandığında üst meslek grubu çalışanı olarak görülen bir kişi daha az eğitim ve tecrübe gerektiren bir işi yapan kişiye göre alt seviyelerde gelir elde edebilir. Bunun nedeni ülkeler arası gelir farklılıkları ve yaşam standartlarının düzeyidir.

Öte yandan güçlü ekonomiye sahip ülkelerin sınır komşuları da yine güçlü ekonomilere sahiptir. Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Doğu Asya gibi sınırlar içinde yer alan ülkeler bu varsayıma örnek teşkil edebilir. Sağlam ekonomi politikaları kamu yatırımı, alt yapı ve teşviklerle desteklenerek güçlendirilen ekonomik ortam o ülke için istikrarı sağlayarak yabancı yatırımı da kendisine çeker. Belirsizliğin yaşandığı ülkeden yabancı yatırım hızla uzaklaşırken ekonomik sıkıntılar aynı şekilde insanların göç kararı almasında da etkili olur. Ülke içi ve yabancı kaynak yatırımlarının artması yaşam standartlarını ekonomik anlamda daha üst seviyelere taşıyacaktır (The World Bank, 2009).

Ülkelerin ekonomik olarak iyileşmeleri için öncelikle yerel, bölgesel ve uluslararası konumlarını analiz edip yoğunluk, uzaklık ve sınır kavramlarını göz önüne alarak uygun politikaları benimsemeleri gerekmektedir. Ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu ana bölgelerden uzak olmak ekonomik ilerlemenin önündeki sorunlardan biridir. Belirlenen politikaların görevi firma ve çalışanlara yardım ederek ekonomik bölgelere uzak kalmanın meydana getirdiği geri kalmışlığı telafi etmektir. Bölgede var olan şartlar değiştirilemediği sürece emek hareketliliği; alt yapı ve yatırım maliyetleri düşürmek için bir mekanizma olarak kullanılabilir (The World Bank, 2009).

Büyük yüz ölçümüne sahip ülkeler kendi içinde etnik, dini, kültürel ve başka diğer sebeplerle bölünerek daha küçük hale gelmiş olabilir. Ekonomi bölgelerinin birbirinden uzak olması ve

yoğunluklarının farklılık arz etmesi bir yana bir de bu bölgeleri birbirinden ayıran sınırlar vardır. Ekonomik değeri olan üretimler Kuzey Amerika, Kuzeydoğu Asya ve Batı Avrupa gibi birkaç bölgede yoğunlaşmıştır. Bu bölgeler farklı sınırlara sahip olmasına rağmen ekonomik anlamda iç içe geçerek bütünleşmeyi sağlamıştır. Fakat bu bölgelerin aksine diğer ülkeler bu bütünleşmenin dışında kalmıştır. Büyük ve dinamik ekonomilere sahip ülkeler yakınlarında bulunan küçük ekonomilere yardım ederek onları dünya piyasalarına yakınlaştırabilir. Bu nedenle işçi göçlerini kabul ederek, alt yapı çalışmalarını ve dış kaynaklı yatırımı desteklemiş olup en azından bu ülkelerde yaşayan insanların yaşam seviyelerinin daha üst seviyelere çıkmasına yardımcı olabilirler. Bu şartlar gerçekleşmediği sürece eğer gelişmiş ülkeler ekonomik anlamda yardımda bulunmazsa Afrika ve Asya gibi ülkeler için uluslararası anlamda bütünleşmenin düşünüldüğünden çok daha zor gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (The World Bank, 2009).

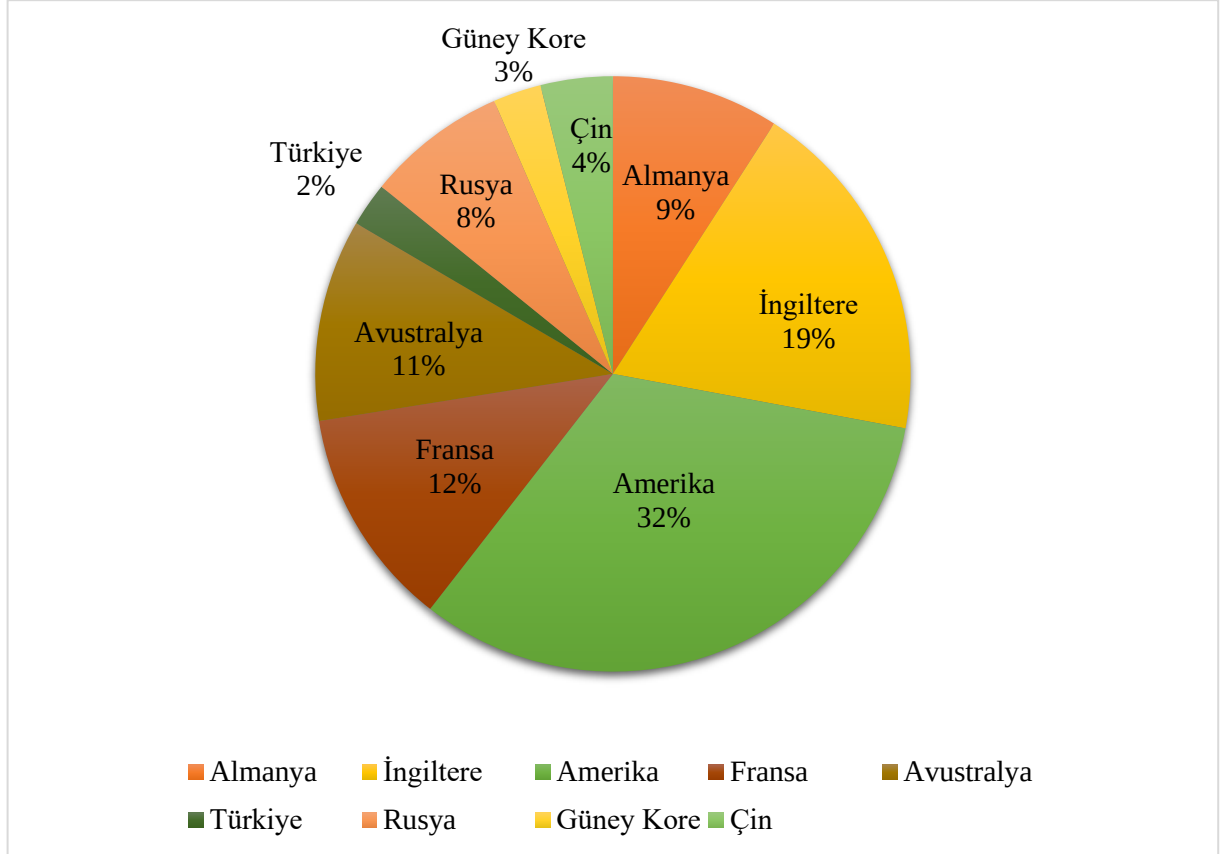
Ülkeler gelişmişlik seviyesini yakalamak için üretim anlayışlarında değişikliklere gitmek zorunda kalabilirler. Sektörel anlamdaki bu değişiklikler öncelikle tarım toplumlarının sanayi devrimi ile birlikte hızla endüstri toplumlarına dönüşme çabaları olarak ortaya çıkmıştır. Tarımsal toplum anlayışından endüstri sektörüne geçerken hizmet alanlarında çalışan toplumlar meydana gelmiştir. Her ülkede sanayileşme ipini göğüsleyerek diğerleri arasında daha önde gelen cazibe merkezleri vardır. Örneğin; Türkiye'de Marmara bölgesi gibi sanayileşme anlamında daha ilerde olan bölgeler aynı zamanda yaşam standartları açısından diğer bölgelerin üzerinde olduğundan nüfus hareketliliğini kendine doğru çekmektedir. Bu bölgelerde sanayileşmenin neden olduğu hızlı kentleşme söz konusudur. Nüfusu çeken sadece kentteki iş imkânları değil aynı zamanda kentin gelişmiş yaşam koşullarıdır. Kentler kırsalda yaşayan insanlar için cazibe merkezi haline gelerek nüfusun sürekli olarak buraya akmasını neden olmuştur (Aksoy A. , 2016).

1.3.3. Kültürel ve Sosyal Nedenlerle Yapılan Göçler

İnsanlar sadece şiddet ve ekonomik temelli sorunlar nedeniyle değil; eğitim, sağlık, kültürel hizmetler ve aktivitelerin yetersiz olması nedeniyle de başka yerlere göç etmeyi tercih edebilirler. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde bu hizmetlerin dengesiz dağılımı olması bu göç hareketine hız kazandırmaktadır. Aileler arası geçimsizlikler, kan davaları, dinsel

baskılar, cinsiyet tercihleri gibi konular göç kararını veren birey için önemli etkenler arasındadır.

Şekil 5:Uluslararası Eğitim Yapan Öğrenciler

Kaynak: www.milliyet.com.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Bireyler yaşadıkları yerdeki imkânların kısıtlı olması sebebiyle daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç etme kararı verebilirler. Özellikle eğitim ve sağlık koşulları nedeniyle yapılan göçler azımsanmayacak kadar fazladır. Eğitim hayatı boyunca orada yaşayan birey kariyer imkânlarının kendisi için iyi olduğunu düşünüyorsa eğitim için gittiği ülkede yaşamaya devam edebilecektir. OECD raporlarına göre; dünya genelinde 4,3 milyon öğrenci kendi ülkesi dışında eğitim görüyor. 1990'lı yıllarda yurtdışında eğitim gören öğrenci sayısı 1,3 milyonken bu sayının 2025 yılına gelindiğinde 8 milyona çıkması beklenmektedir. 2011 yılındaki 4,3 milyon öğrencinin dünya ekonomisine katkısı ise 100 milyar dolardır. Öğrenciler eğitim amacıyla yaptıkları göçlerde; milyonlarca aday arasından sıyrılacakları ve rahatça iş bulabilecekleri düşüncesini taşımaktadırlar. Genellikle göçler az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yapılırken son zamanlarda Çin, Rusya, Güney Kore, Japonya, Asya gibi ülkeler öğrenci tercihleri arasında yer almaktadır (OECD R. , 2011).

Şekil 5'te kendi ülkelerinden farklı bir ülkeye eğitim amacıyla giden öğrencilerin gittikleri ülkelerdeki öğrenci sayılarına oranı gösterilmektedir. Uluslararası eğitim yapan öğrencilerin büyük bir çoğunluğuna %32 oranla ABD ev sahipliği yapmaktadır. ABD'yi %19'luk oran ile İngiltere ve üçüncü olarak %12 oranla Fransa takip etmektedir. Uluslararası öğrencilere ev sahipliği yapan diğer ülkeler ve oranları sırasıyla; Avustralya %11, Almanya %9, Rusya %8, Çin %4, Güney Kore %3 ve Türkiye %2'dir. Yabancı öğrencilerin eğitim için ilk seçtiği ülkelerin başında ABD gelirken; bu öğrencilerin ABD ekonomisine sağladığı gelir ise 20 milyar Dolardır. (Milliyet, 2015).

Bunun yanı sıra yaşadıkları bölgedeki sosyal baskılardan kaçmak isteyen bireyler yine daha rahat yaşayabilecekleri sosyal çevrelere göç etme kararı vermektedirler. Örneğin; Lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender (LGBT)'yi destekleyen ülkeler ve yürürlükteki yasaları birbirinden farklıdır. Resmi bir ayrımcılığın bulunmadığı 17 ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler de evlilik, evlat edinme, miras gibi haklar yasalarla güvence altına alınmıştır (Wikipedia, 2021). Cinsiyet tercihi yaşadığı toplum tarafından kabul görmeyen, dışlama gibi sosyal davranışlara maruz kalan bir birey kendisini kabul eden tercihlerini hayatına yansıtabileceği başka bir ülkeye göç ederek kendisi için maruz kalacağı baskılardan kurtulma yolunu seçmiş olabilir. Bu yaşam standartları sadece uluslararası göçlerle üst seviyelere taşınmayıp aynı ülkenin daha gelişmiş kentlerine göç ederek de kendini gösterebilir.

1.3.4. İklim Koşulları Nedeniyle Yapılan Göçler

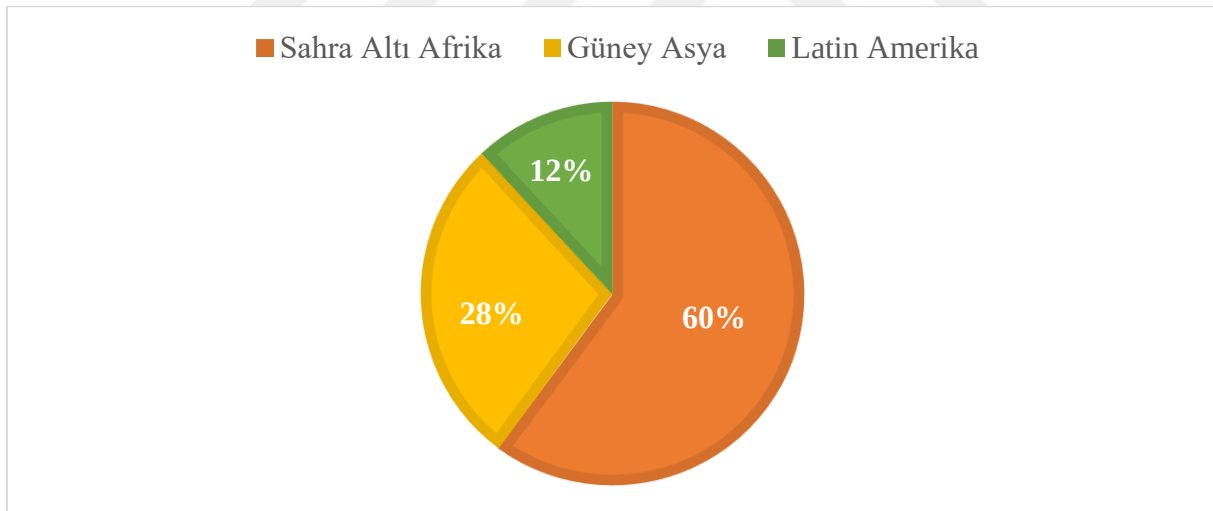
Küresel ısınma nedeniyle meydana gelen iklim değişiklikleri dünya sıcaklık ortalamasını gün geçtikçe daha üst seviyelere taşımaktadır. Su kaynakları ve yağışların azalması, su krizini meydana getirirken ülkeler gıda kıtlığı tehlikesiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Ulusal ve uluslararası göç hareketlerine neden olan bu faktörler "iklim mülteciliği" kavramının önemli hale gelmesine neden olmuştur (Elmacıoğlu, 2021). Son 10 yıllık duruma bakıldığında yaşanan doğal afetlerin sayısının iki katına çıkmış olduğu ve doğal afetlerin onda dokuzunun iklim değişikliği ile ilgili olduğu görülmektedir (Ziya, 2012). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü tarafından 2017 yılında yayımlanan "*İklim Değişikliği, Göç ve Yer Değiştirme*" raporuna göre; 2016 yılında gerçekleşen en önemli 10 göç hareketliliğinin nedeni iklim değişikliği kaynaklıdır (Elmacıoğlu, 2021). Günümüzde küresel ısınmanın şiddetlenmesiyle birlikte dünyanın bazı bölgelerinde kuraklık ve çölleşmeler meydana gelirken bazı bölgeler ise sular altında kalma tehdidiyle karşı karşıyadır. Küresel ısınma sebebiyle meydana gelen göçleri aşağıdaki gibi ifade edebiliriz;

- Kuraklık, çölleşme ve buna bağlı olarak tarım ürünlerinde azalış,
- Deniz seviyesinin yükselmesi, kar ve buzulların erimesi sonucunda deniz kenarındaki yerleşim alanların sular altında kalması,
- Aşırı buharlaşma ve meteorolojik felaketlerde artış,

Meydana gelebilecek bu sorunlar o bölgelerde yaşayan insanlar için göç etme kararını verme aşamasında etkili olmaktadır (Williams, 2008).

Küresel ısınma ve meydana gelen iklim değişikliklerinin göçler üzerindeki etkisi sıklıkla göz ardı edilen bir konu olmasına rağmen aslında oldukça önemli ve çözülmesi diğer sorunlara göre daha sınırlı imkânlar dâhilindedir. İklim değişikliği konusu yerel bir sorun olmaktan çıkıp devletin ilgilenmesi gereken küresel düzeyde devlet güvenliğini de etkileyen bir meseledir (Sağsen, 2012). Özellikle Afrika kıtasında yer alan ülkeler küresel ısınmanın sebep olduğu doğal afetlerden diğer ülkelere göre daha çok etkilenmektedir.

Şekil 6: İklim Değişikliği Nedeniyle Beklenen Göçmen Sayıları (Sahra Altı Afrika, Güney Asya, Latin Amerika)

Kaynak: <http://ajansdijital.net> sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 6’da Dünya Bankası Grubunun 2018’de yayınladığı iklim değişikliklerinin göç üzerindeki etkisini açıklayan rapora göre tahmini 30 yıl içinde 140 milyon kişinin iklim mültecisi konumuna düşeceği belirtilmiştir. Rapora göre; iklim değişikliği temelli 2050 yılına kadar yaklaşık 140 milyon kişinin ülke içi göçe zorlanabileceği belirtilmiş olup özellikle Latin Amerika, Sahra Altı Afrika ve Güney Asya bölgelerine odaklanılmıştır. Şekil 7’de de görüldüğü gibi Sahra Altı Afrika’da 86 milyon kişi, Güney Asya’da 40 milyon kişi ve Latin Amerika’da

17 milyon kişi bu tehditle karşı karşıyadır. Bu üç bölgede gerçekleşebilecek olası göç hareketlerinin kalkınma sürecini olumsuz etkileyeceği düşünölmektedir (Ajans Digital, 2018).

Stockholm merkezli düşünce kuruluğu olan FORES Çevre ve İklim Bölümü Başkanı Dr. Markus Larsson ve akademisyen Adam Rueben'in de katkıda bulunduğu "İklim mültecileri; bilim, insanlar, yasalar ve gelecek" adlı araştırmaya göre; iklim koşullarının hızla değişmesi, suların yükselmesi, verimsiz ve kurak hale gelen toprakların artmasıyla bu bölgelerden kaçan insanların sayısının artacağı ve 2050 yılına kadar yaklaşık 200 milyon kişinin "iklim mültecisi" konumuna geleceği ön görölmektedir (Çınar, 2017).

İklim mültecisi olarak adlandırılacak bu göçmen kitlesini en çok Afrika, Doğu ve Güney Asya ile Latin Amerika'da yaşayan insanlar oluşturacaktır. 2050 yılı itibariyle 9,5 milyar tahmin edilen dünya nüfusuna göre her 8 kişiden 1'i açlıkla mücadele etmek zorunda kalacaktır. İklim değişikliğine bağlı olarak su kıtlığı, kuraklık, ekonomik sorunlar kaynaklı çatışmalar ve önlenemez deniz seviyesindeki yükselme felaketleri beraberinde getirecek ve dünya kaynaklarının insanlar için yetersiz hale gelmesine neden olacaktır. Bilimsel araştırmalara göre bunların hepsi varsayımdan öte güncel bir gerçek olarak önemini korumaktadır. Yine tahminlere göre deniz seviyesi 2030 yılına kadar 8 cm ile 13 cm, 2050 yılına kadar 17 cm ile 29 cm ve 2100 yılına gelindiğinde ise yaklaşık 35 cm ile 82 cm arasında yükselecek ve Pasifikteki birçok ada ülkesinin ve dünyadaki çoğu ülkenin sular altında kalacağına dikkat çekilmektedir. Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) insan faaliyetlerinin iklim değişikliğine neden olması sonucu ortaya çıkan riskleri değerlendirmek üzere çalışmalar yapmaktadır (World Migration Report, 2020).

“IPCC’nin gelecekte karbondioksit salımına sınırlama getirilmemesi durumunda öngörölen senaryolarında, artan küresel sıcaklık nedeniyle Dünya’daki sulak alanların 2050 yılına kadar %25’inin, 2100 yılına kadar ise %42’sinin yok olması beklenmektedir. Bu durumda, yakın gelecekte Dünya’da su savaşları yaşanması olasılığı yüksektir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğinin etkisi ile bazı bölgelerde yağışların sıklığı ve yoğunluğuunda artış göröleceği ve bu bölgelerde sık sık su baskınları yaşanacağı tahmin edilmektedir” (Gökbulut, 2018).

Buzulların erimesiyle birlikte Nepal, Peru, Bhutan gibi dağlık ülkelerde ani taşmaların olması ve sellerin meydana gelmesi beklenmektedir. Southampton Üniversitesi’nde 2005 yılında yapılan bir çalışmaya göre 2050 yılına kadar dünya üzerinde her yıl 10 ila 25 milyon civarı kadar insanın, 2100 yılına kadar ise yine her yıl 40 ila 140 Milyar insanın sellere maruz kalacağı tahmin edilmektedir (Gökbulut, 2018).

Küresel ısınma ve iklim değışikliğı nedeniyle sıcaklık artarken, dünya üzerindeki her bölge farklı iklim koşullarına sahip olduğu için etkilenme şekilleri de birbirinden farklı olacaktır. Örneğın; 2050 yılına kadar Güney Asya’da yaşanan musonların daha güçlü bir hale gelmesiyle Batı Hindistan ve Bangladeş’in daha çok yağmur alacağı tahmin edilmektedir. O bölgelerde yağışın artması beklenirken alçak ve orta enlemlerde daha az yağmur yağması muhtemeldir. Dünya genelinde özellikle Hindistan alt kıtası, Çin’in bazı bölümleri ve And dağlarında su kaynaklarında azalma ortaya çıkacak ve Sahra altı Afrika’nın yıllık %10 daha az yağış alacağı tahmin edilmektedir. IPCC’nin 2007 yılında yayımladığı rapora göre 2020 yılına kadar Afrika’da yağmur suyuyla beslenen tarım ürünlerinin %50 azalacağı öngörülmektedir. Yine aynı rapora göre 2050 yılına kadar Asya’nın merkezi ve güneyinde tarımsal üretimin %30 azalacağı ve balık rezervlerinin daha soğuk sulara yani kutup noktalarına göç edebileceğı üzerinde durulmuştur (IPCC, 2007). Bazı bölgelerde göçlere neden olması beklenen iklim olayları aşağıdaki gibidir;

- Meksika’da su kesintisinin yaşanması,
- Bombay’da ihtiyaç duyulan su talebinin diğer muson sezonuna kadar bölge için karşılanamaması,
- Bangladeş’te alçak deltaalarda kentleşmenin artarak nüfusun bu bölgelere kayması,
- Seller ve deniz seviyesinin yükselmesi ile birlikte Güney Batı Asya ve Çin’de tropik fırtınaların meydana gelmesi,
- Çad Gölü bölgesinde kuraklığın oluşması,
- Amerika’da ise özellikle güneş kuşağında yer alan bölgelerde orman yangınlarının meydana gelmesi ve su kıtlığının yaşanması beklenmektedir (Çeber, 2018).

Tüm bu varsayımların yanı sıra gerçekleşmiş olan iklim nedenli göçler de bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, 2013 yılında 22 milyon kişi sadece doğal afetlerden dolayı yaşadığı yerleri terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır. 22 milyon göçmenin yüzde 31’i sel felaketinden kaynaklı olmak üzere yüzde 69’u ise kasırga, tayfun gibi hava olayları nedeniyle başka yerleşim yerlerine göç etmiştir. Bu rakam ise çatışmalar sonucu göç eden insanların üç katını ifade etmektedir. (FortuneTurkey, 2018)

Yaşanan doğal afet temelli göçlere bakıldığında ise en fazla göç Asya kıtasında meydana gelmiştir. Asya kıtası; seller, kasırgalar ve depremler sonucu 19 milyon göçmen kişi sayısı

en çok göç veren yerdir. Özellikle Kasım 2013 yılında Filipinler’de meydana gelen Haiyan tayfunu nedeniyle 4,1 milyon insan evlerini terk ederek daha önce görülmemiş bir göç olayına konu olmuştur (Anadolu Ajansı, 2014). Son yıllarda doğal felaketlerden en çok etkilenen ve bu nedenle göç veren ülkeler;

- Filipinler
- Çin
- Pakistan
- Bangladeş
- Nijerya
- ABD
- Japonya olarak sıralanmaktadır.

Zarar gören ülkelere baktığımızda sadece ABD ve Japonya'nın ekonomik anlamda zengin olduğu diğer ülkelerin ise gelir anlamında üst sıralarda yer almadığı görülebilir. En çok zarar veren 20 doğal felaketin 8'i Sahra altı Afrika Ülkelerinde meydana gelmektedir. Afrika kıtasında nüfusun hızla artması ise ileriki dönemlerde doğal felaketlerden etkilenecek kişi sayısında bir artış olacağı düşüncesini desteklemektedir.

Tablo 2: Ülkeler ve Maruz Kaldıkları İklim Değişiklikleri

	Kuzey Amerika	Güney Amerika	Asya ve Okyanusya	Avusturalya ve Okyanusya	Avrupa	Afrika
İklim Değişiklikleri	X	X	X	X	X	X
Çölleşme	X	X	X	X	X	X
Şiddetli Bölgesel Çökme	X	X	X	X	X	X
Daha Az Bölgesel Çökme	X	X	X	X	X	X
Tarımda Değişiklik	X	X	X	X	X	X
Ekosistemde Değişme	X	X	X	X	X	X
Kutuplarda Değişme	X		X			
Balık türlerinde Azalma	X	X	X	X	X	X
Kontrol Edilemeyen Yangın	X		X	X	X	
Dağlık Bölgelerin Etkilenmesi	X	X	X	X	X	X
Etkilenen Yerel Toplumlar	X		X	X		
Belirsiz Siklonlar (Güçlü Fırtınalar)	X		X			X

Deniz Seviyesinin Belirsizleşmesi	X			X	X	X
Buzulların Erimesi	X	X	X	X	X	X
Su Kaynaklarına Ulaşılamaması		X				
Mercanların Beyazlaması		X		X		X
Muson Yağışlarının Artması			X			

Kaynak: Dünya Göç Raporu(2020)’ nda yer alan bilgilerden elde edilmiştir.

Her ülke coğrafi konumu sebebiyle küresel ısınmanın meydana getirdiği farklı iklimsel değişikliklerle karşı karşıyadır. Tablo 2’de kıtaların maruz kaldıkları iklimsel bozulmalar gösterilmektedir. Örneğin; Güney Amerika temiz su kaynaklarına ulaşmakta sıkıntı çekerken Afrika güçlü fırtınalarla baş etmek zorundadır. (Dünya Göç Raporu, 2020). İklim değişiklikleri, çölleşme, şiddetli bölgesel çökme, daha az bölgesel çökme, tarımda değişiklik, ekosistemde değişme, balık türlerinde azalma, dağlık bölgelerin etkilenmesi ve buzulların erimesi gibi iklimsel olaylar Kuzey Amerika, Güney Amerika, Asya ve Okyanusya, Avusturalya ve Okyanusya, Avrupa ve Afrika kıtalarında görülen ortak iklimsel sorunlardır. Güney Amerika’da su kaynaklarına ulaşamaması gibi özel bir sorun görülürken Asya ve Okyanusya’da muson yağışlarının kontrolsüz artması bölgede iklimsel sıkıntılara neden olmaktadır. Kuzey Amerika ve diğer bölgeler karşılaştırıldığında en çok iklimsel olayların bu kıtada meydana geldiği görülmektedir. Güney Amerika ve Avrupa bölgelerinde ise diğer bölgelere göre iklimsel değişiklik nedeniyle meydana gelen olayların daha fazla olması dikkat çekmektedir.

Bu bölgesel tablodan da anlaşılacağı üzere iklimsel değişiklikler insanlar üzerinde baskı oluşturmakta ve normal yaşam şartlarını oldukça fazla etkilemektedir. Bu nedenle iklimsel bozulmaların yoğun olarak yaşandığı bölgelerden diğer bölgelere doğru göçler meydana gelmektedir.

2020 Dünya Afet Raporuna göre; Dünya genelinde son 10 yılda 1,7 milyar insan iklim ve hava bağlantılı olaylardan etkilenip, 410 binden fazla insan yaşamını yitirdi. 2018 yılında 144 ülkeden 17,2 milyon kişi, doğal felaketler nedeniyle göç etmek zorunda kalırken, 2008-2018 yılları arasında bu sayı 265 milyon insana ulaşmıştır (Dünya Göç Raporu, 2020).

1.4. Türkiye'nin Nüfus Yapısına Genel Bakış

Bir ülkenin nüfus yapısı üzerinde üç çeşit değişken etkilidir. Bu değişkenler; doğum, ölüm ve göçlerdir. Nüfus oranları doğumlarla artıp ölümlerle azalırken; göçler ile birlikte bu oran hem artıp hem de azalabilir. Ülkenin konumu, nüfus kapasitesi, sosyal ve ekonomik imkânları, yaşam koşulları bu değişkenler üzerinde etkilidir.

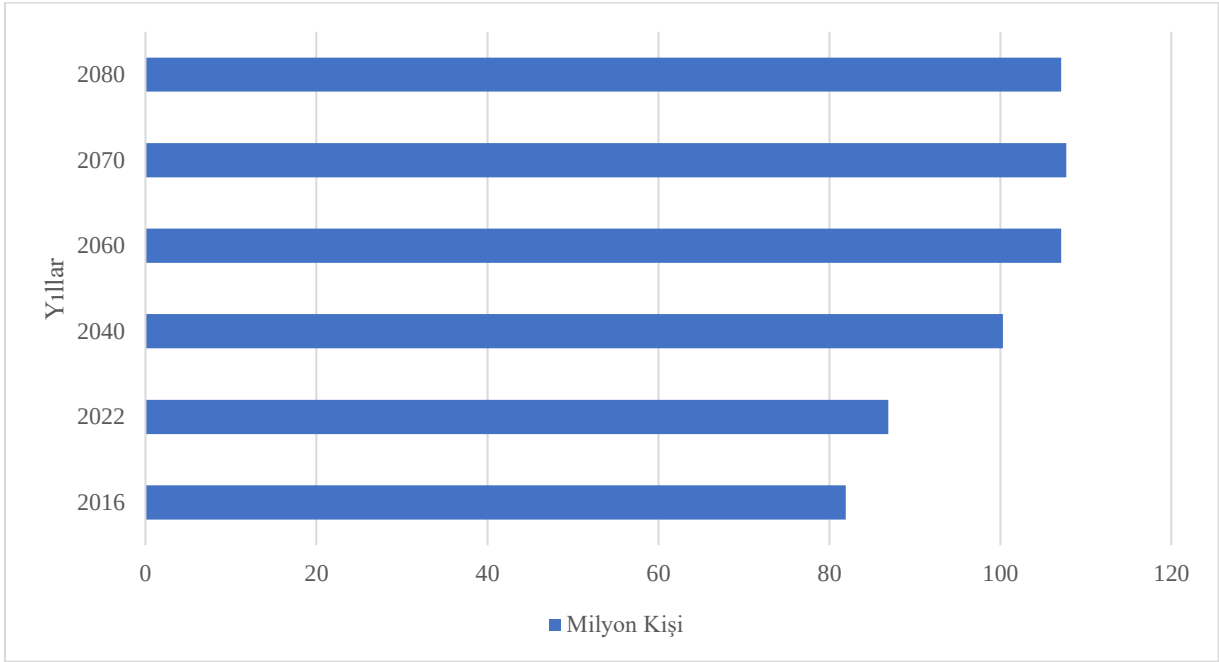
Türkiye Cumhuriyeti devleti Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan özel bir konuma sahiptir. Konumu nedeniyle tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve göç yolları üzerinde köprü görevi görmüştür. Bu nedenle farklı birçok milletin zaman zaman yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Günümüz şartları ile ülkemizin nüfusunu değerlendirecek olursak; açıklanan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin yayımladığı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin (ADNKS) sonuçlarına göre 2020 yılı sonu itibariyle nüfusu 83 milyon 614 bin 362 kişidir. Türkiye'de ikamet eden nüfusta erkeklerin oranı 41 milyon 915 bin 985 kişiyle yüzde 50,1; kadınların oranı ise 41 milyon 698 bin 377 kişiyle yüzde 49,9 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında binde 13,9 olan yıllık nüfus artış hızı 2020 yılında binde 5,5 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı azalırken il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus 2019 yılına göre 2020 yılında artarak %93 olmuştur. Belde ve köylerde yaşayanların oranı ise %7,2'den %7'ye düşmüştür. En fazla nüfusa sahip olan iller; İstanbul 15milyon 462 bin 452 kişi, Ankara 5 milyon 663 bin 322 kişi, İzmir 4 milyon 394 bin 694 kişi, Bursa 3 milyon 101 bin 833 kişi, Antalya 2 milyon 548 bin 308 kişidir. En az nüfusa sahip olan iller ise Bayburt 81 bin 910 kişi, Tunceli 83 bin 443 kişi, Ardahan 96 bin 161 kişi, Gümüşhane 141 bin 702 kişi, Kilis 142 bin 792 kişidir.

2019 yılında 32,4 olan Türkiye ortanca yaşı, 2020 yılında 32,7'ye yükselmiştir. Ortanca yaşa iller bazında bakıldığında ise 41,4 ile Sinop en yüksek ortanca yaşa sahip olurken, 40,6 ile Sinop'u Balıkesir ve Kastamonu takip etmektedir. Ortanca yaşın en düşük olduğu üç il ise sırasıyla; 20,4 ile Şanlıurfa, 21,2 ile Şırnak, 22,3 ile Ağrı'dır. Çalışma çağındaki nüfus olarak tanımlanan 15-64 yaş aralığındaki nüfus oranı 2007 yılında %66,5 iken, 2020 yılında bu oran %67,7 olmuştur. 0-14 yaş aralığını oluşturan çocuk nüfusun oranı %26,4'ten %22,8'e düşerken;

65 yaş ve üstü nüfus oranı %7,1'den %9,5'e yükselmiştir. Çalışma çağındaki bireylerin başına düşen çocuk ve yaşlı birey sayısını gösteren toplam yaş bağımlılık oranı 2019 yılında %47,5 iken 2020 yılında %47,7'ye yükselmiştir. Nüfus yoğunluğu olarak tanımlanan “bir kilometreye düşen kişi sayısı”, Türkiye genelinde 1 kişi artarak 109 kişiye yükselmiştir. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilimiz 2 bin 776 kişi ile İstanbul iken en az olan ilimiz ise 11 kişi ile Tunceli olmuştur. Yüz ölçümü olarak bakıldığında ise en büyük yüzölçümüne sahip olan ilimiz Konya'da nüfus yoğunluğu 58 kişi, en küçük yüz ölçümüne sahip olan ilimiz Yalova'nın nüfus yoğunluğu ise 326 kişidir (Tüik, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020, 2021).

1950'li yılların başında bir kadın için ortalama doğum oranı 7 çocuk iken günümüzde bu oran 2 çocuğa düşmüştür. Ekonomik ve sosyal değişimlerin etkisi ile birlikte Türkiye'de yeni doğan ve çocuk ölüm oranları gerilemiş; nüfusun tarımsal toplumdan ve kırsal hayattan şehirlere taşınmasıyla birlikte eskisi kadar iş gücüne gerek kalmamış ve doğum oranları düşüş seyrine girmiştir. Yüksek doğum oranları kadınlar için 20-24 yaş arası iken günümüzde kadınların en çok doğum yaptıkları yaş aralığı 25-29 olmuştur. Kadınların artık daha eğitimli olması, eğitim ve kariyer gibi nedenlerden dolayı evliliği geç yaşlara ertelemesi doğum oranları üzerinde etkili olmuştur. Çalışma hayatına katılan kadın; çocuğun bakımı, eğitimi vs. masraflarından dolayı sahip olmak istediği çocuk sayısını azaltırken bir yandan da fazla çocukla ilgilenme fırsatı olmayacağı için toplam ülke doğum oranlarını aşağıya çekmektedir. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi bu nedenlerden dolayı ülke nüfusu azalarak artacak ve tahminlere göre 2069 yılına gelindiğinde nüfus artışı durarak azalmaya başlayacaktır (Çavlin , Adalı, & Kumaş, 2016).

Şekil 7: Yıllar İtibariyle Tahmini Nüfus (2016-2050)

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 7’de 2016-2050 yılları arasında tahmini Türkiye nüfusu yer almaktadır. Gelişmelerle birlikte ülkemizde doğuşta beklenen yaşam süresinde artış beklenmekte ve nüfusumuz doğum oranlarının düşmesiyle birlikte yaşlanmaya devam etmektedir. Nüfusun yaş yapısının önemli bir göstergesi ortalama yaştır. Ortanca yaştın ülkemizde 2018 yılında 32, 2023’te 33,5, 2040’da 38,5, 2060’da 42,3, 2080’de ise 45 olması beklenmektedir. Yaşlı nüfus olarak tanımlanan 65 yaş+ nüfusun ise toplam nüfus oranı içinde 2018 yılında %8,7, 2023’te %10,2, 2040’da %16,3, 2060’da %22,6 ve 2080’de %25,6 olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, 2018).

Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018), toplam nüfus artış hızının ve doğurganlık oranının 2012 yılında 2006 yılına göre düştüğü ve nüfusun kendini yenileme seviyesinin 2,10’un altına indiği belirtilmektedir. Ayrıca toplumun eğitim ve gelir seviyesi yüksek olan kesimlerinde bu hızın 1,02 oranlarında gerçekleştiği yer almaktadır. TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan uzun dönem nüfus ön görülerine göre, tedbir alınmaması durumunda, toplam nüfusun 2023 yılında 84,2 milyon, 2050 yılında 93,5 milyon ve 2075 yılında 89,2 milyon kişiye ulaşması tahmin edilmektedir. Yine tedbir alınmaması halinde 2038 yılından itibaren çalışma çağı (15-64 yaş) nüfusunun, 2050 yılından sonra ise toplam nüfusun azalmaya başlayacağı ön görülmektedir. Bu nedenle planda nüfus politikalarıyla doğurganlık hızının artırılması ve yaşlanan nüfusa yönelik

etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Onuncu Kalkınma Planının amaç ve hedeflerinde nüfus alanında uygulanacak politikalarla toplam doğurganlık hızının yükseltilmesi hususu yer almaktadır. Toplam doğurganlık hızındaki düşüşün önüne geçebilmek içinse kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı uygulamalar, çalışan kadınlar için doğuma bağlı izin ve hakların geliştirilmesi, kreşlerin teşvik edilmesi ve esnek çalışma imkânlarının sağlanabilir olması yer almaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Göç ve kentleşmenin yaygınlaşması, kültürel değerlerdeki değişimler, bireyselleşmenin öne çıkması, aile eğitimindeki eksiklikler ve yeni iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerle; aile bağlarında zayıflamalar, boşanma oranlarının artması dolayısıyla tek ebeveynli ailelerin oranında artış meydana gelmiştir. Nüfus yaş yapısı dikkate alındığında ise gelecekte aktif olmayan nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması, doğurganlık hızının azalmasıyla da yaşlı nüfus payının yükselmesi riskiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini desteklemek için aile yapısının korunması, aile kurumunun güçlendirilmesi en önemlisi de dinamik nüfus yapısının desteklenmesi gerektiği onuncu kalkınma planında yer almaktadır (Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 2013).

On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023) ise genç ve dinamik nüfus yapısının korunması yine “Nüfus ve Yaşlanma” başlığının amaçları içinde gösterilerek; ayrıca yaşlıların yaşam kalitesinin yükseltilmesi için ekonomik ve sosyal hayata etkin bir şekilde katılabilmeleri, aktif ve bağımsız olarak hayatlarını sürdürebilmeleri, yüksek kalitede uzun süreli bakımdan faydalanabilmeleri, sağlık ve diğer hizmetlerden yararlanabilmeleri ve aktif yaşlanma ortamlarının oluşturulması konuları yer almıştır. Politika ve tedbirlerde ise ülkemizin sahip olduğu demografik fırsatlardan en üst seviyede faydalanabilmek adına genç ve dinamik nüfus yapısının korunacağı, doğurganlık hızının yenileme seviyesinin üzerinde tutulması amacıyla geçmiş dönemde uygulanan politikaların etki değerlendirilmesi yapılarak gerekli görüldüğü durumlarda değişiklik veya ilave tedbirlerin alınacağı yer almaktadır (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2019).

1.5. Türkiye’de Genel Göç Hareketleri

Türkiye coğrafi yeri itibarıyla doğusunda ve güneyinde şiddet olaylarının ve istikrarsızlıkların yaşandığı Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile batısında ise doğusuna göre refah düzeyi yüksek insan hakları standartları korunan Avrupa ülkeleri arasında köprü konumunda yer almaktadır. Orta Doğu’da yaşanan karışıklıklar, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların yanı sıra doğu sınırlarının dağlık ve kontrolünün zor olması buna rağmen Ege ve Akdeniz sahillerinin coğrafi açıdan yasadışı göçe olanak sağlaması; Avrupa ülkelerine geçmek isteyen göçmenler için Türkiye’nin geçiş güzergâhı olarak kullanılmasına neden olmuştur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Tarihi, 2021).

Coğrafi olarak ülkemizin konumu göz önüne alındığında Türkiye’ye yapılan göçleri Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası göçler olarak ikiye ayırabiliriz.

Cumhuriyet öncesi dönemde, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde iken din ve ırk ayrımı yapılmaksızın kitlesel ve bireysel göç hareketleri hoşgörü ile karşılanmıştır. Başlıca örneklerini aşağıdaki sıralayabiliriz;

- 1492 yılında İspanya’dan kurtarılan Yahudilerin gemilerle imparatorluk topraklarına getirilmesi,
- 1672 Thököly Ayaklanması sonrasında İbrahim Müteferrika (matbaacılığın öncüsü) ve Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa) (itfaiyeciliğin öncüsü)’nin ve 1699 yılında Macar Kralı Thököly Imre ve eşinin Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmeleri,
- 1709 yılında yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte İsveç Kralı Şarl’ın Osmanlı İmparatorluğuna sığınması,
- 1718 Pasarofça Antlaşması’nın ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc’in Osmanlı İmparatorluğuna sığınması,
- 1830 Polonya İhtilali’nin liderlerinden bugünkü Polonezköy’ün kurucusu Prens Adam Czartorski’nin 1841 senesinde Osmanlı İmparatorluğu’na iltica etmesi,
- 1848 Macar Özgürlük savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macarın 1849’da Osmanlı İmparatorluğu’na gelmeleri,
- Farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 1856-1864 senesinde ise Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1milyon 500 bin Kafkas nüfusu Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kabul edilerek, Balkanlar’a ve Anadolu’nun çeşitli yerlerine yerleştirilmeleri,

- 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangeli'nin yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Tarihi, 2021).

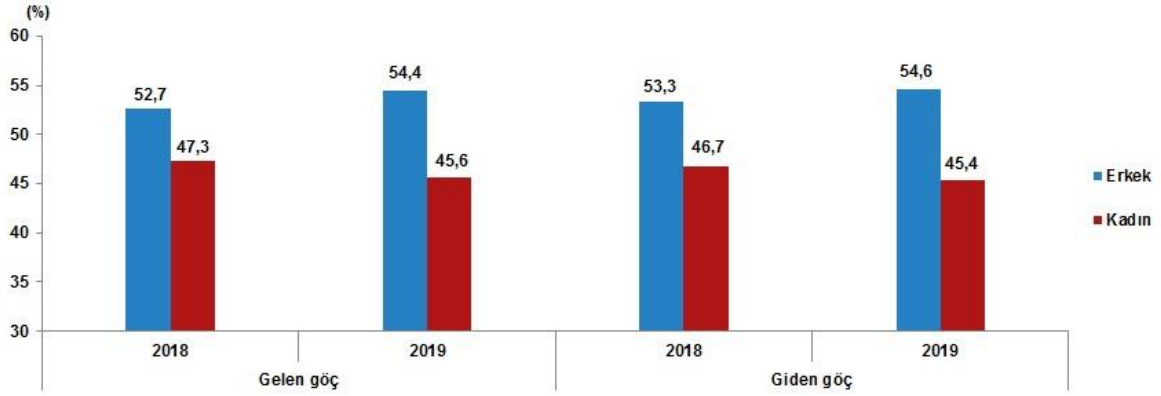
Cumhuriyet sonrası dönemde ölkemize yönelik kitlesel ve bireysel göç hareketleri hem Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde hem de sonrasında devam etmiştir.

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi,
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi,
- 1988 yılında Irak'tan 51 bin 542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi,
- 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467 bin 489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi,
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17 bin 746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya'dan 10 bin 500 kişi,
- Nisan 2011- Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3,6 milyon kişi ölkemize gelmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Tarihi, 2021).

1922 yılından bu yana ölkemize 6,5 milyondan fazla kişi göçmen olarak gelmiştir. Eğitim, çalışma ve farklı amaçlarla gelen yabancılar bu sayıya dâhil olmamakla birlikte son 15 yılda ikamet izni kayıtlı olan yaklaşık 3,3 milyon kişi vardır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

TÜİK'in 2021 yılında yayımlandığı güncel "Uluslararası Göç İstatistikleri Raporu" na göre; 2019 yılında Türkiye'ye yurtdışından göç edenlerin sayısı 2018 yılına göre %17,2 artarak 677 bin 42 kişi olmuştur. 98 bin 554 kişi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı iken 578 bin 488 kişi ise yabancı uyrukludur.

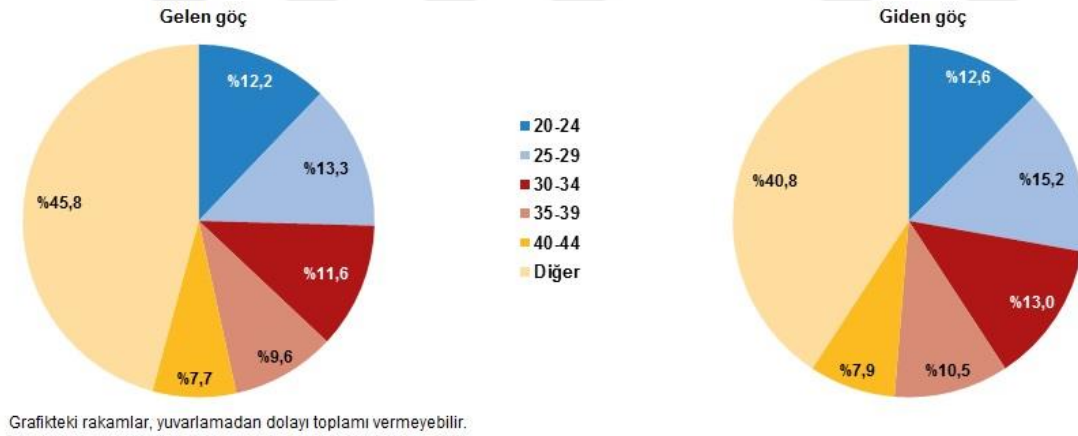
Şekil 8: Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçün cinsiyete göre dağılımı (2018- 2019)

Kaynak: Tük.gov.tr

Şekil 8’de 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden kadın - erkek göç oranları gösterilmektedir. 2018 yılında gelen göçmenlerin 52,7’si erkek 47,3’ü kadındır. 2019 yılında ise 54,4’ü erkek 45,6’sı kadındır. Giden göçmenlerin oranlarına bakıldığında 2018 yılında 53,3’ünün erkek 46,7’sinin kadın, 2019 yılında 54,6’sının erkek 45,4’ünün kadın olduğu görülmektedir.

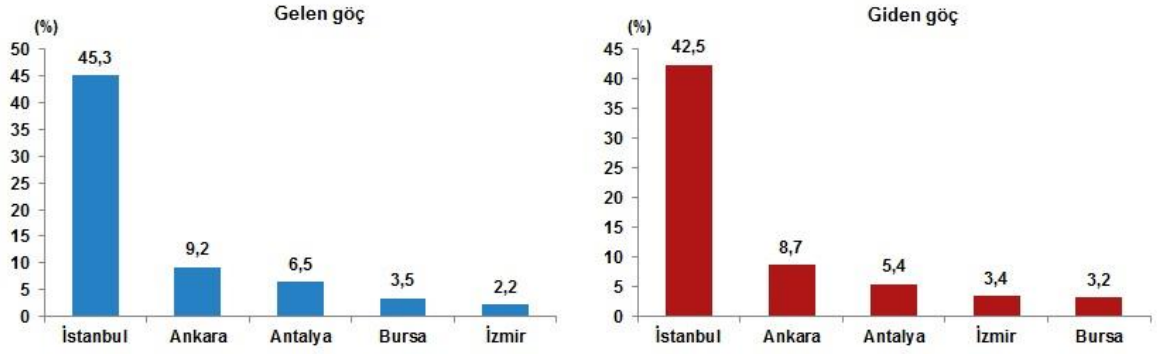
Şekil 9: Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçün en fazla olduğu ilk 5 yaş grubu (2019)

Kaynak: Tük.gov.tr

Şekil 9’da Türkiye’ye gelen göçmenlerin %12,2’sinin 20-24 yaş aralığında, %13,3’ünün 25-29 yaş aralığında, %11,6’sının 30-34 yaş aralığında, %9,6’sının 35-39 yaş aralığında, %7,7’sinin 40-44 yaş aralığında %45,8’inin ise 45 yaş üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye’den giden göçmenlerin ise %12,6’sının 20-24 yaş aralığında, %15,2’sinin 25-29 yaş aralığında, %13’ünün 30-34 yaş aralığında, %10,5’inin 35-39 yaş aralığında, %7,9’unun 44-44 yaş aralığında ve %40,8’inin 45 yaş üzerinde olduğu görülmektedir.

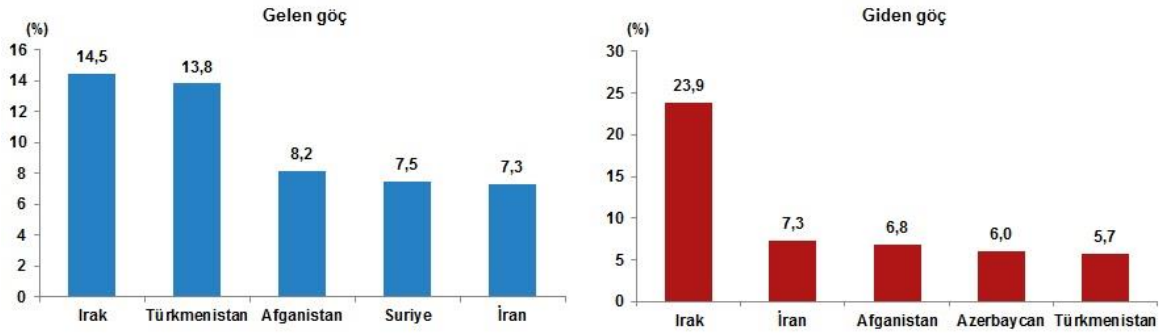
Şekil 10: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 İl (2019)

Kaynak: Tük.gov.tr

Şekil 10'da Türkiye'ye gelen göçmenlerin en çok tercih ettiği ilk beş ilk sıralamasında %45,3 ile İstanbul, %9,2 ile Ankara, %6,5 ile Antalya, %3,5 ile Bursa ve %2,2 ile İzmir yer almaktadır. Türkiye'den giden göçmenlerin il bazında sıralamasında; %42,5 ile İstanbul, %8,7 ile Ankara, %5,4 ile Antalya, %3,4 ile İzmir ve %3,2 ile Bursa yer almaktadır.

Şekil 11: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 Ülke (2019)

Kaynak: Tük.gov.tr

Şekil 11'de Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden vatandaşlık ülkesi Türkiye olmayan göçmenlerin vatandaşlık ülkelerine göre oranları yer almaktadır. Türkiye'ye gelen göçmenlerin %14,5'i Irak vatandaşı, %13,8'i Türkmenistan vatandaşı, %8,2'si Afganistan vatandaşı, %7,5'i Suriye vatandaşı, %7,3'ü İran vatandaşıdır. Türkiye'den giden göçmenlerin ise %23,9'u Irak vatandaşı, %7,3'ü İran vatandaşı, %6,8'i Afganistan vatandaşı, %6'sı Azerbaycan vatandaşı ve %5,7'si Türkmenistan vatandaşıdır.

1.6. Türkiye’de Göç Çeşitleri

Kişilerin göç etme kararını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin belirlenmesi göçün çeşitlere ayrılmasında önemli rol oynamaktadır. Göçler ele alınırken sadece mesafeye ve sürekliliğe göre değil göç etme kararına iten sebeplere göre de sınıflandırılabilir (Tümertekin & Özgüç, 1998). Yaşanılan yerden başka bir yere göç etme kararı kolay olmamakla birlikte kişilerin bu kararı almasında itici ve çekici faktörlerin belirleyici etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Kısaca tanımlayacak olursak itici faktörler; mevcut yaşanılan yerin kişiler tarafından ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık gibi alanlarda yetersiz kalması ya da terör, kan davaları gibi konularda kişilerin can güvenliklerini tehlike içinde hissetmelerinden kaynaklanabilir. Çekici faktörler ise; kent yaşamında mevcut olan istihdam fırsatları, yüksek ekonomik gelir ve itici faktörlerin bu alanlarda telafi edilmesiyle kendini gösterir. Çekici faktörler; dışarıdan göç etmek isteyen bireylerin kararını güçlendirerek onları bu bölgelere çekerken aynı zamanda orada yaşayan bireylerinde dışarıya göç etmesini engellemektedir. İtici faktörlerde ise tersi etki söz konusudur bu nedenle var olan halkını kaybeden bölge aynı zamanda dışarıda yaşayan yeni kişilerin göç tercihleri arasında da yer almamaktadır. Türkiye’de 2007 yılından sonra ADNKS’ne geçildiği için bölgeler arası net göç bilgileri verilerine 2007 yılı itibariyle ulaşılabilmektedir. Bu nedenle aşağıda yer alan bölgeler arası net göç bilgileri tablosunda yer alan bilgiler 2007-2020 yılları dönemini kapsamaktadır.

Tablo 3: Bölgeler Arası Net Göç Bilgileri (2007-2020)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Akdeniz	19449	4790	5479	5479	-11797	-10524	-7018	3441	159	-294	-9293	-4593	2867	37837
Batı Anadolu	20063	31544	39128	39128	50308	26194	28227	39239	50138	18745	26696	-37307	52185	6775
Batı Karadeniz	-19529	-10842	-50720	-50720	-39557	-14393	-25678	-34818	-19652	6307	-8952	69153	-46171	-21175
Batı Marmara	30074	12573	14599	14599	15861	25052	19260	46448	20643	37387	35085	40321	13230	33727
Doğu Karadeniz	-5622	1585	-22703	-22703	-24949	18495	-9223	-4556	-15180	39460	-33489	81795	-57318	-8522
Doğu Marmara	82161	42570	37579	37579	42824	37090	47044	56189	72167	77991	78718	20166	49681	55828
Ege	34692	16563	955	955	1225	25355	15741	46115	32247	43050	43655	47933	32615	34937
Güneydoğu Anadolu	-55783	-53299	-28917	-28917	-32167	-60343	-46316	-50649	-70530	-73975	-32356	-33082	-55391	-17501
İstanbul	26675	39481	102583	102583	121782	30461	66321	14336	50543	-71307	-5972	-210321	120371	-53022
Kuzeydoğu Anadolu	-58268	-32588	-30104	-30104	-27973	-34434	-42765	-43088	-46512	-26386	-46699	-10537	-35488	-28325
Orta Anadolu	-34299	-19170	-34624	-34624	-33878	-15862	-18621	-25860	-25394	-371	-12495	32636	-34653	-14447
Ortadoğu Anadolu	-39613	-33207	-33255	-33255	-61679	-27091	-26972	-46797	-48629	-50607	-34898	3836	-41928	-26112

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 3'te bölgeler arası net göç bilgileri yer almaktadır. Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması; Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ege, Güneydoğu Anadolu, İstanbul, Kuzeydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu'dan oluşmaktadır (wikipedia.com, 2021). Tablo 3'te görüldüğü gibi 2010-2020 yılları arasında Batı Marmara, Doğu Marmara ve Ege bölgelerinde net göç dalgali bir seyir izlemesine

rağmen pozitif olarak gerçekleşmiştir. Batı Anadolu bölgesinin on yıllık süreçte sadece 2018 yılında net göçü negatif olarak gerçekleşirken Orta Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu bölgelerinin net göçleri sürekli olarak negatif gerçekleşip sadece 2018 yılında pozitif olmuştur.

Göç kararını verme sürecinde farklı faktörlerin etkili olmasıyla birlikte yapılan göç ülkenin siyasal sınırları içinde bir alandan başka bir alana doğru yapılıyorsa iç göç; ülkenin siyasal sınırları dışında yer alan başka bir ülkeye doğru gerçekleştiriliyorsa dış göç olarak ifade edilir.

1.6.1.Dış Göç

Dış göç, bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlerdir. Bu göçler, gönüllü olabileceği gibi zorunlu olarak ta yapılabilir. Ulaşım ve haberleşme imkânlarının artması ile ülkeler arasındaki göçler de artış göstermiştir. Savaş, doğal afet ve terör gibi nedenlerle bireyler zorunlu dış göç kararı verirken aynı zamanda daha iyi şartlarda yaşama, eğitim alma gibi istekleri nedeniyle de gönüllü olarak dış göç kararı verme eğilimindedir (Şahin, 2010). Dış göçlere; beyin göçü, işçi göçleri ve mübadele göçleri örnek olarak gösterilebilir.

Türkiye’de dış göçün özellikle ortaya çıkması II. Dünya Savaşından sonradır (Abadan-Unat, 2002). 1960’lı yılların başından itibaren özellikle 1970’lerde önemli sayıda göçmen Avrupa ülkelerine özellikle Batı Almanya tarafına göç etmeyi tercih etmiştir (Bakırtaş & Kandemir, 2010). 1960’lı yıllarda daha çok emeğe dayalı istihdam açığı olan ülkelere başta Avrupa olmak üzere Ortadoğu ve Afrika ülkelerine ülkemizden göç verilmiştir. Göç edenlerin ortak özelliklerine bakıldığında çoğunluğunun ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş ve 20-40 yaş arası kişilerden oluştuğu görülmektedir. Göç eden kesim öncelikle kendileri sonra da ailelerini göç ettikleri yerlere taşımışlardır (Peker, 2004).

30 Ekim 1961 tarihinde Almanya Devleti ile göç hareketlerini düzenli hale getirmek için işgücü gönderme anlaşması yapılmıştır. 1964 yılında Hollanda, Belçika ve Avusturya; 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında İsviçre ile yine göçleri düzenlemek için aynı anlaşmalar yapılmıştır (Abadan-Unat, 2002). Fakat 1961-1973 yılları arasında devam eden işçi göçü hareketleri 1973 yılında meydana gelen enerji krizi sebebiyle sektöre uğramıştır. Avrupa ülkelerinin geneli işçi alımını durdurarak fabrikalarını kapatmışlardır. Buna rağmen yapılan araştırmalarda birçok işçinin geri dönmediği tespit edilmiştir (Erdoğan & Kaya, 2015).

Niteliksiz işçi göçlerinin yanı sıra yetişmiş olan bireylerin “beyin göçü” olarak adlandırılan diğer bir göç çeşidiyle de dış göçlere katıldığı görülmektedir. 1950-1960’lı yıllarda İngiltere’den ABD ve Kanada’ya yapılan göçleri ifade etmek amacıyla 1962 yılında Royal Society tarafından ilk kez beyin göçü kavramı kullanılmıştır. Yetiştirilme sürecinde daha çok kaynak gerektiren nitelikli insan gücünün olanakları daha iyi olan başka bir ülkeye göç etmesine beyin göçü adı verilmektedir. Beyin göçünden bahsedebilmek için bireyin ülkesi ile göç ettiği ülke arasında imkânlar ve gelişmişlik seviyesi açısından az da olsa fark bulunması gerekmektedir (Vikipedi, 2021). Son zamanlarda Mavi Kart uygulaması ile yüksek nitelikli işgücü olarak Türkiye’den Almanya’ya gidenlerin sayısında artış görülmektedir. 2016 yılında Mavi Kart ile giden birey sayısı 439 kişi iken 2019 yılında bu sayı 990 kişiye yükselmiştir. Almanya’dan mavi kart alan iş gücünün %30,1’ini Hintliler, %7,5’ini ise Türkler oluşturmaktadır (dw.com, 2020).

Tablo 4: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç (2019)

Vatandaşlık ülkesi	Türkiye'ye gelen göç			Türkiye'den giden göç			Net göç
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Toplam	677 042	368 515	308 527	330 289	180 444	149 845	346 753
Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları	98 554	57 861	40 693	84 863	51 861	33 002	13 691
Yabancı uyruklular	578 488	310 654	267 834	245 426	128 583	116 843	333 062
Irak	83 829	45 556	38 273	58 631	32 054	26 577	25 198
Türkmenistan	80 003	52 146	27 857	14 067	6 334	7 733	65 936
Afganistan	47 228	28 166	19 062	16 790	10 259	6 531	30 438
Suriye	43 190	23 902	19 288	8 051	4 790	3 261	35 139
İran	42 351	23 531	18 820	18 004	9 918	8 086	24 347
Azerbaycan	26 563	13 639	12 924	14 831	8 477	6 354	11 732
Özbekistan	25 064	8 334	16 730	12 840	4 405	8 435	12 224
Rusya Federasyonu	17 311	6 742	10 569	7 182	2 683	4 499	10 129
Mısır	12 502	7 630	4 872	6 846	4 758	2 088	5 656
Libya	12 082	7 564	4 518	7 190	4 397	2 793	4 892
Ürdün	11 268	7 021	4 247	3 613	2 447	1 166	7 655
Somali	10 290	5 429	4 861	1 516	931	585	8 774
Filistin	9 978	6 269	3 709	4 248	2 781	1 467	5 730
Kazakistan	9 950	4 280	5 670	3 780	1 564	2 216	6 170
Kırgızistan	9 950	2 694	7 256	5 879	1 864	4 015	4 071
Almanya	9 417	4 759	4 658	3 973	1 948	2 025	5 444
Gürcistan	8 128	2 173	5 955	5 700	1 330	4 370	2 428
Fas	8 081	2 306	5 775	2 249	619	1 630	5 832
Çin	7 328	4 169	3 159	3 252	2 501	751	4 076
Yemen	6 907	4 484	2 423	2 742	1 805	937	4 165
Ukrayna	6 641	1 473	5 168	4 149	888	3 261	2 492
Cezayir	5 976	3 083	2 893	1 595	940	655	4 381
Yunanistan	5 848	2 955	2 893	422	228	194	5 426
Bulgaristan	5 256	2 244	3 012	962	317	645	4 294
Pakistan	4 532	3 129	1 403	1 576	1 137	439	2 956
Zimbabve	4 298	3 560	738	1 184	986	198	3 114
Birleşik Krallık	4 069	2 148	1 921	1 950	1 022	928	2 119
Amerika Birleşik Devletleri	3 244	1 739	1 505	1 997	1 044	953	1 247
Lübnan	2 756	1 552	1 204	695	421	274	2 061
Endonezya	2 730	735	1 995	1 444	320	1 124	1 286
Tacikistan	2 355	1 224	1 131	1 286	738	548	1 069
Suudi Arabistan	2 321	1 430	891	1 073	670	403	1 248
Etiyopya	2 266	1 331	935	375	122	253	1 891
Kuveyt	2 189	1 361	828	236	165	71	1 953
Moldova	2 007	445	1 562	2 027	451	1 576	- 20
Sudan	1 977	1 153	824	406	239	167	1 571
Tunus	1 746	671	1 075	634	300	334	1 112
Avusturya	1 407	788	619	546	309	237	861
Hollanda	1 216	676	540	621	343	278	595
Nepal	1 204	647	557	2 153	1 878	275	- 949
Filipinler	1 195	151	1 044	728	102	626	467
İsveç	1 188	646	542	469	243	226	719
Cibuti	1 177	650	527	123	76	47	1 054
Hindistan	1 083	823	260	1 458	1 319	139	- 375
Fransa	1 064	566	498	914	470	444	150
Kanada	1 016	587	429	461	230	231	555
Güney Kore	957	537	420	941	509	432	16
Norveç	812	387	425	262	118	144	550
Arnavutluk	792	404	388	783	415	368	9
Belarus	788	134	654	444	65	379	344
Uganda	769	297	472	180	83	97	589
Eritre	764	379	385	138	91	47	626
Moğolistan	752	307	445	506	224	282	246

Senegal	742	603	139	238	195	43	504
Çad	675	568	107	69	56	13	606
Tayland	649	108	541	333	94	239	316
Ermenistan	615	173	442	384	112	272	231
Romanya	606	214	392	500	201	299	106
İtalya	604	363	241	555	363	192	49
Angola	599	415	184	31	23	8	568
Bangladeş	592	482	110	178	133	45	414
Danimarka	578	315	263	319	184	135	259
Kamerun	560	363	197	239	170	69	321
Gana	557	439	118	287	239	48	270
Kosova	533	277	256	476	253	223	57
Malezya	490	247	243	295	161	134	195
Katar	480	350	130	179	142	37	301
Güney Afrika Cumhuriyeti	471	276	195	244	154	90	227
İsrail	467	270	197	166	96	70	301
İspanya	442	265	177	400	232	168	42
Polonya	418	164	254	331	123	208	87
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	415	257	158	87	66	21	328
Brezilya	411	160	251	263	125	138	148
Gambiya	393	321	72	71	57	14	322
Japonya	392	210	182	384	206	178	8
Belçika	382	207	175	185	102	83	197
Kuzey Makedonya	375	183	192	400	181	219	- 25
Kenya	369	183	186	131	80	51	238
Moritanya	340	239	101	99	69	30	241
Avustralya	324	176	148	228	128	100	96
Bosna Hersek	314	126	188	258	123	135	56
Finlandiya	309	134	175	155	81	74	154
Küba	278	125	153	139	40	99	139
Kolombiya	276	124	152	149	65	84	127
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	251	128	123	316	199	117	- 65
İsviçre	239	111	128	137	73	64	102
Mali	237	169	68	103	77	26	134
Sırbistan	224	103	121	227	116	111	- 3
İrlanda	224	108	116	113	71	42	111
Gine	203	149	54	89	72	17	114
Kotdivuar	196	111	85	69	45	24	127
Litvanya	168	48	120	131	32	99	37
Meksika	166	69	97	101	44	57	65
Bahreyn	162	105	57	84	46	38	78
Birleşik Arap Emirlikleri	157	100	57	40	29	11	117
Macaristan	155	73	82	117	48	69	38
Tanzanya	150	93	57	76	49	27	74
Çekya	135	58	77	129	63	66	6
Dominika	129	81	48	32	22	10	97
Burkina Faso	124	73	51	48	44	4	76
Venezuela	118	60	58	48	31	17	70
Zimbabve	112	53	59	26	13	13	86
Portekiz	110	74	36	116	76	40	- 6
Togo	107	87	20	36	31	5	71
Nijer	106	77	29	41	31	10	65
Haiti	100	68	32	30	22	8	70
Diğer ülkeler	2 264	1 204	1 060	1 354	724	630	910
Vatansız	149	89	60	45	28	17	104
Bilinmeyen	31	20	11	23	15	8	8

Kaynak: Tük.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 4'te vatandaşlık ülkesine göre Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göç miktarı 2019 verileri yer almaktadır. Tablo 4'e göre Türkiye'ye diğer ülkelerden gelen göçmenlerin sayısına

bakıldığında sırasıyla en çok Irak, Türkmenistan, Afganistan, Suriye ve İran ülke vatandaşları olduğu görülmektedir. Türkiye’den en çok giden göçmenlerin ülkeleri ise sırasıyla Irak, İran, Afganistan, Azerbaycan ve Türkmenistan’dır. 2019 yılında Türkiye’den yurtdışına 330 bin 289 kişi göç etmiştir. Göç edenlerden 84 bin 863 kişi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Türkiye’ye en az göçmen veren ülkeler sırasıyla; Haiti, Nijer, Togo, Portekiz, Zimbabve ülkeleridir. Türkiye’den giden göçmenlerin sayısına bakıldığında ise sırasıyla en az Zimbabve, Haiti, Angola, Dominika ve Togo vatandaşları olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin en fazla göç veren yaş aralığı 25-29 yaş arası genç nüfustur. 2018 yılına göre göç eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının 2019 yılında azaldığı tespit edilmiştir. Türkiye’ye dışarıdan yapılan göçler incelendiğinde ise 2019 yılında 677 bin 42 kişinin göç ettiği görülmüştür. Türkiye’ye göç eden bireyler arasında en çok Irak, Türkmenistan, Afganistan ve Suriye vatandaşları olduğu görülmektedir. Türkiye’ye göç eden bireylerin de yaş aralığı Türkiye’den göç edenler gibi 25-29 yaş aralığındadır. Türkiye’de yurt dışına en çok göç veren ve yurt dışından en çok göç alan şehir İstanbul olmakla birlikte sırasıyla her iki grupta da İstanbul’u Ankara, Antalya, İzmir ve Bursa takip etmektedir (Sade, 2020).

1.6.2. İç Göç

İç göçler ülke sınırları içinde yapılan yer değiştirme hareketleri olarak açıklanabilir. İç göçler genellikle ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve birçok başka nedenle yapılmaktadır. Dolayısıyla göç hareketi gelişmekte olan bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşir (Özer, 2004). Gelişmekte olan ekonomiler incelendiğinde iç göçlerin; ülkelerin kalkınma sürecine geçtiği zaman arttığı dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ise kalkınma döneminde olan ülkelerin bölgeleri arasında dengesizlikler bulunması olarak açıklanabilir (Todaro, 1980).

Türkiye’de iç göç genel olarak üç dönem şeklinde ele alınmıştır. Bu dönemler kendi içlerinde farklı sosyolojik etkiler ve dönüm noktaları barındırmaktadır.

Türkiye’de iç göçün tarihsel aşamaları incelendiğinde;

- 1950 Yılı Öncesi – kırsal yoğunluklu nüfus ve kırsaldan kente göç hareketleri,
- 1950-1980 Yılları arası kentsel nüfusun artmasına rağmen nüfusun yine kırsal ağırlıkta ve göçlerin kırsaldan kentlere doğru yapıldığı,

- 1985 Yılı ve sonrasında ise nüfusun kentsel payının yoğunlukta olduğu ve göç hareketlerinin kırsaldan kente kentlerden de kırsala doğru yapıldığı görülmektedir. (Tekeli, 2008).

Türkiye’de iç göç nedeniyle köy ve şehirlerin nüfus oranlarına bakıldığında 1927 yılından başlayarak günümüze kadar değişimler olduğu görülmektedir. 1927 yılında ülke nüfusu 13 milyon 648 bin 270 kişi iken 10 milyon 342 bin 391 kişi ile köy nüfusu toplam nüfus içindeki payı %75,78’dir. Bu oranlar Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kurulduğu yıllarda halkının büyük çoğunluğunun köylerde yaşadığını göstermektedir. 1935 yılından itibaren ise yapılan genel nüfus sayımları ile nüfusun 1935 yılında %23,53’ünün şehir %76,47’sinin köy, 1950 yılında %25,04’ünün şehir %74,96’sının köy, 1960 yılında %31,92’sinin şehir %68,08’inin köy, 1970 yılında %38,45’nin şehir %61,55’inin köy, 1980 yılında %43,91’inin şehir %56,19’unun köy nüfusu tarafından oluşturulduğu görülmektedir. 1990 yılına gelindiğinde ise ilk defa %59,01 şehir nüfusu ve %40,99 köy nüfus ile şehir nüfusu köy nüfusunu geçmiştir. 2000 yılında toplam nüfus içinde şehir nüfusu %64,90’lık bir paya sahipken köy nüfusu %35,10’a kadar gerilemiştir (Sağlam, 2006).

1.7. Türkiye’de İç Göçün Nedenleri

Türkiye’de ekonomik ve sosyal planlamanın etkili yapılamamasının yanı sıra sanayi tesislerinin batıda yer alması, köy ve kent arasındaki dengesizliklerle birlikte bölgeler arası dengesizliklerin varlığı ülkemizde Doğu bölgelerden Batı bölgelere yapılan göçün temelini oluşturmaktadır (Gürkan, 2006). İlk göç edenlerin geride kalan akraba ve hemşerilerine gittikleri yerle ilgili bilgi vermesi, göç edenleri desteklemesi ve onlara yardımcı olması göç etme eğilimi arttıran çekici faktörler olarak görülmektedir (Tekşen, 2003).

Türkiye’de yapılan iç göçlerin nedenlerine bakıldığında, ulaşım araçlarının artması ve iletişim imkânlarının gelişmesi de önemli faktörler arasında gösterilebilir. Göç edilecek yerle ilgili önceden bilgi sahibi olan bireyler aynı zamanda geri de kalan aileleri ile de rahatça iletişim kurabilmektedirler. Ulaşım ve iletişim imkânlarının artması göçlere katkı sağlayan iletici faktörlerdir (Aşkın, Yayar, & Oktay, 2013). İletici faktörler sayesinde kültürel sebeplerle kırsal kesimlerden kentlere yapılan göçlerde mevcuttur. Örneğin; kız kaçırma ve kan davaları gibi yaşanan olaylardan sonra kendi memleketlerinde yaşamayı tercih etmeyen bireyler ülke içinde göç etmeyi tercih etmişlerdir (Şentürk, 1999). Ülkemizde tarımla uğraşan bölgelerde

mevsimlik işçi ihtiyacının oluşması ya da kentleşme sürecinde inşaat işlerinde istihdam açığının olması da iç göçleri etkilemiştir. Ayrıca bölgeler arası farklılıklar olmakla birlikte örneğin; Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinde hayvancılıkla ilgilenmek ve arıcılık yapmak üzere mevsimlik iç göçler gerçekleştirilmektedir (Özdemir, 2012).

Türkiye’de yaşanan iç göçlerin nedenleri aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir;

- İstihdam imkânlarının kısıtlı olması,
- Ekonomik Nedenler,
- Tarımsal yapıdaki değişimler,
- Teknolojik nedenler.

Bireylerin yaşadığı bölgelerde iş imkânlarının yeterli olmaması, ekonomik olarak geri kalmış bölgelerden istihdam alanı daha geniş olan bölgelere yapılan göçleri arttırmıştır (Akan & Arslan, 2008). Ayrıca göçlerin meydana gelmesinin ana ekonomik belirleyicileri istihdam ve gelirdir. (Çelik, 2007). Bölgelerin ekonomik gelişmişlik seviyelerinin düşük olması ekonomik nedenler ve işsizlik nedeniyle itici faktör olarak rol oynayarak göç hareketlerini desteklemektedir (Kazgan, 1980).

Ülkemizde iç göçler çoğunlukla kırsal kesimden kentlere doğru yapılmaktadır. Tarımsal işlerde verim düşüklüğü ve üretimin düşük olması bireylerin kırsaldan kentlere doğru göç etmesine neden olmaktadır (Polat, 2007). Eski tarım metotlarının yeni tarım metotları karşısında yetersiz kalması tarımla uğraşan ailelerin geçim sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur (Atalay, 1994).

Gelişmekte olan ekonomilerde teknoloji bazlı üretime geçilmesi, geleneksel yöntemlerle çalışan kişilerin işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu kişilerin teknolojik açıdan yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmaması istihdam alanlarının daralmasına neden olmuştur. Dolayısıyla gelişmekte olan ekonomilerin teknoloji bazlı üretim yapması teknoloji karşısında yetersiz kalan işgücünün farklı yerleşim alanlarına göç etmesine yol açmaktadır (Akan & Arslan, 2008).

1.7.1. Türkiye’de 1923-1950 Dönemi Göç Hareketleri

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 28 Ekim 1927 yılında yapılmıştır. Bu nedenle kuruluşun ilk yıllarına ait nüfus sayımlarına ait veri bulunmamaktadır. Cumhuriyet tarihinde bir ilk olan 1927 nüfus sayımı sonucunda 63 vilayet, 328 kaza ve 39.901 köy sayılmış olup ülkemizin o zamanki nüfusu 13 milyon 649 bin 945 kişidir. Nüfusun 7 milyon 065 bin 541’ini kadınlar, 6 milyon 584 bin 404’ünü ise erkekler oluşturmaktadır (Vikipedi, Vikipedi, 2016). 1927’de yapılan sayıma göre, şehir ve kasabalarda oturanların nüfus içindeki payı %24,2 iken, köylerde oturanların nüfus içindeki payı %75,8’dir (Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935). Kentlerde ve köylerde yaşayan nüfus oranlarına bakıldığı zaman ülkemizin kurulduğu tarihlerde kır toplumu niteliğine sahip olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk zamanlarında ülkemizdeki il nüfuslarının da az olduğu istatistiki verilerden anlaşılmaktadır. Türkiye’nin sadece iki il nüfusu yüz bini geçerken 1945-1960 yılları arasında bu sayı altıya çıkmıştır (50 Yılda İmar ve Yerleşme 1927-1973, 1973).

Tablo 5:1927-1950 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu

Yıllar		1927	1935	1940	1945	1950
Toplam Nüfus		13 648 270	16 158 018	17 820 950	18 790 174	20 9471 88
Şehir	Nüfus	3 305 879	3 802 642	4 346 249	4 687 102	5 244 337
	Pay (%)	24,2	23,5	24,4	24,5	25,0
Köy	Nüfus	10 342 391	12 355 376	13 474 701	14 103 072	15 702 851
	Pay (%)	75,8	76,5	75,6	75,1	75,0

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Göstergeler 1923-2013.

Tablo 5’te Türkiye’nin 1927-1950 yılları arasında toplam nüfusun şehir ve köy nüfusu arasındaki payı yer almaktadır. 1927 yılından 1950 yılına kadar nüfusun sürekli arttığı görülmektedir. 1927 yılında şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 24,2 iken 1935 yılında 23,5’e düşmüştür. 1940 yılında tekrar 24,4 oranına yükselmiş ardından 1945 ve 1950 yıllarında artmaya devam etmiştir. 1927 yılında köy nüfusu şehir nüfusuna göre çok daha fazla olmakla beraber ülke nüfusunun 75,8’inin köylerde yaşadığı görülmektedir. 1935 yılında oran 76,5’e

çıkarken 1940 yılında 75,6 oranına düşmüştür. 1945 ve 1950 yıllarında az da olsa bu düşüş devam etmiştir.

Türkiye'nin o dönemki şartlarında ulaşım ve iletişimin de gelişmemiş olması nedeniyle iç göç beklenen bir durum olmamakla beraber hükümet politikalarının da kırdaki kalkınmayı desteklemesi ve “köylü milletin efendisidir” bakış açısı hareketliliği büyük düzeyde engellemiştir (Özbay, 2017). Bu dönemde kırsalda yaşayan halk ekonomik sebeplerle İstanbul, Adana ve İzmir gibi büyük şehirlere göç etmeyi tercih etmiştir. Fakat bu göçler de kayda değer bir büyüklükte değildir. Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte yeni yapılanma içinde olan devlet kurumlarının istihdam ihtiyaçlarını karşılamak için bu yönde yapılan göçler de dikkat çekmektedir (İçduygu & Sirkeci, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 1999). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'nın merkez nüfusu 72 köy ve 2 nahiyesi dâhil sadece 21 bin 445 kişidir. 1927 sayımına göre ise Ankara nüfusu 74 bin 533 kişi ile nüfusu 40 bin kişinin üzerinde olan 6 şehirden biri olmuştur (Sarioğlu, 2001). 1935 yılında Ankara nüfusu 122 bin 720 kişi, 1940'da 157 bin 242 kişi, 1945'de 226 bin 712 kişi ve 1950 sayımında 286 bin 781 kişi olarak belirlenmiştir. 1918 yılında 20 bin kişilik bir nüfusa sahip olan Ankara nüfusu 32 yıl içerisinde 14,3 kat artmıştır (Sarioğlu, 2001).

1934 yılında Türkiye'de uygulamaya konulan I. Beş Yıllık Sanayi ve Kalkınma Planı politikaları ile Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) oluşturulması ve bu teşekküllerin kurulduğu her bölgede istihdam açığının ortaya çıkmasıyla göç hareketlerinin buralara doğru artmasını sağlamıştır, Karabük Demir Çelik İşletmeleri de bu duruma örnek olan işletmelerdendir (Kaştan, Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi İç Göç Hareketleri, 2016). Bu dönemde Türkiye'de 1927 yılında tarımda istihdam edilen işgücü oranının payı toplam işgücü oranının %81'ini oluştururken 1950 yılına gelindiğinde bu oran %78'dir. Yine aynı dönemde sanayi sektöründe %9 olan iş gücü oranı 1950 yılında %10'a, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin payı da %10'dan %12'ye çıkmıştır (İçduygu, Sirkeci, & Aydıngün, 1998).

Türkiye'de ekonomi 1923-1950 yıllarında tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olmasına rağmen aslında üretim sadece Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesinin kıyı kesimlerinde iç tüketime yönelik yapılmaktaydı. Dönemin en önemli özelliği ise demiryolu yapımına önem verilmiş olmasıdır (Kaştan, Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi İç Göç Hareketleri, 2016). Ekonominin tarıma dayalı olmasına rağmen tarım ilkel yöntemlerle yapılmakta ve ülkenin ekilebilir topraklarından sadece %5-10 arası toprakları işlenmektedir. Ayrıca Akdeniz ve Ege bölgesi dışında büyük toprak sahipleri topraklarını işlememekte ortakçı ya da kiracı denilen bir sistemle

başkalarına işletmekteydiler, çiftçilerin %85'inin işlettiği topraklar 50 dekardan daha az bir orana sahiptir (Köymen, 1999).

Türkiye’de asıl göç hareketleri kentleşme olgusunun da yaygınlaşmaya başlamasıyla 1950 yılından sonra dikkate değer bir hale gelmiştir.

1.7.2. Türkiye’de 1950-1980 Dönemi Göç Hareketleri

1950’li yıllar Türkiye Cumhuriyeti tarihi açıdan önemli olayların başladığı bir dönem olarak kabul edilirken iç göç açısından da dönüm noktası olma özelliği taşır (Tekeli, 2008). Dünya’yı etkileyen İkinci Dünya Savaşı’nın 1945’te bitmesi ile birçok ülke ve Türkiye farklı alanlarda etkilenmiştir. 1948 Marshall Planı ve sonrasında Türkiye’de yürütülen siyasi politikalar iç göç olgusunun önemli dönüm noktalarından olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra kırsalda yaşam şartları ağırlaşmış ve toplum yoksullukla karşı karşıya kalmıştır. Kırsaldan kopuşu hızlandırıp bireyleri kente yönlendiren bir diğer etmende 1950 yılında değişen ekonomi politikalarıdır.

Tablo 6:1950-1980 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu

		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980
Toplam Nüfus		20 947 188	24 064 763	27 754 820	31 391 421	35 605 176	40 347 719	44 736 957
Şehir	Nüfus	5 224 337	6 927 343	8 859 731	10 805 817	13 691 101	16 869 068	19 645 007
	Pay (%)	25,0	28,8	31,9	34,4	38,5	41,8	43,9
Köy	Nüfus	15 702 851	17 137 420	18 895 089	20 585 604	21 914 075	23 478 651	25 091 950
	Pay (%)	75,0	71,2	68,1	65,6	61,5	58,2	56,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Göstergeler 1923-2013

Tablo 6’da Türkiye’nin 1950-1980 yılları arasında sahip olduğu toplam nüfus içindeki şehir ve köy nüfusu oranları yer almaktadır. 1950 yılında şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı %25,0’dır. 1955 yılında bu oran 28,8’e çıkmıştır, takip eden 1960 yılında 31,9, 1965 yılında 34,4, 1970 yılında 38,5, 1975 yılında 41,8 ve 1980 yılında 43,9 oranına ulaşarak yıllar içinde sürekli artmıştır. 1950 yılında köy nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı 75,0 iken 1955 yılında 71,2, 1960 yılında 68,1, 1965 yılında 65,6, 1970 yılında 61,5, 1975 yılında 58,2 ve 1980

yılında 56,1 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 6’da görüldüğü gibi şehir nüfusunun yıllar içindeki payı sürekli olarak artarken köy nüfusunun payı ise azalmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu yapımına öncelik verilirken bu dönemde karayolları yapımına ağırlık verilmiştir. Marshall yardımının etkisiyle kırsalda yol yapım hizmeti devam ederek 1950 yılında 47 bin 80 km olan karayolu ağı 1960 yılı itibariyle 61 bin 542 km’ye çıkmıştır. Yapılan karayolu ağı ile birlikte kamyon, otobüs ve otomobillerin kullanılmasıyla halkın ürettiği ürünlerin pazar yerlerine ulaşması sağlanmıştır (Kaştan, 2016). Ulaşım imkânlarının artmasıyla yapılan göçlerin daha kolay hale gelmesine olanak sağlanmıştır.

1950’li yıllar henüz kurulan Türkiye için ekonomik, sosyal ve toplumsal olarak değişimlerin çeşitli alanlarda başladığı ve bu etkilerin günümüze kadar devam ettiği yıllardır. Bu dönemde ülkenin geri kalmış kesimlerinden göreceli olarak daha iyi yaşam koşullarına sahip kesimlere doğru yani köylerden kentlere doğru göçlerin başladığı ve en yüksek oranlara ulaştığı dönemdir (Durugönül, 1997). Türkiye’de bu dönem de dünyanın geneline ayak uydurarak tarımda makineleşme ve modernizasyon çalışmalarına başlamıştır. Toprak sahipliği sistemi değişerek topraklar belirli kişilerin elinde toplanmış ayrıca miras yoluyla araziler parçalanmıştır. Ulaşım alanında ise olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ekonomik ve sosyal alanda yaşanan gelişmeler, 1950 ve 1960 yılları arasında köyde yaşayan nüfusu şehirlere çekmiştir (İçduygu & Sirkeci, 1999).

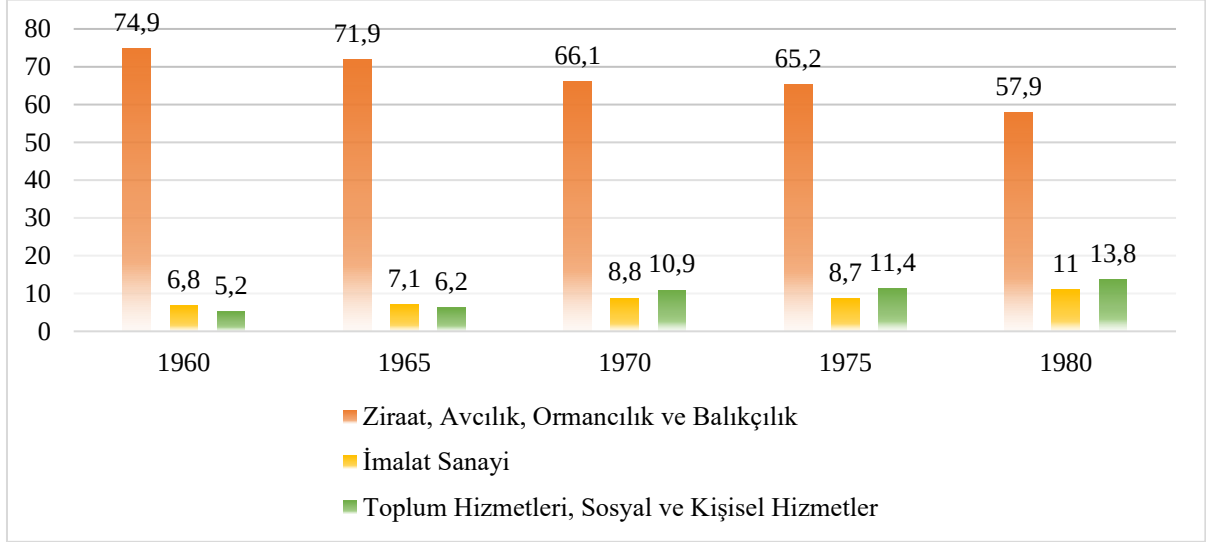
1948 Marshall yardımı ile birlikte Türkiye’deki traktör sayısı 1 800’den 44 000’e çıkarak tarımda makineleşme adına büyük bir adım atılmıştır (Yalçın, 2004). Türkiye’de iç göçü doğrudan etkileyen Marshall yardımı, 1950 yılı sonrası yapılan göçlerin sanayileşme hareketlerinden etkilenmesine neden olmuştur. Ayrıca traktör sayısındaki bu yükseliş, tarımsal alanda verimlilik artışı sağlamıştır. Bununla birlikte de tarımla uğraşan işgücünün açıkta kalmasına neden olmuştur (Güneş, 2012).

Bu döneme genel olarak bakıldığında nüfus artışı, kırsalda işsizlik, çiftçilerin yerini makinelerin alması, artan nüfus ve eğitim olanaklarının yetersizliği kente göçü hızlandırmıştır (İçduygu & Ünal, 1998).

Nüfus artışının hızlanması, yapısal farklılıkların meydana gelmesi ve tarımda makineleşmenin de etkisiyle kırsal kesimde ortaya çıkan istihdam fazlası 1960’lı yıllara gelindiğinde artış göstererek büyükşehirlere göç etmeye devam etmiştir. Ayrıca bu yıllarda ilk defa planlı ekonomi dönemine girilerek 5 yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Kent merkezlerinde artan

büyük çaplı işyerleri yoğunluğu arttırması sebebiyle sanayi kuruluşları ile beraber şehir dışında konumlanan sanayi sitelerine taşınmıştır (Koyuncu, 2015).

Şekil 12: Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Göstergeler 1923-2020,2021

Şekil 12’de görüldüğü gibi 1960 yılında %74,9 olan kırsal kesim iktisadi faaliyetleri 1980 yılına geldiğinde %57,9’a düşmüştür. Aynı zamanda kırsal kesimden kentlere yapılan göçlerin etkisiyle imalat sanayi ve toplum hizmetleri, sosyal-kişisel hizmetler faaliyet kolunun payı yıllar içinde artış göstermiştir.

Bu dönemde bazı kişiler güvenlik nedeniyle de göç etmeyi tercih etmişlerdir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirler zorunlu göçle karşı karşıya kalırken güvenlik nedeniyle yapılan göçlerin büyük bir bölümü daha yakın olan illerden Adana, Mersin, Gaziantep ve Antalya’da yoğunlaşmıştır (Koyuncu, 2015).

Göç eden nüfusun en yüksek seviyeye ulaştığı yıllar 1960-1965 dönemi aralığındadır. Toplam nüfus içindeki payı %16,1 olan yaklaşık 4 milyon kişi göç etmiştir. 1970 yılında ise iç göç oranlarında nispi olarak azalma görülmüştür. 1975-1980 yılları arasında 2,7 milyon kişi göç ederken toplam nüfusun içindeki payı %7,1 olarak gerçekleşmiştir. 1980-1985 döneminde ise iç göçün toplam nüfus içindeki payı %6,5’e düşerek göç eden kişi sayısı 2,8 milyon olarak gerçekleşmiştir (Atalay, 1994).

Kentlere plansız şekilde yapılan göçler birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Sosyal çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan halk arasındaki kutuplaşma bir yana bir de insanların yaşamlarını sürdürebilmek için inşa ettikleri yasal olmayan evler çarpık kentleşme sorununu

gündeme getirmiştir. Büyük kentlerin ve kasabaların civarında, yapı izni alınmaksızın, çoğunlukla da devlet arsası üzerinde, gizlice ve genellikle bir gecede çatılıveren, bir ya da iki odalı barınak tarzı evlere gecekondular adı verilmektedir. İnsanların barınma ihtiyacı doğrultusunda; "1950'lerden itibaren gecekondulaşma da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde 50 binden fazla gecekondular ve bu gecekondularda yaşayan 240 bin kişilik nüfus mevcut olup, 1960 yılında 240 bin gecekonduya ve 1 milyon 200 bin kişilik gecekondular nüfusuna ulaşılmıştır" (İçduygu & Sirkeci, 1999, s. 251).

Tablo 7: Türkiye'de Gecekondulaşma (1960-1980)

Yıllar	Gecekondular Sayısı	Toplu Konut İçinde Gecekonduların Oranı (%)
1960	240 000	16,4
1970	600 000	23,6
1980	1 150 000	26,1

Kaynak: Ahmet İÇDUYGU, İbrahim SİRKECİ, İsmail AYDINGÜN; Türkiye'de İçgöç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, (1998, s. 223)

Tablo 7'de yer alan verilere göre 1960-1980 yılları arasında gecekondular sayısı 240 000'den 1 150 000'e kadar çıkarak yaklaşık olarak 900 binlik bir artış göstermiştir. Gecekondular sayısında yaşanan bu artış 1960-1980 yılları arasında nüfusun yaklaşık olarak %20-25'lik bir kısmının gecekondularda yaşadığını göstermektedir. Tablo 7'de görüldüğü gibi yıllar itibariyle toplam nüfus içindeki şehir nüfusu payı artarken şehirdeki ekonomik zorluklar nedeniyle gecekondulaşma oranının da toplu konut içindeki payı artmaktadır. Birey daha kolay ve ucuz ulaşabilecekleri konutlar yaparak şehir yaşamında barınma ihtiyaçlarına böyle çözüm üretmişlerdir.

1960'lı yıllar ülke içinde göçlerin devam ettiği, planlı kalkınma döneminin başladığı fakat göç eden kişilerin nüfus içinde kolaylıkla emilemediği dolayısıyla modern kentleşme yerine, gecekondulaşmanın hızla yaygınlaştığı bir dönemin başlangıcı olmuştur (Kocaman, 2008). Gecekondular nüfusu 1965 yılında 2 milyon 150 bin kişiye gecekondular sayısı ise 430 bine ulaşmıştır (Keleş, Kentleşme Politikası, 1996). Gecekondular göç eden nüfus için konut sorununu en ucuz çözme yöntemi olarak görülmüş göç eden kişilerin barınma ihtiyaçları bu şekilde karşılanmıştır (Torlak, 2003).

1.7.3. Türkiye’de 1980-2000 Yılı Dönemi Göç Hareketleri

1980 sonrası dönemde genel nüfus giderek artmış, kentlerde yaşayan nüfus kırsalda yaşayan nüfusa göre fazlalaşmıştır. Bu dönemde iç göçler kent ağırlıklı bir yapıya dönüşmüştür. Bunun nedenleri arasında eğitim imkânlarının kentsel alanlarda ağırlıklı olarak daha iyi durumda olması, kamu kesiminin ekonomi politikalarının özellikle kentleri ilgilendirmesi ve yatırımı özendirici politikaların takip edilmesi nedeniyle köyle kent arasında farklılıkların meydana gelmesi gibi durumlar gösterilebilir (Peker, Türkiye’de İçgöçün Değişin Yapısı, 1999). Türk tarımında görülen gerileme nedeniyle 1980 yılından sonraki dönemlerde iç göç büyük oranda etkilenmiştir. Türkiye 1980 yılına kadar olan süreçte Avrupa ülkeleri arasında hayvancılık sektöründe birinci, dünyada ise ikinci sıradaydı. Fakat tarım ve hayvancılık politikalarında 1980 yılından sonra yapılan olumsuz değişiklikler, Türkiye’nin tarım alanındaki konumunu değiştirmiş, söz sahibi olma durumunu sekteye uğratmıştır (Usumi, 1999). Tarım ve hayvancılık politikalarında yapılan bu değişiklikler kırsal kesimde yaşayan bireylerin topraklarının bölünmesine tarıma ve hayvancılığa dayalı gelir elde edenlerin gelir oranlarında düşüşe neden olmuştur. Bu nedenlerden dolayı yaşanan kırsal kesim sorunları itici faktörleri daha belirgin hale getirerek orada yaşayan halkın kentlere göçmesine neden olmuştur.

Tablo 8: 1980-2000 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu

		1980	1985	1990	2000
Toplam Nüfus		44 736 957	50 664 458	56 473 035	67 803 927
Şehir	Nüfus	19 645 007	26 865 757	33 326 351	44 006 274
	Pay (%)	43,9	53,0	59,0	64,9
Köy	Nüfus	25 091 950	23 798 701	23 146 684	23 797 653
	Pay (%)	56,1	47,0	41,0	35,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Göstergeler 1923-2013

Tablo 8’de 1980-2000 yılları arasında Türkiye toplam nüfusunun şehir ve köy nüfusu oranları yer almaktadır. 1980-2000 yılları arasında toplam nüfus sürekli olarak artış göstermiştir. Şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 1980 yılında 43,9 iken ilerleyen yıllarda artarak 2000 yılında 64,9’a yükselmiştir. Köy nüfusunun Türkiye toplam nüfusu içindeki payı ise 1980 yılında 56,1 iken 1985 yılında 47,0’a, 1990 yılında 41,0’a ve 2000 yılında 35,1’e düşmüştür.

2000 yılında toplam köy nüfusu bir önceki döneme göre artış göstermesine rağmen toplam nüfus içindeki köy nüfusu oranı düşük gerçekleşmiştir.

1980’li yıllarda tarımla ilgili uygulanan politikalar nedeniyle tarım yönetimi değişikliğe uğramıştır. Tarımsal girdilerin tedarik ve dağıtımları konusunda tekel konumunda olan kamu kesiminin bu görevine son verilmiş, kamu kesiminin tarım ve destekleme alanında alımları büyük ölçüde bırakılmış, kamu kesiminin yönetiminde olan tarımsal sanayi büyük ölçüde özel sektör yönetimine geçmiştir. Bu uygulamalarla birlikte kamu yönetimi tarımsal kredi sistemi destekleme fonksiyonundan uzaklaşmıştır (Güler, 2005). Dolayısıyla tarım ürünlerine ve hayvancılık sektörüne devlet tarafından verilen destekler azalmış, KİT’ler ve Tarım Satış Kooperatifleri ile ilgili kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. İlerleyen dönemlerde Süt Endüstrisi Kurumu ve Et- Balık Kurumunun piyasalar üzerinde etkisi kalmamıştır. Bu durum üreticilerin ürünlerini değerinden satamamasına sebebiyet vermiştir (Usumi, 1999). Ayrıca 1970’li yılların sonuna kadar devam eden tarımsal desteklemeler 1980 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. 1980 yılında üretimi desteklenen tarım ürünü sayısı 22 iken, 1990 yılına gelindiğinde 10 ürüne gerilemiştir (Kurt, 2003). Tarımsal desteklerin zamanla erimesi tarıma dayalı yaşam sürdüren halkın destekle birlikte gelirlerinin de erimesine neden olmuştur. Tarım ve hayvancılık sektöründe uygulanan bu politikalarla birlikte 1980-1985 döneminde her 1000 kişiden 65’i farklı nedenlerle daimî ikametgâhlarını değiştirerek göç etmeyi tercih etmişlerdir. 1985-1990 yıllarında ise %25’lik bir artışla bu sayı 81’e yükselmiştir (Yamak & Yamak). İç göçlerde yaşanan bu artış sadece tarım ve hayvancılık politikalarının değişmesiyle ilgi olmayıp bireylerin yaşadıkları ortamda güvenlik tehdidi hissetmesiyle de alakalıdır. Terör olaylarının artması nedeniyle can ve mal güvenliği yaşayan halk mevcut geçim kaynaklarında yaşanan sıkıntılarla birlikte sürekli yaşam adreslerini değiştirmişlerdir (Hurma, 2003).

Kamu yatırımlarıyla ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen iyileştirmeler iç göçü önleme açısından ters bir etki yaparak; iç göçün itici ve çekici faktörleri arasınailetici faktörler olarak girmiştir. Türkiye’de iç göç üzerinde önemli etkisi bulunan ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerin gün geçtikçe artması bireylerin göç kararı vermesi üzerinde büyük ölçüde tetikleyici olmuştur. Ulaşım ve iletişim alanındaki veriler incelendiğinde Türkiye’de ulaşım sektörünün ulusal gelir içindeki payı 1960 yılında %7,5 olarak gerçekleşirken bu oran 1981 yılında %8,9’ a ve 1995 yılında ise haberleşme ve ulaşım olarak %21’e kadar yükselmiştir (Keleş, 2002).

1980 ve sonrasında iç göçlerin giderek artmasında dönemin kendine özgü özellikleri etkilidir. 1980 ve 1990'lı yıllarda ekonominin yeniden yapılanması hedefi (serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirme politikaları), toplumsal oluşumun değişmesi ve küreselleşme kavramının da ülke gündeminde olması bu etkiler arasındadır (İçduygu & Sirkeci, 1999).

1.7.4. Türkiye’de 2000 Yılı Sonrası Göç Hareketleri

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış ardından 1935 – 1990 yılları arasında her beş yılda bir (sonu 0 ve 5 ile biten yıllarda) düzenli olarak Genel Nüfus Sayımı gerçekleştirilmiştir. 1990 yılından sonra çıkarılan kanunla nüfus sayımının sonu sıfır ile biten yıllarda yapılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle en son genel nüfus sayımı 2000 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de nüfus sayımı ile ilgili iki yöntem uygulanmıştır ilki 1927-2000 yılları arasında geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen nüfus sayımları ikincisi ise 2007 yılı sonunda ADNKS’nin kurulmasıyla adrese dayalı idari kayıtlardan elde edilen nüfus bilgileridir (TÜİK, 2011). 25 Nisan 2006 tarihinde 5490 sayı ile çıkarılan Nüfus Hizmetleri Kanunu ve 18 Kasım 2005 tarihinde çıkarılan 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu’na dayanarak yerleşim yerleri nüfus bilgilerinin güncel tutulmasına karar verilmiştir. 2007 yılından itibaren TÜİK nüfusa ilişkin verilerini güncel olarak yayımlamaya başlamıştır (Tüik, 2014).

Son genel nüfus sayımının yapıldığı 2000 yılında Türkiye nüfusu 67 milyon 803 bin 927 kişi iken, 2007 yılında ilk olarak gerçekleştirilen ADNKS’ye göre nüfus 70 milyon 586 bin 256 kişi olmuştur. 2020 yılı Türkiye Nüfusu TÜİK tarafından 83 milyon 614 bin 362 kişi olarak açıklamıştır (TÜİK, 2021). 2007-2020 yılları arasında her yıl yaklaşık 1 milyon kişilik bir nüfus artışı olduğu görülmektedir.

Tablo 9: 2007-2020 Döneminde Toplam Nüfus İçerisindeki Şehir ve Köy Nüfusu

	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Şehir Nüfus Oranı (%)	Köy Nüfusu	Köy Nüfus Oranı (%)
2007	70 586 256	49 747 859	70,5	20 838 397	29,5
2008	71 517 100	53 611 723	75	17 905 377	25
2009	72 561 312	54 807 219	75,5	17 754 093	24,5
2010	73 722 988	56 222 356	76,3	17 500 632	23,7
2011	74 724 269	57 385 706	76,8	17 338 563	23,2
2012	75 627 384	58 448 431	77,3	17 178 953	22,7
2013	76 667 864	70 034 413	91,3	6 633 451	8,7
2014	77 695 904	71 286 182	91,8	6 409 722	8,2
2015	78 741 053	72 523 134	92,1	6 217 919	7,9
2016	79 814 871	73 671 748	92,3	6 143 123	7,7
2017	80 810 525	74 761 132	92,5	6 049 393	7,5
2018	82 003 882	75 689 583	92,3	6 314 299	7,7
2019	83 154 997	77 151 280	92,8	6 003 717	7,2
2020	83 614 362	77 761 356	93	5 853 006	7

Kaynak: 2007-2020 yılları TÜİK Verilerinden yararlanarak elde edilmiştir.

Tablo 9’da Türkiye’nin 2007-2020 yılları arasında toplam nüfusu içinde şehir ve köy nüfuslarının payları yer almaktadır. Türkiye toplam nüfusu yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermiştir. 2007 yılında şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 70,5 iken yıllar itibariyle bu oran artarak devam etmiş 2020 yılında 93’e ulaşmıştır. Köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 2007 yılında 29,5 iken yıllar itibariyle düşüş göstererek 2020 yılında 7’ye düşmüştür. 2012 yılından 2013 yılına geçildiğinde şehir ve köy nüfuslarının toplam nüfus oranları içindeki payı dikkat çekici bir şekilde değiştiği görülmektedir. 2012 yılında toplam nüfus içindeki şehir nüfusu %77,3 iken 2013 yılında %91,3’tür. Yine 2012 yılında köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı %22,7 iken 2013 yılında bu oran %8,7’ye gerilemiştir. Bu durum köylerden kentlere aniden gerçekleşen göç dalgasıyla değil mülki idari sınırlarda meydana gelen değişiklikler nedeniyle olmuştur. 6360 sayılı ve 2012 tarihli “Büyükşehir

Kanunu” ile Türkiye’de kent ve köy nüfus oranları arasında ciddi bir farklılık meydana gelmiştir (Güner, 2017).

2000’li yıllarla beraber göçlerin dağılımında hâkim kent – çevresi, başkent ve belirli büyüklükteki kentler ülke içindeki göç hareketlerinin nerelerde yoğunlaşacağını belirler duruma gelmiştir. Nüfusu belli bir dağılım sergilememesi ve göç edenlerin nitelikli eğitime sahip olması ya da eğitim amacıyla göç etmesinden kaynaklı bazı iller daha da ön plana çıkmıştır. Türkiye’de bu dönemdeki göçlerin özelliklerinden biri ise nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaçtır (Bostan, 2017).

İKİNCİ BÖLÜM

YATIRIM VE KAMU YATIRIMI KAVRAMI

Yatırım; belli bir gelirin ya da mevcut kaynağın değer yaratmak amacıyla kullanılmasıdır. Yatırım kararı alan ve kaynaklarını belli yerlere yönlendiren yatırımcılar kısa, orta ya da uzun vadede getiri kazanmayı amaçlar. Yatırımlar özel ya da kamu kaynaklı yapılabilir.

Bu bölümde yatırım kavramı ve genel özellikleri, yatırımların önemi, yatırımların ekonomik etkisi, yatırım türleri ardından genel olarak kamu yatırımları açıklanacaktır.

2.1. Yatırım Kavramı ve Genel Özellikleri

Yatırım kelimesi anlam olarak; belirli bir kaynağın ya da değer, gelir sağlamak amacıyla kalıcı bir biçimde kullanılmasını ifade eder. Yatırımın tüketim kavramından temel farkı, işlem sonucunda kullanılan kaynak ya da değer tükenmemesidir. Yatırım amaçlı yapılan harcamanın sonucunda ortaya çıkan yatırım, orta ve uzun dönemde getiri sağlamaya devam eder (Wikipedia, 2021). Mevcut kapasiteyi geliştirmenin yanı sıra yeni bir fiziki sermaye yaratmak için kişinin bir projedeki fonlarını bağlayarak varlıklar üzerinde inceleme yapması da yatırım olarak adlandırılabilir. (Aksoy & Tanrıöven, 2007). Yatırımlar bugün sahip olunan bir değerden gelecekte başka bir değer elde etmek için yapılan fedakârlıklardır. En sade haliyle; belirli bir tutar para kazanabilmek için belirli bir tutar parayı o işe bağlamak olarak ifade edilebilir (Karan, 2011).

Yatırımlar kamu ya da özel kaynaklı fark etmeksizin kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeni işletmelerin kurulması ve mevcut işletmelerin üretim kapasitelerinin artırılması için yapılan harcamalardır. Yatırımlar; kaynakları etkin kullanarak, kaliteli ve düşük maliyetli mal ve hizmet üretmek, tüketicilere ve topluma hizmet sunmak, yeni istihdam alanları oluşturmak, kişilerin yaşam seviyelerini yükseltmek için yeni buluşlar geliştirmekle ilgilenir (Alpugan,

Oktav, Demir, & Üner, 1995). Yatırım kavramlarının başka şekillerde tanımlanması nedeniyle birçok sınıflandırmaya tabii olmuştur. Yatırımların farklı özelliklere sahip olması da farklı alanlarda kullanımıyla ilgilidir (Yalçiner & Aksoy, 2011). Yatırımlar; sabit ve döner varlıklara bağlanmasına göre kaynak özelliği bazında; kısa ve uzun vadeli olmasına göre bağlı oldukları süreye göre; gelir ve verimlilik sağlamasına bağlı olarak ta yatırımcıların beklentileri bazında ayrılabilir (Aksoy & Tanrıöven, 2007).

Yatırımlar konularına göre; mali ve reel yatırım, nedenlerine göre; yeni kuruluş, yenileme, modernizasyon ve genişleme yatırımları; bağımlılık derecelerine göre, bağımsız (otonom) ve bağımlı (uyarılmış) yatırım; yürütücülerine göre de kamu ve özel sektör yatırımları olarak sınıflandırılabilir. Kamu yatırımları; yatırımın devlet eliyle yapıldığı karlılıktan çok hizmetin esas alındığı yatırım türleridir.

2.2.Yatırımların Önemi

Yatırım kavramı farklı anlamlarda kullanılmasına rağmen ana kullanım alanı ekonomidir. Yatırım; tüketimden vazgeçilen kaynağın gelecekte kar edebilmek için değerlendirilmesidir ya da başka bir kaynağa yönlendirilmesidir. Başka bir ifadeyle, gelecekte elde edilmesi mümkün olan bir kar için sermayenin belirli bir alana yönlendirilmesidir (Dağ & Çelik, 2018). Yatırımların en önemli özelliklerinden biri de mevcut olan kaynakların şu an ki getirisinden vazgeçilerek ileri bir zamanda daha yüksek bir getiri elde etmesini sağlamak amacıyla belirli mal ve hizmet gruplarının üretilmesi için kaynak olarak ayrılmasıdır (Kalem, 2015).

Yatırımları yürütücülerine göre kamu yatırımları ve özel yatırımlar olarak ikiye ayırabiliriz. Kamu yatırımlarının ve özel yatırımların amaçları birbirinden farklıdır. Kamu yatırımları sosyal olarak fayda sağlarken aynı zamanda yatırımlarda verimlilik hususu da dikkate alınırsa karlılık elde edilebilir ve yapılan yatırımların olumlu etkileri ekonomiye yansıyabilir.

Bilindiği gibi kamu yatırımları bireylerin yaşamak ve çalışmak istedikleri bölgeyi, özel sektör yatırımlarını, yatırımın yapıldığı yeri sosyal ve kültürel anlamda etkilemektedir. Ayrıca etkili kamu yatırımlarının; özel sektör yatırımlarını teşvik ederken aynı zamanda ekonomi de büyümeyi destekleyici etkisi vardır. Bunun yanı sıra etkili yönetilemeyen kötü kamu yatırımlarının ise kaynakların israfına yol açtığı ve büyümeyi sınırlandırdığı görülmektedir (OECD, 2019).

Ayrıca kamu yatırımlarının geleneksel fonksiyonları olan kamusal ihtiyaçları karşılama görevi dışında, milli gelirin sektörel düzeyde, bölgeler arası ve toplumu oluşturan bireyler arasında dağılımı gibi fonksiyonları da vardır. Böylece tam istihdamın sağlanması ve ekonomik kalkınmanın hızlanmasına da yardımcı olmaktadır. Kamu yatırımları; bu işlevleri ile birlikte sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesi ile birlikte iktisadi dengenin sağlanmasında etkili rol oynamaktadır. (Türk, 2010).

Genel olarak yatırım harcamalarının özelliklerinden şu şekilde bahsedebiliriz;

- Yoğun olarak dayanıklı, uzun ömürlü mallar için yapılır,
- Faydası uzun dönemde kendini gösterir,
- Üretkenliği arttırırken tüketimden vazgeçildiği için kaynak israfını engeller (Erdem, Şenyüz, & Tatlıoğlu, 2017).

Kamu yatırımları sayesinde sosyal ve iktisadi altyapının devamlılığı sağlanırken aynı zamanda ekonomik gelişme içinde ortam hazırlanmış olur (IMF).

2.3. Yatırımların Ekonomik Etkisi

Ekonomide yatırımların artması olumlu değişimlere neden olmaktadır. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırımlar sadece işletmeleri açısından değil ekonominin geneli için de fayda sağlamaktadır. İktisat literatüründe yatırım kavramı detaylı olarak şu şekilde yer almaktadır.

İlave olarak yapılan bir yatırım harcaması ekonomi içinde ilk defa yapıldığında kendisi kadar gelir oluşturur. Bu geliri elde eden gelir sahipleri toplumun tasarruf ve tüketim eğilimine göre yeni kararlar alacaktır. Elde edilen gelir ekonomi içinde sürekli el değiştirecek ve milli geliri arttırıcı etki yapacaktır. Otonom yatırımların artmasıyla meydana gelen gelir artışına “çarpan” ismi verilir. Çarpan; $1/(1-c)$ olarak ifade edilir (Demirci, Arıkan, & Erdoğan, 2001). Formüldeki “c” marjinal tüketim eğilimini ifade etmektedir.

Uzun vadede ise ekonominin tam kapasite ile çalıştığını varsayarsak tüketim mallarına olan talebin artması, arzı arttırmayı gerekli kılacak dolayısıyla yeni kapasitelerin oluşturulmasını sağlayacaktır. Yani yatırım harcamaları tüketim talebindeki artışa bağlı olarak genişleyecektir. Tüketim talebinin ve gelir değişmelerinin yatırım harcamaları üzerindeki bu genişletici etkisine “hızlandırma” adı verilir.

I: Yatırım

C: Tüketim

$$\text{Hızlandırıcı (a)} = I - I_0 / C_t - C_{t-1}$$

Hızlandırma etkisi göz önüne alındığında yatırımların sadece özel sektör değil kamu kesimi açısından da önemli olduğu görülmektedir. Ekonomik sistemde kaynaklar kıt fakat ihtiyaçlar sonsuzdur, eğer harcamalar doğru planlanırsa verimliliği arttıracaktır.

Kamu yatırımları açısından bakıldığında ise kamu yatırımlarının; verimliliği olumlu yönde etkileyen, üretimi arttıran ve kaynakların doğru kullanılmasını sağlayan etkisi nedeniyle katkı sağlamakta ve işsizlikte mücadele de önemli bir rolü vardır (Gürsoy, 1975). Kamu yatırımlarının amacı ekonomide sermaye birikimi oluşturma ve yeni kapasiteler meydana getirmektir. Dolayısıyla kamu harcamaları milli gelir düzeyini yükseltmesinin yanı sıra ekonomi de istihdam hacminin artırılmasına da katkı da bulunur (Türk, 1992).

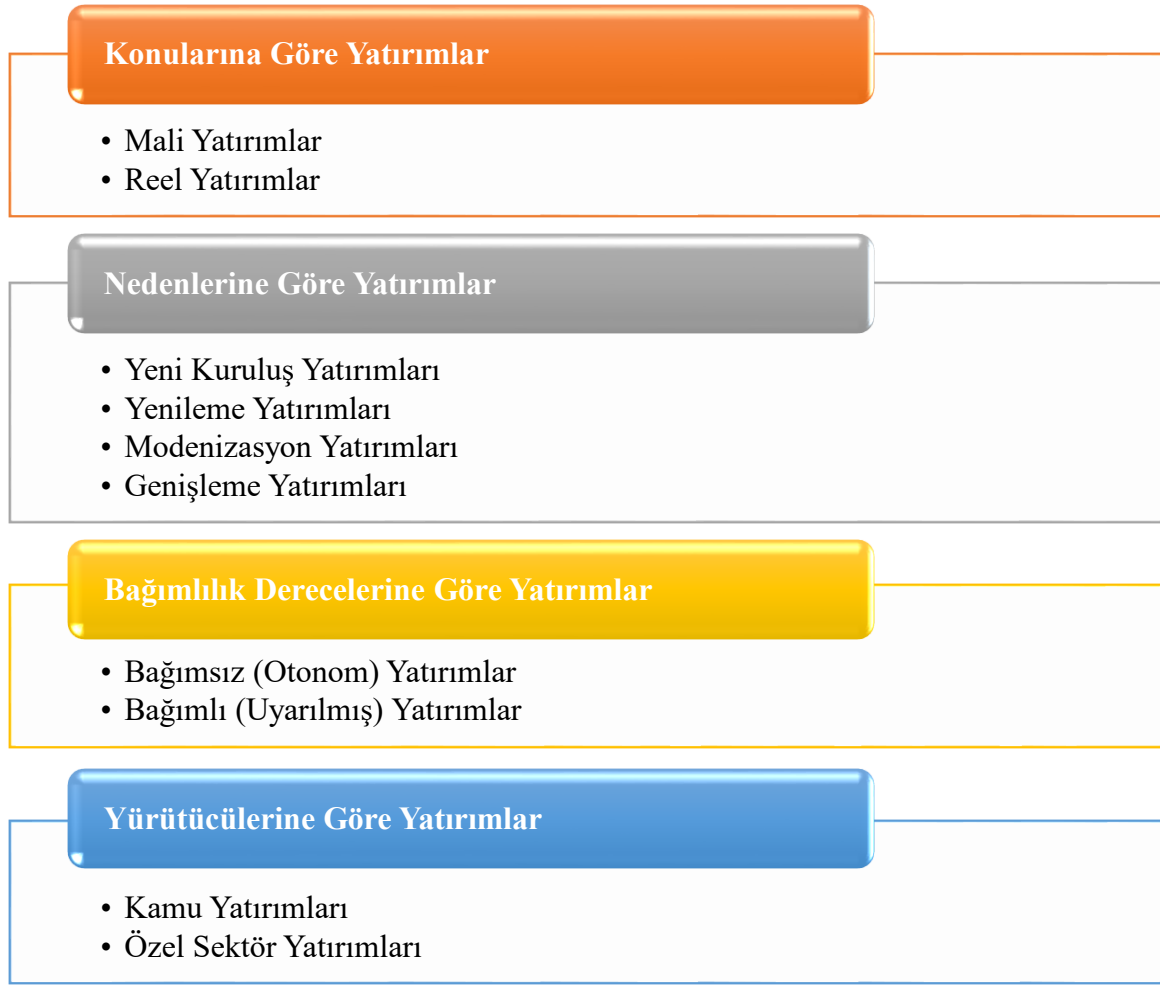
Kamu yatırımları uzun dönemde ekonomi üzerindeki etkisini gösterir. Kamu yatırımları ele alındığında uzun dönemde kapasite, kısa dönemde ise talep arttırıcı özelliği dikkat çekmektedir. Kamu kesimi yatırım harcamalarını arttırarak toplam talebin artmasına ve ekonominin durgun durumdan çıkmasına katkı sağlar, ayrıca gerekli yatırımlar yapılarak ekonomik kalkınma da desteklenmiş olur (Öztürk, 2012).

Kamu yatırımları gelişmekte olan ülkelerde fiziki altyapı alanında büyük bir paya sahiptir. Yatırım harcamalarında dışsallık etkisi yaygındır ve köprü, yol, telefon, elektrik gibi harcamaları kapsar. Uygun koşullar oluşturulduğu takdirde kamu ve özel yatırımların etkisi verimliliği arttırıcı yönde olacaktır. Bu açıdan bakıldığında kamu ve özel yatırımların birbirini destekleyen hatta bazı yerlerde tamamlayan etkisi dikkat çekmektedir (Ataç, 2007).

2.4. Yatırım Türleri

Yatırım kavramı ele alınış biçimi yönünden farklı tanımlara sahiptir. Dolayısıyla farklı sınıflandırmalar içerisinde yer almıştır. Yatırımların kullanım alanlarındaki farklı özelliklerine vurgu yapılmasından dolayı tanımlarda çeşitlilik meydana gelmiştir (Yalçiner & Aksoy, 2011). Bunlardan bazıları ise; varlıklarda tabii oldukları süreye göre kısa ve uzun vadeli yatırımlar, beklentilerine göre gelir ve verimlilik sağlayan yatırımlar, kaynaklarına göre sabit ve döner varlıklara bağlı yatırımlar olarak sıralanabilir (Aksoy & Tanrıöven, 2007).

Şekil 13: Yatırım Türleri

Kaynak: Ekodialog.com adresindeki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 13'te yatırımların konularına, nedenlerine, bağımlılık derecelerine ve yürütücülerine göre türleri gösterilmiştir. Sırasıyla yatırım türlerinin açıklaması aşağıda yer almaktadır.

Yatırımları konularına göre; reel (maddi) yatırımlar ve mali (finansal) yatırımlar olarak ele alınabilir. Eldeki kaynaklarla mal ve hizmet üretmek haricinde kazanç elde etmek için yapılan yatırımlar mali (finansal) yatırımlardır. Banka senetleri, hisse senetleri, iştirakler gibi varlıklara bağlanabilirler (Kabukçuoğlu, 2005). Reel (maddi) yatırımlar ise işletmenin kuruluşundan başlayarak faaliyet dönemi boyunca devam edebilmesi için maddi mallara yaptığı yatırımlardır (Kala, 2006).

Yatırımlar sınıflarına göre ise; yeni kuruluş yatırımı, yenileme yatırımları, modernizasyon yatırımları ve genişleme yatırımları olarak tanımlanabilir. Yeni kuruluş yatırımı; bir tesisin en baştan kurulması ve buna yönelik olan giderlerini ifade etmektedir. Kuruluşun amacına göre, arazi-arsa, bina-inşaat ve makine- teçhizat gibi alanlara yapılan yatırımlardır (Kabukçuoğlu,

2005). Yenileme yatırımları; işlevi kalmayan, teknik olarak kullanılamaz hale gelen mevcut tesisin yerine, aynı iş için yeni bir tesis alınması adına yapılan yatırımlardır (Ceylan, 2001). Modernizasyon yatırımları; yenileme yatırımları ile karıştırılan fakat amaç bakımından farklı olan yatırım çeşididir. Modernizasyon yatırımlarında amaç; maliyet tasarrufu sağlayarak üretim kalitesinde artış elde etmektir (Ceylan, 2001). Genişleme yatırımları; bir firmanın hali hazırda faaliyetlerine ek olarak yeni mal ve hizmet üretmek yoluyla kapasitesini genişletmesidir (Akgüç, 2010).

Yatırımları sınıflandırırken en önemli ayrımlardan birisi de yürütücüsüne göre sınıflandırmaktır. Yatırımların kim tarafından yapıldığı dolayısıyla yatırım riskine kimin katlandığı bu sınıflandırmada öne çıkmaktadır. Yürütücüsüne göre yatırımlar; kamu kesimi ve özel kesim tarafından gerçekleştirilen yatırımlar olarak ikiye ayrılır. Kamu kesimi tarafından yapılan bir yatırımın amacı devletin sermaye stoğunu arttırmaya yöneliktir. Cari giderler ve transfer giderleri hariç tutulduğunda yapılan kamu harcamalarını kamu yatırımları olarak değerlendirebiliriz (Seyidoğlu, 2002).

Özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırımlar ise özel yatırımlardır. Özel sektör yatırımlarında sosyal değerlerin iyileşmesi değil firmaların değerlendirilmesi ön plandadır. Bu iki amaç ortak bir payda da buluşur ve ortak yatırım yapılırsa kamu-özel iş birliği yatırımı niteliği taşır (Ayanoğlu, İlter, Düzyol, & Yılmaz, 1996).

2.5. Kamu Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi

Kamu yatırımları devletin ekonominin sermaye stoğunu arttırmak için kamu harcamaları aracılığıyla gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir. Fakat her kamu harcaması niteliği nedeniyle kamu yatırımı özelliği taşımaz. Kamu harcamaları 1929 Dünya Ekonomik bunalımına kadar devletlerin çok fazla kullandığı bir araç olmamakla beraber bunalım sonrasında müdahaleci devlet anlayışının daha çok benimsenmesi nedeniyle en önemli maliye politikası araçlarından biri haline gelerek literatürde daha fazla karşılaşılan bir kavram olmuştur (Aytaç, 2004). Devletin en temel amacı, himayesinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bireylerin tek başına karşılayamayacağı ortak ihtiyaçları vardır; bu ihtiyaçların devlet eliyle karşılanması gerekir. Eğitim, sağlık, adalet, savunma ve güvenlik gibi ihtiyaçlar kamusal mal ve hizmet sağlayarak karşılanabilir. Kamusal mal ve hizmetler devlet tarafından üretilebileceği gibi özel kişiler tarafından da üretimi desteklenebilir (Karaarslan, 2005).

Kamu yatırımlarının tarihsel gelişimi; en önemli İktisat ekollerinden olan Klasik ve Keynesyen okulları temsillerinden Adam Smith ve John Maynard Keynes'in yatırımlarla ilgili görüşleri çerçevesinde ele alınarak açıklanacak ve Avusturya İktisat okulu temsilcisi Murray Rothbard'ın kamu yatırımları ile ilgili görüşlerine de yer verilecektir. Klasik ve Keynesyen iktisat okullarına göre yatırımlar farklı derecede önem arz etmekle beraber başka amaçlar için kullanılmaktadır.

Adam Smith'in 1776 tarihli *Ulusların Zenginliği* adlı eserinde; devletin kişilere hizmet verebilmesi, ekonomik faaliyetleri desteklemesi için kurumsal varlık ve kamu altyapısına yatırım yapması gerekliliği yer almaktadır. Oysaki Klasik Okul temsilcileri ekonomiye müdahale edilmesinden yana değildir. Klasik ekolün temsilcilerine göre; ekonomi de her şey dengededir ve ekonomiye yapılacak müdahale dengeyi bozacaktır. Adam Smith ekonomide tam rekabetin var olması durumunda piyasaların görünmez el ile birlikte dengeye geleceğini savunmaktadır.

Fakat 1776 tarihli *Ulusların Zenginliği* adlı eserinde; devletin üç önemli görevinden bahsetmektedir. Bu görevlerden ilki; devletin halkını diğer devletlerin istilasından koruma görevi, ikincisi; devlet içindeki bireylerin her birinin hakkını diğerlerinin baskısından koruma görevi, üçüncü ve son olarak belli bayındırlık işlerini yürütmekle, belli kamu kurumlarını kurup bunların devamlılığını sağlamak için bakımını üstlenmesi görevidir (Smith, 2006).

Aslında Adam Smith'in *Milletlerin Zenginliği* eserinde piyasada rekabetin sağlanmasının yanı sıra devletin ülke savunmasının sağlanması, adalet hizmetlerinin yerine getirilmesi ve altyapı giderlerini karşılaması hususunda sorumluluk yüklenmesi gerektiği konusu açıkça yer almaktadır (Tsoulfidis, 2010). Bu tür kamusal mallarda bedavacılık sorunu nedeniyle özel kesim varlık sahipleri yerine kamusal malların üretimini devletin üstlenmesi gerektiği görüşü hâkimdir.

Keynesyen Okulun temsilcilerinden John Maynard Keynes ise; 1936 tarihli *İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi* adlı eserinde maliye politikası araçlarından biri olan kamu yatırımlarının aktif bir şekilde ekonomik faaliyetler içinde yer alarak ekonomiyi yönlendirmesi gerektiğini savunmuştur. Bayındırlık işlerinin, ekonomide arzulanan tam istihdam seviyesine ulaşılması amacıyla toplam talebi artırma, ayrıca gelir ve istihdam çarpanları üzerinde harekete geçirme etkisi olduğunu belirtmiştir (Keynes, 2010). Devletin ekonomiye mali politikalar ile müdahalesi 1930'lu yıllarda Keynesyen görüş etkisiyle yaygın olsa da 1970'li yıllarda ortaya çıkan stagflasyon krizinden sonra eski bu şekilde yapılan müdahalelerin başarısızlığı nedeniyle tartışmalara neden olmuştur. (Günaydın & Eser, 2009).

Kamu harcamaları içinde yer alan yatırım harcamaları M. Rothbard tarafından kamu yatırım harcamaları olarak kabul edilmemektedir. Şöyle ki, devletin kamu yatırımları altında yaptığı harcamalar Rothbard’a göre tüketim harcamaları olarak görülmekte ve yatırım özelliği taşımamaktadır (McCaffrey, 2011). Rothbard’ın tüketim harcaması olarak gördüğü kamu yatırım harcaması aslında Keynes’in görüşünde yer alan harcamalara ait bir sınıflandırmadan ibarettir (Rothbard, 2006). Rothbard’ın özellikle kamu yatırımlarını devletin tüketim harcamaları olarak görmesinin nedeni, harcamaların piyasada dengesizliklere yol açtığını savunmasından ileri gelmektedir.

Ekonomik düzende bilinen en eski kural mali denkliktir. Fakat mali denkliğin biraz daha yumuşatılmış hali olan “*Altın Kural*” uygulaması ile ekonomiye müdahale etmenin yolu açılmıştır. İtalya, Japonya ve Almanya gibi sanayileşmiş ülkeler II. Dünya Savaşından sonra dengeli bütçe kurallarını benimsemişlerdir. Bu dönemde ülkeler maliye politikalarını altın kural esasına dayandırmışlardır. Altın Kural; kamu sektörünün borçlanma konusunda sınır olarak sadece sermaye yatırımı ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir oran belirlemesidir (Merkez Bankası, 2010). Geleneksel kamu maliyesi görüşünde kamu yatırımları için esneklik sağlayan altın kural A. Pigou (1928) ve R. Musgrave (1939)’in çalışmalarına kadar dayanmaktadır. Ayrıca sermaye odaklı yapılan kamu yatırımları uzun dönemde yine ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır.

2.6. Dünya’da Kamu Yatırımları ve Kapsamı

Kamu harcamalarını en sade haliyle devlet bünyesinde yaşayan toplumların ihtiyaçlarını karşılamak üzere belirli kurallar çerçevesinde devletin sosyal ve ekonomik hayata yaptığı müdahaleler olarak tanımlayabiliriz (Türk, 1999). Kamu harcamaları devlet eliyle devletin bütçesinden gerçekleştirilen harcamalardır. Devletin yaptırım gücüyle topladığı vergiler, diğer kaynaklardan sağladığı gelirler ve ayırdığı tüm ödenekler kamu harcamalarının kaynağını oluşturur. Finansmanı devlete dayanmayan kaynaklar kamu harcaması içerisinde yer almamaktadır. Örneğin; Başlangıçta bütçeden döner sermayeli bir kuruluşa verilen sermaye kamu harcaması niteliği taşıırken kuruluşun faaliyetleri nedeniyle ürünlerinden elde ettiği bedellerden yaptığı harcamalar kamu harcaması özelliği taşımaz (Demir, 2011).

Kamu harcamalarının yatırım özelliği taşıyıp taşıymasının ayrımı kolay gibi görünmesine rağmen detaylı inceleme gerektiren bir konudur. Örneğin; maddi varlıklara yapılan kamu yatırımları aynı zamanda maddi olmayan varlıkları da kapsayabilir. Devlet ekonomik istikrarı

sağlamak için yatırımları bir araç olarak kullanabilir. Kamu yatırımları devletin ekonomi sermaye stoğunu arttırmayı hedefleyerek bu alanda yaptığı harcamalardır; bu nedenle cari ve transfer giderleri dışındaki kamu harcamaları olarak kabul edilirler (Seyidoğlu, 2002).

Kamu yatırımları; bir yıldan uzun süreli kullanıma ya da uzun süreli ömre sahip olan faydasının gelecekte de devam etmesi beklenen sabit varlıklara yapılan yatırım harcamaları olarak ifade edilebilir (United Nations, 2009). Dolayısıyla kamu yatırımları söz konusu olduğunda; bir yıldan fazla daimî kullanıma uygun (yollar, köprüler, parklar, devlet binaları vs.) teknik ya da fiziki özellik içermeyen altyapı çalışmalarına (Ar-Ge giderleri, insani sermayeyi destekleme giderleri, yenileme çalışmaları vs.) yapılan sermaye harcamaları da bu kapsamda değerlendirilebilir (OECD, 2014).

Kamu yatırımları bireylerin yaşamla ilgili kararlarını etkilemektedir, çalışacakları ve yaşayacakları yeri seçerken bireyler yaşam kalitelerini arttıracak yerleri tercih etmektedir. Kamu yatırımları bir bölgenin büyümesini hızlandırabileceği gibi aynı zamanda özel sektör yatırımlarının bölgeye kaymasına da yardımcı olabilir. Kamu yatırımlarının bu etkilerinin yanı sıra yetersiz ve doğru yapılmayan yatırımlar, kaynak israfına neden olarak büyümeyi engelleyici rol oynayabilir (OECD, 2014).

Kamu yatırımları; doğrudan yapılan kamu yatırımları ve dolaylı yapılan kamu yatırımları olarak ikiye ayrılabilir. Belli bir yılda mevcut gayri safi sermaye oluşumundan, üretilmemiş ve finansal olmayan varlıkların alım değerinden bu varlıkların satış değeri çıkarıldığında ortaya çıkan fark doğrudan sermaye yatırımları olarak değerlendirilir. Yerel idarelerin diğer kurumlara yapmakta olduğu sermaye transferi harcamaları ise (aynı ya da nakdi olmasına bakılmaksızın) dolaylı yatırımlar kapsamında değerlendirilir (OECD, 2014).

Gayri safi sermaye oluşumu kapsam olarak gayri safi sabit sermaye oluşumunu içerisinde barındıran bir terimdir.

Gayri safi sermaye oluşumu;

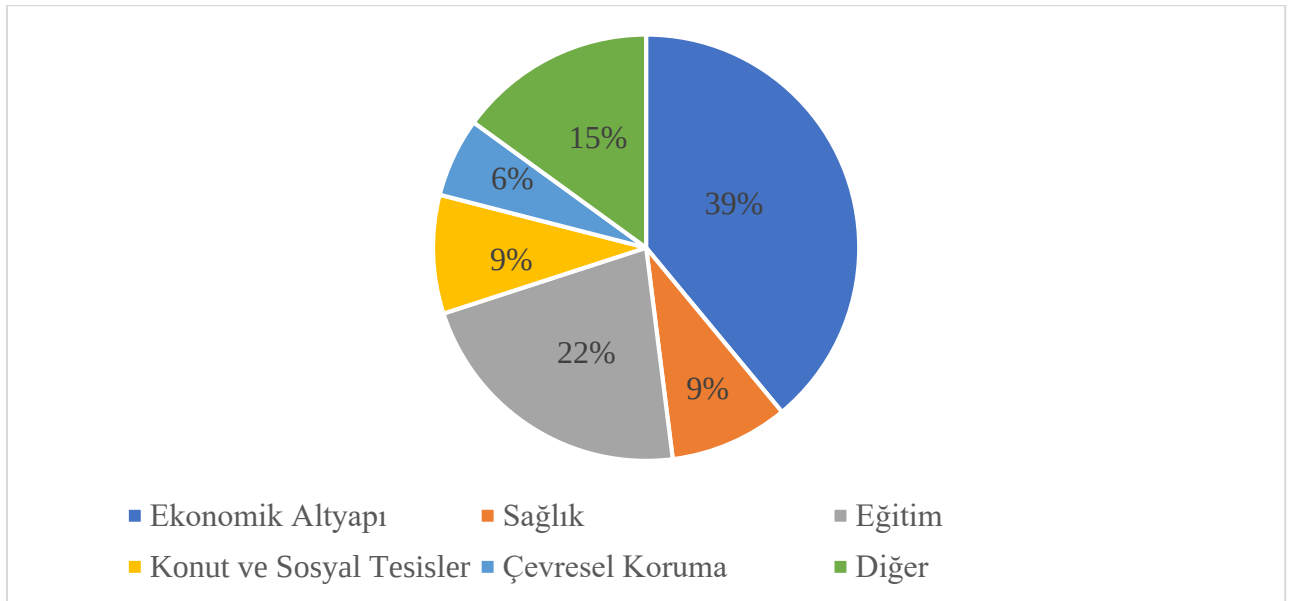
- Gayri safi sabit sermaye oluşumundan (sabit sermayenin tüketimi + net sabit sermaye oluşumu),
- Stoklardaki değişimlerden (artış veya azalış)
- Değerlenebilen varlıkların satın alım değerinden bu tür varlıklardan satılanların değerinin çıkarılması

Sonucu kalan değeri ifade eder (Eurostat, 2013). Bu nedenle Gayri safi sermaye oluşumu ve gayri safi sabit sermaye oluşumu karıştırılmaması gereken kavramlardır.

Kamu yatırımları OECD (2014)' ye göre fiziksel altyapı yatırımları, teknik ya da fiziki olmayan altyapı yatırımları olarak sınıflandırılmıştır. Fiziksel altyapı yatırımlarına yol, köprü, baraj, kamu binaları gibi yatırımlar örnek iken, fiziki olmayan altyapıya ise araştırma-geliştirme, beşerî sermaye ve yeniliği destekleyici yatırımlar örnek olabilir. 37 üye ülkesi olan OECD'nin hazırlamış olduğu rapora göre;

- OECD'deki toplam yatırımın (kamu ve özel sektör yatırımları) %15'i kamu yatırımlarını göstermektedir.
- OECD'de Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'nın ise %3'ünü kamu yatırımları oluşturmaktadır.
- OECD'ye üye ülkeler kamu yatırımlarının %60'ını eğitim ve ekonomik işler/ ulaşım ayırmaktadır.
- OECD'de kamu yatırımı 2008 yılından 2016 yılına kadar reel olarak yıllık %1,3 düşmüştür.
- Gerçekleştirilen kamu yatırımlarının %57'si bölgesel ve yerel düzeyde yapılmıştır (2016). (OECD, 2014).

Şekil 14:Ulusal ve Kamu Yatırımlarının Sektörel olarak Dağılımı

Kaynak: OECD (2016a)'da yer alan verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. (OECD, 2016a)

Not: Ekonomik altyapı yatırımları ulaşım, iletişim, enerji, inşaat yatırımlarından oluşmaktadır. Diğer kategorisi; savunma, kamu düzeni ve güvenliği, sosyal koruma, kültürel ve rekreasyon yatırımlarını içermektedir.

Şekil 14'te görüldüğü gibi sektörlere göre kamu yatırımları incelendiğinde en çok payı alan sektör %39 ile ekonomik alt yapı sektörüdür. Ardından %22'lik pay ile eğitim sektörü ve %15'lik pay ile genel yatırımların toplu olarak gösterildiği diğer başlığı yer almaktadır. En az kamu yatırımı yapılan sektör çevre ve koruma sektörü iken konut ve sosyal tesisler ile sağlık sektörü yatırımlardan aynı payı almaktadır. Şekilden de anlaşılabileceği gibi öncelik küresel düzeyde bakıldığı zaman ekonomik ve altyapı sektörü ile eğitim sektörüne verilmiştir. Fakat iklimsel değişikliklerin meydana getirdiği doğal felaketler göz önüne alındığında sektörel dağılımda ilerleyen zamanlarda farklılıkların olacağına işaret etmektedir. Yine 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde çıkan Covid-19 virüsü insanların tatil, iş, göç, seyahat vs. gibi amaçlarla yer değiştirmesi sebebiyle dünyanın her yerine yayılarak pandemi haline gelmiştir. 2016 yılı OECD raporuna göre sağlık sektörü harcamaları %9 iken ön görülemeyen pandeminin aniden ortaya çıkarak tüm dünyayı etkilemesi ülkelerin sağlık alanında yatırım yapmasına ve harcamalarını arttırmasına neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerin kamu yatırımları önceliklerini şu şekilde sınıflandırılabilir.

- Asya Bölgesi yatırımların %50'sini enerji sektörüne, %34'ünü ulaşım sektörüne, %13'ünü yenilik ve teknolojik yatırımlarına %3'ünü ise su ve kanalizasyon hizmetlerine yapmaktadır.
- Avrupa ve Merkez Asya (ECA Ülkeleri) yatırımlarının; %50'sini karayolu ulaşımına, %35'ini Enerji sektörüne, %15'ini ise yenilik ve teknolojik yatırımlara yapmaktadır.
- Safra altı Afrika (SSA Ülkeleri) yatırımlarının; %40'ını enerji sektörüne, %20'den fazlasını su ve kanalizasyon hizmetlerine, %20'sini ulaştırma sektörüne, yaklaşık %20 civarını ise sulama ve telekomünikasyon hizmetlerine yapmaktadır.
- Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri (MENA ÜLKELERİ) yatırımlarının; %40'ını enerji sektörü, %40'ını ulaştırma sektörü, yaklaşık %10'unu da yenilik ve teknolojik yatırımlarına yapmaktadırlar (Estache & Garsous, 2012).

Kamu yatırımları görünümü böyle iken 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla beraber hükümetler hem salgınla mücadele etmek hem de ekonomilerini güçlü tutmak gibi bir hedefi

benimsemek zorunda kalmışlardır. Ekim 2020 tarihinde IMF tarafından yayınlanan “Public Investment for The Recovery” isimli raporda bu konu detaylıca ele alınmıştır. Rapora göre; kamu yatırımları genel olarak brüt sermaye oluşumlarını ifade ederek yatırımların altyapı, fiziksel ve somut yatırımlardan oluşmasının yanı sıra geniş anlamda insani, soyut, eğitim, beceri ve bilgiye yapılan yatırımı da ifade eder (IMF, 2020).

Ülkeler kamu yatırımları planlarını yapmaya başladıktan sonra projenin olgunlaşması için 1-5 yıl aralığında zaman geçmesi beklenirken Covid-19 gibi beklemeyen olayların ortaya çıkması devletleri yeniden plan yapma sorumluluğu altına sokmuştur. Covid-19 ülkeler için acil müdahale edilmesi gereken bir durum olduğu için bu kapsamda küresel düzeyde pandeminin azaltılması, sürdürülebilir küresel iyileşme, düşük maliyetli Covid-19 aşıları ile tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi öncelik haline gelmiştir. Aşı temini ve ivedilikle teslim edilmesi doğru zamanda aşıya ulaşım sağlanması gibi faktörler iyi planlanmalıdır. Gates Vakfı; aşılarda dağılımın küresel maliyetinin 25 Milyar Dolar aralığında olduğunu tahmin etmektedir (IMF, 2020).

Covid-19 salgını sadece sağlık sektöründe yapılan yatırımları değil birçok sektör de mevcut ya da planlanan yatırımları da etkilemiştir. Crunchbase verilerine göre; salgının ortaya çıkması ile beraber karantina kararları, karantina zamanları ve yayılmanın hızına bağlı olarak 2020 yılının ilk çeyrek döneminde küresel yatırımlarda ciddi düşüşler meydana gelmiştir. Salgının Çin’de başlaması nedeniyle öncelikle o bölgedeki yatırımlar hızlı bir düşüş yaşamıştır. ABD ve Kanada çeyrekten çeyreğe büyüme oranına sahip olmasına rağmen 2019 yılına kıyasla büyüme oranlarında azalış meydana gelmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde küresel olarak 63,8 milyar dolar yatırım yapılmıştır. 2018 yılının dördüncü çeyreğinde yatırım miktarı 83,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Crunchbase, 2020).

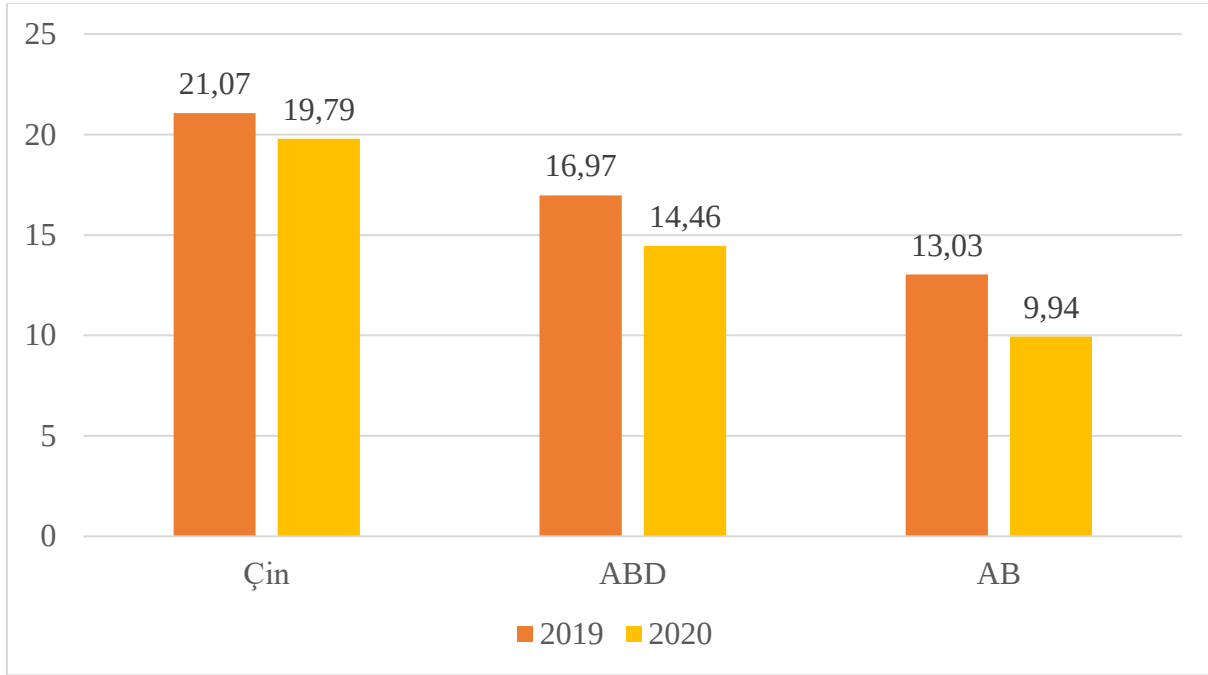
2020 yılının ilk çeyreğinde tohum aşamasındaki projelere 4 bin 896 anlaşma ile 3,3 milyar Dolar yatırım bütçesi ayrılmıştır. Geçtiğimiz 2 yıl ile kıyaslandığında yatırım miktarının çeyrekten çeyreğe %27 oranında düştüğü görülmektedir (2018 yılı 5 bin 476 anlaşma – 4,1 milyar Dolar, 2019 yılı 5 bin 6 anlaşma – 4,6 milyar Dolar). Erken aşama yatırımlarında 2020’nin ilk çeyreğinde 2 bin 170 anlaşma için 22,3 milyar Dolar yatırım bütçesi ayrılmıştır. Toplam yatırım tutarı çeyrekten çeyreğe %27 düşüş göstermektedir (2018 yılı 2 bin 443 anlaşma- 26,5 milyar Dolar, 2019 yılı 2 bin 413 anlaşma – 29,1 milyar Dolar). Geç aşama yatırımlarına bakıldığında 2020’nin ilk çeyrek döneminde 502 anlaşma için 36 milyar dolar bütçe ayrıldığı görülmektedir (2018 yılı 567 anlaşma – 34,8 milyar dolar, 2019 yılı 539 anlaşma

– 40,3 milyar Dolar) (İçözü, 2020). Yıllar itibariyle açıklanan verilerden de anlaşıldığı gibi Covid-19'un yatırımlar üzerindeki etkisi negatif yönlüdür.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD); 2020 Yılı Küresel Yatırım Trendleri İzleme raporuna göre, 2019 yılında 1,5 trilyon Dolar olarak gerçekleşen küresel doğrudan yabancı yatırım miktarının 2020 yılında %42 azalarak 859 milyar dolara gerileyeceği tahmin edilmektedir. Küresel doğrudan yapılan yabancı yatırımların 2005 yılından bu yana ilk defa 1 trilyon Dolar'ın altında kaldığı belirtilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlarda en çok azalış gelişmiş ülkelerde görülmektedir. 2019 yılında yatırım miktarının %69 azalışla 229 milyar dolar olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Gelişmiş ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlarının payının düşmesine rağmen gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlardan aldığı pay %72'ye yükselerek en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelere Asya bölgesinde yer alanlar 2020 yılında tahmini olarak 476 milyar Dolar küresel yabancı yatırımlardan pay alırken, Çin'e olan yatırımlarda %4 seviyesinde artarak 163 milyar Doları bulmuştur. Ayrıca raporda dikkat çeken diğer önemli husus ise gelişmekte olan Hindistan ekonomisinin 2020 yılında dijital sektördeki yatırımlarla desteklenen dolaysız yatırım hacminin %13 büyümeye göstermiş olmasıdır. Türkiye ve Hindistan'ın veri işleme ve pandemi nedeniyle artan dijital ödeme hizmetleri ile e-ticaret platformlarının tarihin en yüksek yatırım payına sahip olduğu kaydedilmiştir (Zengin & Gönültaş, 2021).

Covid-19 salgını ile birlikte küresel enerji yatırımlarının 2019 yılına kıyasla 400 Milyar Dolar azalış göstererek yaklaşık 1,5 Trilyon Dolar olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Yaklaşık %20 civarında gerçekleşen bu düşüş, küresel yatırımlar incelendiğinde en büyük düşüş olarak görünmektedir. Uluslararası enerji Ajansı'nın 2020 yılı Dünya Enerji Yatırımları raporuna göre; salgın nedeniyle azalan enerji talebi, gelirlerin azalması, fiyatların tahmin edilemez düşüşleri ve küresel ekonomide meydana gelen belirsizlik yatırımların azalmasında büyük rol oynamıştır (Çağatay & Erkul Kaya, 2020).

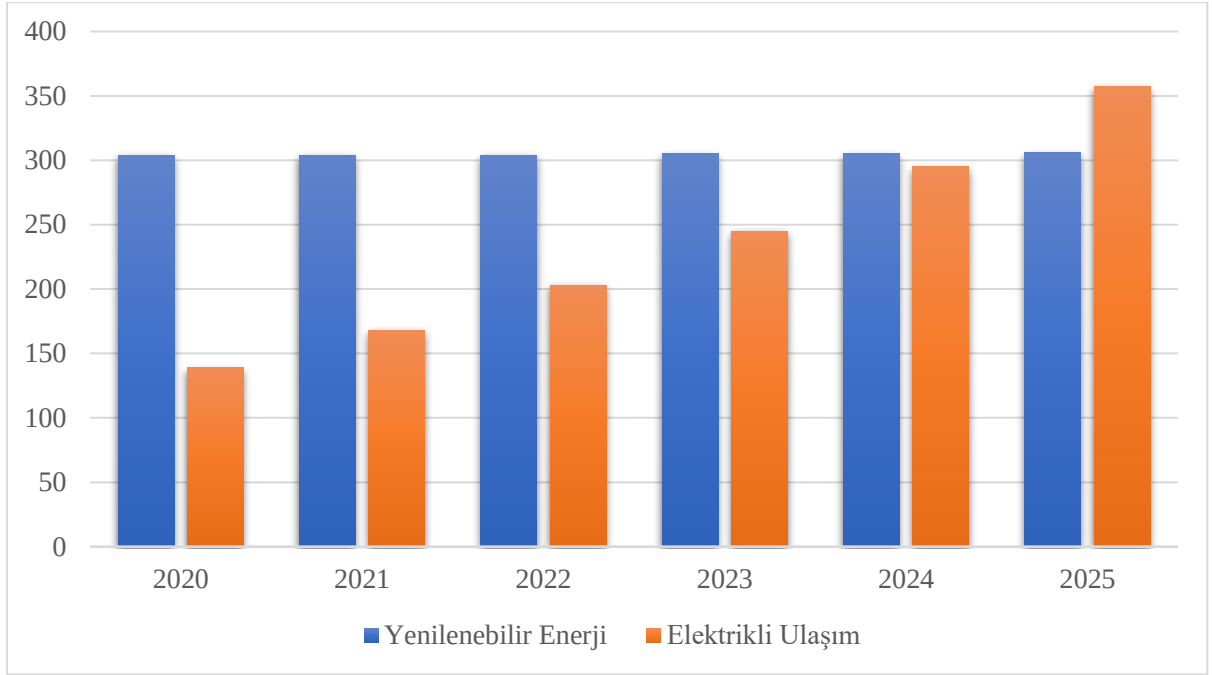
Şekil 15: Çin, ABD ve AB'de Yeni binek otomobil satışları (Milyon Dolar)

Kaynak: trthaber.com'dan sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 15'te enerji sektörü gibi otomotiv sektörünün de Covid-19 nedeniyle olumsuz etkilenen sektörlerden biri olduğu görülmektedir. 2019 yılına göre 2020 yılında Çin'de %6, ABD %15 ve AB %24 oranında hafif binek otomotiv sektöründe satış hacmi kaybetmiştir. İngiltere 1984 yılında 908 bin 906 araç üretirken 2020 yılında 920 bin 928 araç üreterek 1984 yılından günümüze kadar en düşük üretimini gerçekleştirmiştir. Diğer ülkelerin aksine Türkiye ise 2019 yılında 479 bin 060 olan araç üretimini 2020 yılında 772 bin 788 bandına çıkararak bu alanda %61,3 büyüme oranı sağlamıştır.

Şekil 16: 2020-2025 Yılları Arasında Yenilenebilir Enerji ve Elektrikli Taşımacılık İçin Küresel Yatırım Tahminleri (Milyar Dolar)

Kaynak: trthaber.com sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Küresel ekonomide otomotiv sektöründe olumsuz gelişmeler yaşanmasına rağmen elektrikli araç yatırımı büyümektedir. Şekil 16’da 2020-2025 yılları arasında tahmini olarak yenilebilir enerji ve elektrikli ulaşım yapılması beklenen yatırım tutarları yer almaktadır. 2020 yılında 304 milyar Dolar olan yenilebilir enerji yatırımları payının, 2021 ve 2022 yıllarında aynı seviyeyi koruyarak yine 304 milyar Dolar, 2023 ve 2024 yıllarında 305 milyar Dolar ve 2025 yılında 306 milyar Dolar olması beklenmektedir. 2020 yılında 139 milyar Dolar olan elektrikli ulaşım bütçesinin takip eden 2021 yılında 168 milyar Dolar, 2022 yılında 203 milyar Dolar, 2023 yılında 245 milyar Dolar, 2024 yılında 295 milyar Dolar ve 2025 yılında 357 milyar Dolar olması beklenmektedir. Şekil 16’da görüldüğü gibi elektrikli ulaşım sektörü Covid-19 salgınından diğer sektörler gibi etkilenmediği gibi takip eden beş yıl boyunca sürekli olarak yatırımdan alacağı payın artacağı öngörülmektedir.

Covid-19 salgını gibi aniden ortaya çıkan durumların yanında bir de devletlerin bir an önce önlem alması gereken “İklim Değişikliği” konusu vardır. İklim değişikliği konusu IMF’nin Kamu Yatırımları ile ilgili 2020 yılında yayımladığı raporda da yer almaktadır. Ülkeler yatırımlarını planlarken üç tür uyarlamayı dikkate almalıdır. Bunlar; yatırım projelerinin iyileştirilmesi, mevcut varlıkların güçlendirilmesi ve yeniden inşa edilmesidir. Asya ve Pasifik,

Afrika ve Karayipler yüz ölçümleri nedeniyle karşılaştıkları iklim koruma maliyetleri karşında çaresiz kalmaktadır. Fakat iklim krizi sadece düşük gelir düzeyine sahip ülkelerin kıyılarını değil tüm dünyayı ilgilendirmektedir. Bu nedenle projeler ele alınırken daha detaylı planlamalar yapılmalıdır (IMF, 2020).

İklim değişikliği ekonomideki tüm sektörleri etkilerken özellikle yatırımcılar ve finans kurumları açısından sonuç doğuracaktır. İklim değişikliği ve şiddetlenen hava olayları nedeniyle tarımı, altyapıyı, gıdaya ulaşımı ve en önemlisi su arzını yüksek oranda etkileyecektir. Büyük ölçeli şiddetli hava olayları nedeniyle ekonomik kayıpların 1950'lerden 1990' a kadar olan aralıkta on kat arttığı gözlenmektedir. Dünya'nın önemli liman kentlerinde yer alan en büyük 136 liman altyapısının (yaklaşık değeri 3 Trilyon Dolarının üzerinde olduğu tahmin ediliyor) şiddetli hava olaylarına karşı korunmasız olduğu düşünülmektedir (Climate Everyone's Business, 2012).

2011-2012 yıllarında sırf iklim değişikliği ile mücadele için 340 Milyar ABD Doları tutarında yatırım yapılmıştır, ayrıca enerji temini sektöründe ihtiyaç duyulan ek yatırımların 2050 yılına kadar yılda 190 ile 900 Milyar Dolar arasında olacağı tahmin edilmektedir (Climate Everyone's Business, 2012).

2.7. Türkiye’de Kamu Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi ve Kapsamı

Kamu yatırım harcamaları genel olarak ülke ekonomilerinin bulunduğu konjonktürle yakından ilgilidir. Kamu yatırım harcamalarına ayrılan pay ekonomide var olan mali krizlerden, siyasi ve ekonomik anlayıştan etkilenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Osmanlı Devleti’nde yapılan yatırımlara bakıldığında, Anadolu’da İlhanlılar ve Selçukluların yaptığı kervansaray, medrese ve hastanelerin varlığı devleti bu yönde yatırım yapma zorunluluğundan kurtarmıştır. Aynı zamanda sektörlerin belirli zümrelerin elde olması nedeniyle bu alanlarda yatırım yapma imkânı kısıtlıydı. Sınai yatırımların artması ise 1840’lı yıllarda hız kazanarak devam etmiştir. Gıda, deri, dokuma gibi ürünlerin üretilmesi için kurulan fabrikalarda ihtiyaç duyulan malzemelerin üretimi için bu ürünleri üreten fabrikalara yatırım yapılmıştır. Buna rağmen 1827 yılında başlayan fabrika kurma faaliyetleri 1850 yılında durmuştur. 1855 yılından sonra ise ithal rekabete karşı koyamayan fabrikalar kapanmıştır. Osmanlı Devleti bu süreçte on yedi dış borç almasına rağmen dış borçlardan sadece %7,8’i yatırım faaliyetlerine ayrılmıştır (Tozduman Terzi).

17. Yüzyıl öncesine bakıldığında ticareti canlandırmak için devletin han, çarşı ve bedestenleri ticaret yollarının güzergâhına inşa ederek yatırımda bulunduğu görülür (Uzun & Afşar, 2019).

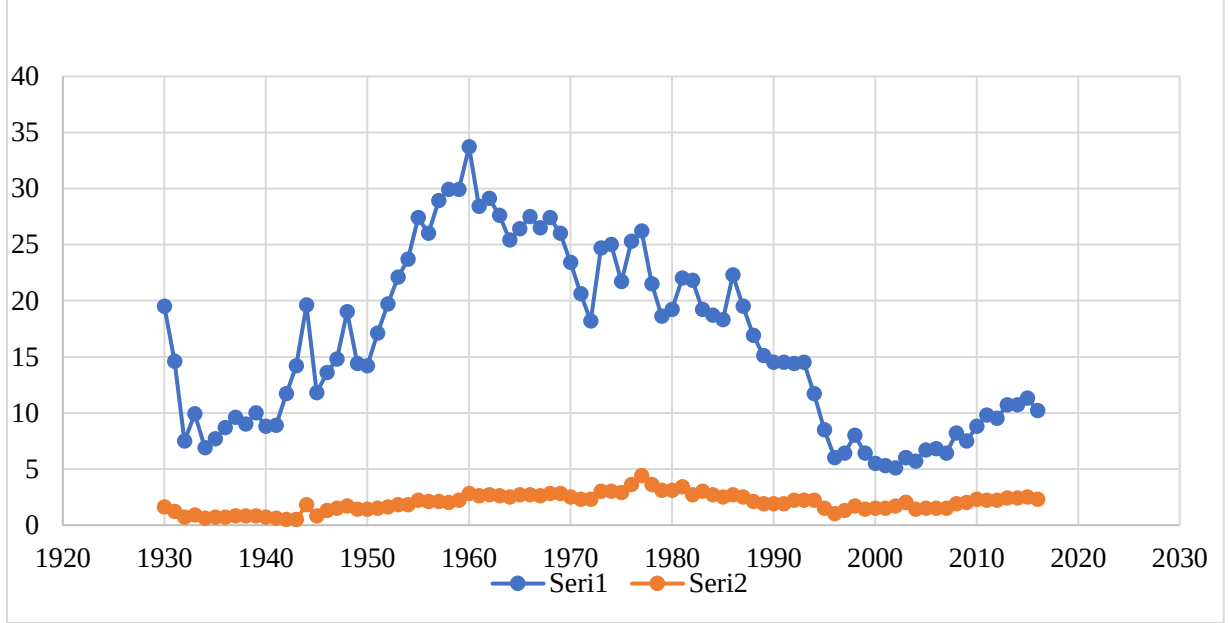
Osmanlı Devletinden sonra kurulan Türkiye'nin ilk yıllarında tarıma dayalı ekonominin varlığı görülür. Ekonominin tarıma dayalı olması Türkiye'nin tarımsal ürünlerde ihracatçı, sanayi ürünlerinde ise ithalatçı konumunda olmasına neden olmuştur. 19. Yüzyılın başlarında tekstil ürünlerinde kendine yetebilen bir ülke olmasına rağmen, 20. Yüzyılın başlarına doğru bu gücünü kaybederek iç tüketimde ihtiyacı olan kumaşların talebini ithal kumaşlar aracılığıyla sağlayabilmiştir (Boratav, 2005). Türkiye sanayileşmenin sağlanamaması ve iktisadi olarak gelişmemiş bir ekonomiye sahip olması nedeniyle kuruluşun ilk yıllarında ekonomik dar boğazdan kurtulmak için yabancı sermayeye ihtiyaç duyulmuştur (Yücel, 2017).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından başlayarak 1960 yılına kadar planlı ekonomiye geçiş süreci olarak değerlendirilir. 1963 yılından itibaren Kalkınma Planları hazırlanarak ekonomiye planlar doğrultusunda yön verilmiştir. Aşağıda kapsadığı yıllar ile birlikte kalkınma planları yer almaktadır.

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)
- On birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

İlk kalkınma planı olan “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” 1963 – 1967 yıllarını kapsamaktadır. Şu an uygulamada olan kalkınma planı “On birinci Kalkınma Planı” olup 2019-2023 yıllarını kapsamaktadır (sbb.gov.tr).

Şekil 17:1930-2016 Yılları Arasında Türkiye'nin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe İçindeki Yatırım Paylarının Oranı (%)

Kaynak: sbb.gov.tr adresinde bulunan verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 17’de 1930-2016 yılları arasında Türkiye’nin yatırım harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri içindeki dağılımı gösterilmektedir. Seri 1’de ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri için yatırım harcamaları oranını, seri 2 yatırım harcamalarının GSYH içindeki oranını göstermektedir. Şekil 11’de görüldüğü gibi yatırım harcamaları yıllar itibariyle dalgalı seyir izlemektedir. En yüksek yatırım harcaması payı 33,7 oran ile 1960 yılına ait iken en düşük yatırım payı harcaması 5,1 oran ile 2002 yılına aittir. GSHY içindeki en yüksek yatırım payı 4,4 oran ile 1977 yılına ve en düşük oran ise 0,5 ile 1942 – 1943 yıllarına aittir. Kamu yatırım harcamalarını yıllar itibariyle detaylı incelemesi 1924-1960 yılları dönemi kamu harcamaları, 1960-1980 yılları dönemi kamu harcamaları, 1980 - 2003 yılları dönemi kamu harcamaları ve 2003 -2016 yılları dönemi kamu harcamaları içinde ele alınacaktır.

2.7.1. 1924-1960 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları

Türkiye’de kamu yatırımları incelendiğinde ilk olarak 1924-1960 yılları kamu yatırım harcamaları ele alınabilir. Cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. İzmir İktisat kongresinde Türkiye’nin liberal bir ekonomi politikası izleyerek özel teşebbüslere yardımcı olacağı, özel teşebbüslerin yeterli olamayacağı alanlarda ise devletin ekonomik faaliyetleri üstleneceği yönünde kararlar alınmıştır. Ayrıca kongrede sanayi alanında faaliyetlerin teşvik edilmesi, ulaşımın geliştirilmesi için adımlar atılması, bankaların kurularak özel sektörün desteklenmesi, ekonomik sistemi düzenlemek için çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi ve aşar vergisinin kaldırılması yönünde düzenlemeler yapılmıştır (Koç, 2000). İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış, İş Bankası kurulmuş, fabrikalar açılmış (şeker ve dokuma) ve özel sektör yatırımlarını yönlendirmek için alt yapı çalışmalarına önem verilerek özellikle demiryolu yapımı desteklenmiştir (Akşin, 2001).

Fakat ülkenin bulunduğu ekonomik durum nedeniyle ülke içi tasarrufların yatırıma dönüştürülmesinde yeterli olmaması, hali hazırda sosyal alt yapının gelişmemesi ve özel sektörün yatırımlarda beklenen rolü üstlenmemesi nedeniyle alınan kararlardan beklenen performans elde edilememiştir. Ayrıca bu süreçte yaşanan 1929 Büyük Ekonomik Buhan’ın varlığı ve diğer sebepler liberal ekonomi görüşünün değişmesine neden olmuştur (Deniz, 2007).

1933 yılında I. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya geçirilerek ithal ikameci yaklaşım benimsenmiştir. Plana göre; arz ve talep ile doğru orantılı üretim kapasitesi benimsenerek sanayileşme adına hammaddeleri ülke içi üretimle karşılanan ve temini hızlı bir şekilde yapılabilen yatırımların sermaye bakımından büyük olması ve teknik güce gereksinim duyulması sebebiyle kamu kesimi tarafından yapılmasına karar verilmiştir (İnan, 1972). 1936 yılında ise I. Beş Yıllık Sanayi Planı’nın uygulamasına devam edilmesine rağmen II. Beş Yıllık Sanayi Planı için hazırlık yapılmaya başlanmıştır. Bu planda ithal ikamesi yerine ihracatı artırmak amaçlanarak enerji sektörü ve madencilik alanında çalışmalar hedeflenmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı’nın başlaması ve ülkelerin ekonomik sıkıntıları nedeniyle II. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulamamıştır (F.Yücel, 2014).

1950’li yıllarla başlayan süreçte savaşın ardından ekonomik anlayışta değişiklikler meydana gelmiştir. Kamu yatırımları yerine özel sektörün yatırımlarını teşvik etmeye yönelik sanayileşme adımları atılmıştır. ABD kaynaklı krediler ile özel sektörün ekonomide rolü

arttırılmaya çalışılsa da piyasada meydana gelen eksiklikler nedeniyle ekonomide kamu kesiminin rolü daha da artmıştır (Ertuna, 2004).

Tablo 10: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1930-1960)

Yıllar	Toplam Bütçe Giderinde Yatırım Harcaması Oranı	Bütçe Giderlerinde Yatırım Harcamasının GSYH'ye Oranı
1930	19,5	1,6
1931	14,6	1,2
1932	7,5	0,7
1933	9,9	0,9
1934	6,9	0,6
1935	7,7	0,7
1936	8,7	0,7
1937	9,6	0,8
1938	9	0,8
1939	10	0,8
1940	8,8	0,7
1941	8,9	0,6
1942	11,7	0,5
1943	14,2	0,5
1944	19,6	1,8
1945	11,8	0,8
1946	13,6	1,3
1947	14,8	1,5
1948	19	1,7
1949	14,4	1,4
1950	14,2	1,4
1951	17,1	1,5
1952	19,7	1,6
1953	22,1	1,8
1954	23,7	1,8
1955	27,4	2,2
1956	26	2,1
1957	28,9	2,1
1958	29,9	2
1959	29,9	2,2
1960	33,7	2,8

Kaynak: Bütçe Gider- Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2018). BÜMKO.

Tablo 10'da 1930-1960 yılları arasında Türkiye'de ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri için yatırım harcamalarının oranı yer almaktadır. Tablo 10'a göre 1930 yılında 19,5 olan yatırım harcaması payı 1931 yılında düşerek 14,6 olarak gerçekleşmiştir. GSYH içindeki yatırım oranı payına bakıldığında 1930 yılında 1,6 olan oran 1,2'ye gerilemiştir. Giderler içindeki payı göz önüne alındığında düşüş oranı yüksek gibi görünmesine rağmen GSYH

içindeki oranına bakıldığı zaman büyük bir gerileme söz konusu değildir. Tablo 10'un geneli değerlendirildiği zaman 30 yıllık süreçte kamu yatırımı harcamalarının dalgalı seyrettiği görülmektedir. Bütçe giderleri yatırım harcaması payının en düşük olduğu yıl 1934 yılına aittir. 1934 yılında yatırım harcaması payı 6,9 GSYH oranı ise 0,6 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe giderleri içindeki yatırım harcaması oranının en yüksek olduğu yıl 33,7'lik oran ile 1960 yılına aittir. Ayrıca 1960 yılında GSYH içindeki yatırım harcaması payı da 2,8 ile dönem içindeki en yüksek paya sahiptir. Yatırım harcamalarının GSYH içindeki oranın en düşük olduğu yıllar ise 0,5'lik oran ile 1942 ve 1943 yıllarıdır. Fakat Bütçe gideri içindeki yatırım oranı payı bu yıllar için sırasıyla 1942'de 11,7 ve 1943'te 14,2 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3'den de anlaşılacağı gibi bu oranlar GSYH içindeki en düşük pay olmasına rağmen bütçe giderleri içindeki en düşük oranlar değildir.

2.7.2. 1960-1980 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları

1924-1960 yılları ekonomi de planı döneme geçişin temellerinin oluşturulduğu yıllar olarak düşünülebilir. 1960 -1980 yılları ise ekonomide planlı döneme geçişin sağlandığı zaman dilimidir. 1960 yılı ile birlikte kalkınma planlarının hazırlanarak ekonomik ve sosyal-kültürel kalkınmanın hızlandırılması amaçlanmıştır. Bu dönemde büyüme ve istihdamda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Önemli sanayileşme adımlarının atılması ihracatta artışları sağlamıştır (Deniz, 2007). Ekonomik gelişmelerle birlikte kamu sektörünün piyasadaki ağırlığı artsa da uygulamalar sayesinde özel sektör için destekleyici ve yönlendirici etkiler meydana gelmiştir (Kesik, 2006).

Tablo 11: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1961-1980)

Yıllar	Toplam Bütçe Giderinde Yatırım Harcaması Oranı	Bütçe Giderlerinde Yatırım Harcamasının GSYH'ye Oranı
1961	28,4	2,6
1962	29,1	2,7
1963	27,6	2,6
1964	25,4	2,5
1965	26,4	2,7
1966	27,5	2,7
1967	26,5	2,6
1968	27,4	2,8
1969	26	2,8
1970	23,4	2,5
1971	20,6	2,3
1972	18,2	2,3
1973	24,7	3
1974	25	3
1975	21,7	2,9
1976	25,3	3,6
1977	26,2	4,4
1978	21,5	3,6
1979	18,6	3,1
1980	19,2	3,1

Kaynak: Bütçe Gider- Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2018). BÜMKO.

Tablo 11’de 1961-1980 yıllarını kapsayan ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri içinde yatırımların oranlarının tablosu yer almaktadır. Tablo 11’de görüldüğü gibi bu dönem içinde en yüksek kamu yatırım harcaması payı 29,1 oran ile 1962 yılına aittir. 1962 yılında kamu yatırım harcamalarının GSYH içindeki payı ise 2,7’dir. 1972 yılında gerçekleşen 18,2 oranındaki kamu yatırım harcaması payı dönemin bütçe içindeki en düşük payıdır. Aynı zamanda GSYH içindeki oranı da dönemin en düşük payına sahiptir. GSYH içindeki kamu yatırım harcaması paylarına bakıldığı zaman en yüksek pay 4,4 ile 1977 yılına aitken bu dönemde gerçekleşen bütçe giderleri içindeki yatırım harcaması payı 26,2’dir. GSYH içinde 2,3 ile en düşük orana sahip olan yıllar ise 1971 ve 1972 yıllarıdır. 1971 yılında bütçe içindeki yatırım harcaması payı 20,6, 1972 yılında ise 18,2’dir.

2.7.3. 1980-2003 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları

Türkiye’de kamu yatırım harcamalarının oranlarına bakıldığında 1960 ve 1970’li yıllarda kamu harcamaları içinde paylarının önemli bir büyüklükte olduğu görülmektedir. Fakat 1980’li yıllara geçildiğinde bütçede borç yükü artmış ve bu durum yatırım harcamaları payının düşmesine neden olmuştur (Ataç & Ataç, 1993).

Ülkede enflasyon, büyüme, istihdam, döviz kurları gibi pek çok ekonomik göstergede dengeler bozularak 1994 yılında meydana gelen kriz ile varlığını belli etmiştir. Yaşanan kriz ve ekonomik göstergelerdeki dengesizliği telafi etmek için dış borçlanma ile yüksek miktarlarda krediler alınmış fakat alınan krediler borç geri ödemelerinde ve tüketim harcamalarında kullanılmıştır. Dolayısıyla sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı oranı olumsuz etkilenmiştir. Yeni tedbirler alınarak kamu yatırım programlarına yeni projeler alınmamış ve var olan projelerin ihaleleri ertelenmiştir. (Ulusoy, 2013).

Ayrıca Marmara bölgesinde yaşanan 1999 depremi nedeniyle Türkiye ekonomisi 2000’li yıllara küçülerek girmiştir. Ekonomik sorunların merkezinde ise 2000 yılında yaşanan yüksek enflasyon durumu yer almaktadır. Yatırım ve cari harcamalar düşürülerek bütçede kısıntıya gidilmesine karar verilmiştir. Bütçe de kısıntıya gidilmesinin nedeni ise enflasyonun düşülerek bütçe fazlasının oluşmasının hedeflenmesidir (Ulusoy, 2013).

Bu hedefler doğrultusunda kamu yatırım harcamalarının 2001 yılı bütçesinde azaltılarak tasarruf yapılmasına çalışılmıştır. Bunun içinde yatırım projelerinin sayısı aşamalı olarak düşürülmüştür (Ulusoy, 2013).

Tablo 12: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (1980-2003)

Yıllar	Toplam Bütçe Giderinde Yatırım Harcaması Oranı	Bütçe Giderlerinde Yatırım Harcamasının GSYH'ye Oranı
1980	19,2	3,1
1981	22	3,4
1982	21,8	2,7
1983	19,2	3
1984	18,7	2,7
1985	18,3	2,5
1986	22,3	2,7
1987	19,5	2,5
1988	16,9	2,1
1989	15,1	1,9
1990	14,5	1,9
1991	14,5	1,9
1992	14,4	2,2
1993	14,5	2,2
1994	11,7	2,2
1995	8,5	1,5
1996	6	1
1997	6,4	1,3
1998	8	1,7
1999	6,4	1,4
2000	5,5	1,5
2001	5,3	1,5
2002	5,1	1,7
2003	6	2

Kaynak: Bütçe Gider- Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2018). BÜMKO

Tablo 12’de 1980-2003 yılları arasında ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri içinde yatırımların payı yer almaktadır. Tablo 5’e göre bu dönemde kamu yatırımlarının bütçe giderleri içindeki en yüksek payı 22,3 oran ile 1986 yılına, en düşük payı ise 5,1 ile 2002 yılına aittir. 1986 yılında GSYH içindeki yatırım harcamaları oranı 2,7 iken 2002 yılında 1,7 olarak gerçekleşmiştir. 1980-2003 dönemi içinde GSYH içindeki en yüksek yatırım harcaması payı 3,4 ile 1981 yılında en düşük yatırım harcaması payı ise 1,0 oran ile 1996 yılında görülmektedir. Ayrıca 1930-2016 yılları arasındaki bütçe içindeki en düşük kamu yatırımı harcaması bu dönemde yer alan 5,1 oran ile 2002 yılına aittir.

2.7.4. 2003 – 2016 Yılları Dönemi Kamu Yatırım Harcamaları

Hala yürürlükte olan 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” 24.12.2003 tarihinde 25326 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5018 sayılı kanunun hedefleri arasında; ekonomide mali disiplin ön planda tutularak etkili, ekonomik ve verimli kavramları benimsenmiştir. Kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla performans esaslı bütçeleme sistemine geçilmesi hedeflenmiştir (Maliye Bakanlığı, 2004).

Bu dönemde ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle alt yapı ve büyük yatırımlara gereken kaynak miktarı ayrılamamış bu da yatırımların düşmesine neden olmuştur. Kaynak ihtiyacı dış kaynak kredileri ile karşılandığı için yatırımların maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Küresel ekonomilerde özelleştirmenin yaygınlaşması ile birlikte yatırımların yapılabilmesi için özel sektör alternatif olarak görülmüştür. Yap – İşlet – Devret modeli ile Türkiye’de ve gelişmekte olan ülkelerde alt yapı yatırımları için özel sektör kaynakları kullanılmıştır (Deniz, 2007).

Tablo 13: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri İçinde Yatırımların Oranı (2003-2016)

Yıllar	Toplam Bütçe Giderinde Yatırım Harcaması Oranı	Bütçe Giderlerinde Yatırım Harcamasının GSYH'ye Oranı
2003	6,0	2,0
2004	5,7	1,4
2005	6,7	1,5
2006	6,8	1,5
2007	6,4	1,5
2008	8,2	1,9
2009	7,5	2,0
2010	8,8	2,3
2011	9,8	2,2
2012	9,5	2,2
2013	10,7	2,4
2014	10,7	2,4
2015	11,3	2,5
2016	10,2	2,3

Kaynak: Bütçe Gider- Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2018). BÜMKO

Tablo 13'te Türkiye'nin 2003-2016 yılları arasında kamu harcamaları yatırım oranının ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri içinde payı yer almaktadır. Kamu yatırım harcamalarının bütçe giderleri içindeki en yüksek payı 11,3 oran ile 2015 yılına, en düşük kamu yatırım oranı ise 5,7 ile 2004 yılına aittir. GSYH içindeki kamu yatırım payının en yüksek olduğu yıl 2,5 oran ile 2015, en düşük yatırım oranı payı ise 1,4 oran ile 2004 yılına aittir. Dönemler incelendiğinde ilk defa kamu yatırımları ve GSYH içindeki oranların en yüksek ve düşük olduğu yıllar aynı olduğu görülmektedir.

2.7.5. Türkiye’de Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Türkiye’de kamu yatırım harcamaları seyri yıllar itibariyle sektörel dağılımları ile birlikte incelendiğinde kamu yatırım harcamalarının ekonomik ve sosyal işlevleri hakkında fikir edinilebilecektir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında sektörler itibariyle kamu yatırım harcamalarının dağılımı incelenecektir.

Türkiye’de kamu sabit sermaye yatırımları; tarım sektörü, madencilik sektörü, imalat sektörü, enerji sektörü, ulaştırma sektörü, turizm sektörü, konut sektörü, eğitim sektörü, sağlık sektörü ve diğer hizmetler sektörü olarak on ayrı sektörün 1963-2018 yılları arasındaki verilerden yararlanarak değerlendirilecektir.

Tablo 14: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1963-1976)

	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
TARIM	16,2	19,1	20,7	18,2	17,8	17,7	15,2	13,5	11,4	9,6	9,3	9,9	9,2	10,4
MADENCİLİK	6,6	6,5	9,7	9,5	6,4	4,5	4,2	5,0	5,2	5,4	6,3	6,4	5,8	7,2
İMALAT	10,2	11,9	10,9	12,6	14,4	15,7	18,5	19,8	22,7	29,6	23,8	21,8	27,2	23,3
ENERJİ	8,9	11,2	11,3	11,4	12,4	13,8	15,2	17,2	13,9	12,8	13,1	13,5	12,3	14,6
ULAŞTIRMA	28,0	21,6	20,3	21,8	22,3	21,1	20,6	21,1	23,4	24,0	26,4	26,6	24,7	24,2
TURİZM	0,5	0,6	0,7	0,8	0,7	1,4	1,2	1,3	1,4	1,0	1,4	0,9	0,6	0,7
KONUT	3,3	3,5	3,0	3,7	4,1	3,6	4,2	4,5	3,7	2,4	1,6	1,6	2,6	2,2
EĞİTİM	12,8	14,8	12,3	11,1	11,1	11,5	9,2	8,1	8,4	6,4	7,2	7,2	6,5	6,3
SAĞLIK	2,3	3,2	3,5	3,3	3,2	3,0	2,9	2,5	2,5	2,5	2,0	2,3	2,1	2,3
DİĞER HİZMETLER	11,1	7,5	7,6	7,5	7,6	7,8	8,6	6,8	7,4	6,4	8,9	9,8	8,8	8,8

Kaynak: sbb.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 14’te Kamu sabit sermaye yatırımlarının 1963-1976 yılları arasını kapsayan sektörlerle göre dağılımı yer almaktadır. 1963 yılında en yüksek yatırım payına sahip olan sektör ulaştırma, en düşük yatırım payına sahip olan sektör ise turizm sektörüdür. 1964 yılında da en yüksek yatırım payına sahip olan sektör ulaştırma, en düşük yatırım payına sahip olan sektör ise turizm sektörüdür. Fakat 1965 yılında tarım sektörü ulaştırma sektörünü geçerek en yüksek paya sahip olurken en düşük paya sahip olan sektör yine turizm sektörü olmuştur. 1966 yılından 1977 yılına kadar yatırımlardan en yüksek payı alan sektör ulaştırma sektörü olurken en düşük payı alan sektör turizm sektörüdür.

Tablo 15: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1977-1990)

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
TARIM	11,4	10,6	8,1	7,9	10,2	10,3	9,8	9,6	7,0	6,8	8,7	9,1	10,3	9,6
MADENCİLİK	6,6	7,9	8,3	7,6	9,7	8,6	8,8	9,1	9,8	6,7	4,1	4,5	3,2	3,4
İMALAT	21,6	19,8	24,1	26,3	21,9	18,9	15,8	14,0	12,6	9,8	6,5	5,9	4,5	4,5
ENERJİ	14,4	17,2	22,2	21,3	22,1	24,7	25,4	24,0	22,0	24,3	22,9	26,9	29,8	21,7
ULAŞTIRMA	25,3	24,9	21,6	20,8	19,7	21,3	23,5	25,0	28,0	29,3	33,9	29,7	30,1	34,0
TURİZM	0,8	1,0	0,8	0,5	0,5	0,5	0,6	0,9	0,9	1,8	1,7	1,5	1,1	1,2
KONUT	2,4	3,0	3,1	2,4	2,4	1,4	1,8	2,6	2,6	2,0	1,6	1,8	1,8	4,0
EĞİTİM	4,9	5,0	3,6	4,1	4,2	4,5	4,5	3,7	4,2	3,7	4,8	5,6	6,2	6,9
SAĞLIK	1,8	2,2	1,7	1,8	2,0	2,0	1,6	1,5	1,2	1,2	1,6	1,8	2,2	2,8
DİĞER HİZMETLER	10,6	8,4	6,5	7,2	7,2	7,9	8,1	9,6	11,6	14,2	14,3	13,2	10,8	11,9

Kaynak: sbb.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 15’te Kamu sabit sermaye yatırımlarının 1977-1990 yılları arasını kapsayan sektörlerle göre dağılımı yer almaktadır. 1977 yılında 25,3 ile ulaştırma sektörü en çok kamu yatırımı payını alan sektör olurken 0,8 ile en az kamu yatırımı payını alan sektör turizm olmuştur. 1978 yılında yine en çok ve en az payı alan sektörler aynı kalırken 1979 yılında durum değişerek en yüksek payı alan sektör 24,1 ile imalat sektörü, ikinci sırada 22,2 ile enerji sektörü gelmiş ve ulaştırma sektörü 21,6 ile üçüncü sıraya gerilemiştir. En düşük payı alan sektör yine turizm sektörüdür. 1981 yılında sıralama değişerek enerji sektörü 22,1 oran ile en yüksek payını almıştır. 1984 yılında yatırımdan en yüksek payı alan sektör 25,0 ile ulaştırma sektörü olmuştur. Takip eden yıllarda 1990 yılı dâhil yatırımlardan en yüksek payı alan sektör ulaştırma sektörü olurken 1977-1990 yılları boyunca yatırımlardan en düşük payı alan sektör turizm sektörüdür.

Tablo 16: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1991-2004)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TARIM	11,1	8,9	9,6	10,2	11,7	10,2	10,8	8,1	8,4	8,7	10,1	9,2	7,9	9,2
MADENCİLİK	3,5	3,4	2,5	2,6	2,1	1,5	1,6	1,5	1,5	1,2	1,4	0,7	1,0	1,5
İMALAT	5,0	5,4	3,2	3,1	5,7	4,1	2,5	2,7	2,6	2,9	4,0	3,2	2,6	2,7
ENERJİ	16,8	14,5	12,0	11,6	12,9	12,9	12,4	16,8	15,4	15,2	15,1	20,8	16,7	13,4
ULAŞTIRMA	36,6	36,5	42,6	38,4	30,2	34,7	34,8	34,1	36,9	35,2	30,1	27,4	27,2	33,7
TURİZM	1,5	1,6	1,7	1,9	2,4	1,3	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,8	0,8	0,7
KONUT	2,2	2,6	1,2	1,7	1,5	1,7	1,2	1,1	1,3	0,8	0,9	0,8	1,0	1,0
EĞİTİM	7,1	8,4	9,2	7,4	8,3	9,2	12,4	10,6	11,8	11,9	12,2	12,3	14,2	13,5
SAĞLIK	2,6	3,2	3,8	4,8	4,9	4,1	4,8	4,7	3,8	4,5	4,9	5,1	5,7	5,0
DİĞER HİZMETLER	13,6	15,4	14,3	18,4	20,2	20,2	18,9	20,0	17,9	19,2	20,9	19,7	23,0	19,4

Kaynak: sbb.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 16’da Kamu sabit sermaye yatırımlarının 1991-2004 yılları arasını kapsayan sektörler göre dağılımı yer almaktadır. Bu dönemde 1991 yılında 36,6 oran ile kamu yatırımlarından en yüksek payı alan sektör ulaştırma sektörü olurken en düşük pay turizm sektörüne aittir. 1991-2004 yılları boyunca yatırımlardan en yüksek payı alan sektör ulaştırma sektörü olmuştur. Yatırımlardan en düşük payı alan sektör 1993-1994-1995 yıllarında konut sektörü olurken geri kalan yıllarda turizm sektörüdür. 2002 yılında 0,8 oran ile konut ve turizm sektörü yatırımlardan en düşük payı alan iki sektör olmuştur.

Tablo 17: Sektörler İtibarıyla Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005-2018)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
TARIM	8,0	7,0	8,9	8,6	12,8	9,8	9,8	10,7	9,6	8,8	9,0	8,6	12,7	8,1
MADENCİLİK	1,5	2,0	2,0	1,7	2,1	1,9	2,3	2,2	1,5	1,6	1,7	0,9	2,3	1,8
İMALAT	1,7	2,1	1,0	0,9	1,1	0,8	0,7	0,8	0,9	0,7	0,7	0,6	1,2	0,7
ENERJİ	12,3	10,2	10,3	9,2	9,5	6,5	5,7	6,0	4,7	5,6	4,6	3,6	6,3	3,9
ULAŞTIRMA	34,4	33,4	29,1	37,7	29,9	43,5	41,3	38,1	38,6	37,6	38,5	35,3	29,8	35,3
TURİZM	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5	0,6	0,7	0,7	0,5	0,8	0,6	0,6	0,4
KONUT	1,7	1,4	1,6	1,5	1,5	1,5	1,7	1,3	1,2	1,0	0,8	0,9	0,8	1,4
EĞİTİM	11,5	11,4	12,2	9,9	12,4	10,4	12,2	14,2	14,4	16,0	13,0	12,0	16,8	10,7
SAĞLIK	5,8	5,9	6,7	5,6	6,9	4,8	4,9	5,3	5,0	5,6	5,8	5,4	9,2	6,2
DİĞER HİZMETLER	22,7	26,3	27,8	24,6	23,5	20,3	20,8	20,8	23,3	22,6	25,0	32,2	20,3	31,5

Kaynak: sbb.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 17’de Kamu sabit sermaye yatırımlarının 2005- 2018 yılları arasını kapsayan sektörlerle göre dağılımı yer almaktadır. 2005-2018 yıllarını kapsayan dönemde yatırımlardan en yüksek payı alan sektör daima ulaştırma sektörü olmuştur. 2015 yılına kadar yatırımlardan en düşük payı alan sektör turizm sektörü iken 2015 yılında 0,8 ile turizm ve konut sektörü aynı payı almış 0,7 oran ile imalat sektörü ise en düşük paya sahip olmuştur. Ayrıca 1963 döneminin başından itibaren imalat sektörünün aldığı en düşük kamu yatırım payı 2015 yılına aittir. 2016 yılında turizm ve imalat sektörü 0,6 oran ile en düşük kamu yatırım payına sahip olurken takip eden 2017 ve 2018 yıllarında en düşük payı alan sektör turizm sektörü olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KAMU YATIRIMLARI VE İÇ GÖÇ İLİŞKİSİ

Kamu yatırımları bölgesel gelişmişlik farklarını asgari düzeye indirmesi açısından devletin sahip olduğu önemli araçlardandır. Türkiye’de iç göç nedeniyle bazı bölgelerde artan aşırı nüfus yoğunluğunun nedenlerinden birisi de bölgelerarası gelişmişlik farklarıdır. Kamu yatırımlarının yoğun olarak yapıldığı bölgelerde iç göç oranlarının artması ya da azalması bu bölgelerde kamu yatırımlarının etkisinin iç göçler üzerinde ne düzeyde olduğunu göstermektedir.

Dış göçlerin literatürde iç göçlerden daha fazla yer alması ve iç göçlerle ilgili kaynakların yeterli olmaması nedeniyle bu çalışmada özellikle iç göç konusu tercih edilmiştir. Göçlerin birçok nedeni olmakla birlikte en önemli nedenlerinden birisi de ekonomik sebeplerdir. Bu çalışmada, iç göçler ve kamu yatırımlarının ilişkisi Türkiye örneği üzerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak araştırılmıştır.

Doküman analizi nitel araştırma yöntemlerinden biri olmakla birlikte yazılı belgelerin detaylı ve sistematik olarak analiz edilmesini sağlamaktadır (Wach, 2013). Nitel araştırma için kullanılan diğer yöntemler gibi, doküman analizinde de çalışmayla ilgili anlam çıkarıp incelenen veriler doğrultusunda yorum yapılmaktadır (Strauss & Corbin, 1998). Doküman analizi kullanılarak yapılan araştırmalarda kitap ve broşürler, çeşitli kamu kayıtları, program kayıtları ve ansiklopediler gibi birçok kaynaktan veri elde edilebilir (Labuschagne, 2003).

Doküman analizinde; kanunlar, yönetmelikler, adli kayıtlar, faturalar vs. gibi veri kaynakları kurumsal dokümanlara örnek olarak gösterilmektedir (Guba & Lincoln, 1981). Bu çalışmada iç göç ve kamu yatırımları ilişkisinin Türkiye örneği kısmı için iç göç ile ilgili veriler Türkiye İstatistik Kurumu nüfus raporları, kamu yatırımı ile ilgili veriler ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın sitesinde yer alan Yatırım Programlarından yararlanılarak elde edilmiştir. İllerin seçiminde kamu yatırım payının en yüksek olduğu 10 il

tercih edilmiştir. Çalışmanın güncel olması açısından 2015-2019 dönemi verileri kullanıştır. Nüfus verilerinin bir sonraki yılda netleşmesi nedeniyle Türkiye İstatistik Kurumu raporlarından elde edilen en son veri baz alınmıştır. Nüfus verilerine uygun olarak kamu yatırımları ile ilgili veriler 2015-2016-2017-2018 ve 2019 yatırım programları ile onuncu ve on birinci kalkınma planlarının içeriklerinden yararlanarak elde edilmiştir.

3.1. İllere Yapılan Yatırımlar ve İç Göç Oranlarının Karşılaştırılması

Ülkemizde en çok yatırım yapılan 10 il İstanbul, Ankara, Artvin, Bursa, Şanlıurfa, Konya, Diyarbakır, Mardin, İzmir ve Antalya'dır. 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı yapılan bu iller ve bu illere gerçekleştirilen iç göçler ile net göç hızı karşılaştırılacaktır.

İllerin aldığı göçlerin artış göstermesiyle beraber verdiği göçlerinde aynı şekilde artış göstermesi hesaplamalarda sadece alınan göç oranlarının kullanılmasını yanıltıcı kılmaktadır. Bu nedenle illerin aldığı göçler, verdiği göçler, net göç ve net göç hızı şeklinde ele alınacaktır. Brüt göç bir bölgedeki tüm nüfus hareketlerini kapsar; bir bölgeye gelen ve o bölgeden giden kişilerin toplamı brüt göçü oluşturur. Net göç hesaplamaları ise bir yere gelen nüfustan giden nüfusun çıkarılmasıyla bulunur. Göçün ölçülme yöntemlerinden biri de göç etkililiği oranıdır. Bu nedenle göç etkililiği, net göç ve brüt göç ilişkisini göstermesi nedeniyle hesaplamalarda önemlidir. (Stillwell & Hussain, 2010)

Göç etkililiği; $\text{Net Göç Miktarı} / \text{Brüt Göç Miktarı} * 100$ formülüyle hesaplanır (Özgür, 2010).

En çok kamu yatırımı alan on ilin göç yılları itibariyle toplam nüfusu, aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı aşağıda yer almaktadır.

Tablo 18: 2015-2016 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl)

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	5 346 518	177 166	159 915	17 251	3,2
Antalya	2 328 555	79 203	73 119	6 084	2,6
Artvin	168 068	8 240	9 283	- 1 043	-6,2
Bursa	2 901 396	84 458	63 812	20 646	7,1
Diyarbakır	1 673 119	39 177	55 604	- 16 427	-9,8
İstanbul	14 804 116	369 582	440 889	- 71 307	-4,8
İzmir	4 223 545	122 668	98 902	23 766	5,6
Konya	2 161 303	56 500	54 712	1 788	0,8
Mardin	796 237	21 439	38 823	- 17 384	-21,6
Şanlıurfa	1 940 627	38 662	49 789	- 11 127	-5,7

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 18’de 2015-2016 döneminde en çok kamu yatırımı yapılan on ilin nüfus değişimi görülmektedir. Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Konya illerinde net göç hızı artarken Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Mardin ve Şanlıurfa illerinde net göç hızının düştüğü görülmektedir. Özellikle en çok kamu yatırımı alan illerin başında İstanbul gelmesine rağmen net göç hızı -4,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Mardin, Şanlıurfa illerinin net göç hızı eksi olarak ifade edilirken Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Konya illeri için bu durum artı yönde gerçekleşmiştir.

Tablo 19: 2016-2017 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl)

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	5 445 026	188 100	156 058	32 042	5,9
Antalya	2 364 396	87 232	72 178	15 054	6,4
Artvin	166 143	7 788	10 146	- 2 358	-14,1
Bursa	2 936 803	86 119	64 905	21 214	7,2
Diyarbakır	1 699 901	40 493	48 983	- 8 490	-5,0
İstanbul	15 029 231	416 587	422 559	- 5 972	-0,4
İzmir	4 279 677	127 394	102 776	24 618	5,8
Konya	2 180 149	53 007	56 594	- 3 587	-1,6
Mardin	809 719	28 303	30 782	- 2 479	-3,1
Şanlıurfa	1 985 753	40 058	52 648	- 12 590	-6,3

Kaynak: Tük.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 19’da 2016-2017 döneminde en çok kamu yatırımı yapılan on ilin nüfus değişimi görülmektedir. Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir illerinde net göç hızı artarken Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinde net göç hızının düştüğü görülmektedir. 2015-2016 dönemi ile karşılaştırıldığında Konya ilinde net göçü hızının azalarak -1,6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca bir önceki dönemde İstanbul ilinin net göç hızı -4,8 olmasına rağmen 2016-2017 döneminde artış göstererek -0,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinin net göç hızı eksi olarak ifade edilirken Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir illeri için bu durum artı yönde gerçekleşmiştir.

Tablo 20: 2017-2018 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl)

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	5 503 985	184 382	221 747	- 37 365	-6,8
Antalya	2 426 356	95 920	80 349	15 571	6,4
Artvin	174 010	15 934	8 876	7 058	41,4
Bursa	2 994 521	80 940	80 086	854	0,3
Diyarbakır	1 732 396	43 836	50 822	- 6 986	-4,0
İstanbul	15 067 724	385 482	595 803	- 210 321	-13,9
İzmir	4 320 519	130 092	117 113	12 979	3,0
Konya	2 205 609	58 300	60 571	- 2 271	-1,0
Mardin	829 195	30 216	31 738	- 1 522	-1,8
Şanlıurfa	2 035 809	44 448	56 748	- 12 300	-6,0

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 20’de 2017-2018 döneminde en çok kamu yatırımı yapılan on ilin nüfus değişimi görülmektedir. Bu dönemde Antalya, Artvin, Bursa ve İzmir illerinde net göç hızı artarken Ankara, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinde net göç hızının düştüğü görülmektedir. 2016-2017 dönemi ile karşılaştırıldığında Ankara ilinde net göç hızının azalarak -6,8, İstanbul ilinde -13,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ankara ve İstanbul illeri için net göç hızının ciddi şekilde düşüş göstermesine rağmen Artvin ilinin net göç hızı 41,4 olmuştur. 2015-2020 Dönemi boyunca Artvin ilinin net göç hızı ilk defa pozitif bir seyir izlemiştir. Bu dönemde Ankara, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinin net göç hızı eksi olarak ifade edilirken Antalya, Artvin, Bursa ve İzmir illeri için bu durum artı yönde gerçekleşmiştir.

Tablo 21: 2018-2019 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl)

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	5 639 076	211 744	154 464	57 280	10,2
Antalya	2 511 700	100 140	68 494	31 646	12,7
Artvin	170 875	8 403	11 676	- 3 273	-19,0
Bursa	3 056 120	85 596	68 356	17 240	5,7
Diyarbakır	1 756 353	42 329	49 730	- 7 401	-4,2
İstanbul	15 519 267	498 676	378 305	120 371	7,8
İzmir	4 367 251	128 370	106 895	21 475	4,9
Konya	2 232 374	54 219	58 557	- 4 338	-1,9
Mardin	838 778	27 395	32 544	- 5 149	-6,1
Şanlıurfa	2 073 614	41 841	60 885	- 19 044	-9,1

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 21’de 2018-2019 döneminde en çok kamu yatırımı yapılan on ilin nüfus değişimi görülmektedir. Bu dönemde Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul ve İzmir illerinde net göç hızı artarken Artvin, Diyarbakır, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinde net göç hızının düştüğü görülmektedir. 2017-2018 dönemi ile karşılaştırıldığında Ankara ilinde net göç hızının artarak bir önceki dönemde azalan net göç hızının bu dönemde 10,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2015-2016, 2016-2017 ve 2017-2018 dönemlerinde net göç hızı eksi olan İstanbul ilinin ise 2018-2019 döneminde net göç hızı artarak geçen üç dönemin aksine 7,8 ile ilk defa pozitif olarak gerçekleşmiştir. 2017-2018 döneminde 41,4 net göç hızı ile en yüksek net göç hızına sahip olan Artvin ilinin bu dönemde tekrar net göç hızı düşerek -19,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Artvin, Diyarbakır, Konya, Mardin ve Şanlıurfa illerinin net göç hızı eksi olarak ifade edilirken Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul ve İzmir illeri için bu durum artı yönde gerçekleşmiştir.

Tablo 22: 2019-2020 Dönemi Nüfus Değişimi (En çok Kamu Yatırımı Alan 10 İl)

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	5 663 322	153 162	141 165	11 997	2,1
Antalya	2 548 308	83 035	62 325	20 710	8,2
Artvin	169 501	6 358	7 801	- 1 443	-8,5
Bursa	3 101 833	77 039	53 940	23 099	7,5
Diyarbakır	1 783 431	39 101	42 992	- 3 891	-2,2
İstanbul	15 462 452	328 632	381 654	- 53 022	-3,4
İzmir	4 394 694	107 172	92 400	14 772	3,4
Konya	2 250 020	43 788	48 780	- 4 992	-2,2
Mardin	854 716	25 373	24 744	629	0,7
Şanlıurfa	2 115 256	37 720	47 194	- 9 474	-4,5

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Son olarak bu çalışmada 2019 – 2020 dönemi ele alınmıştır. Tablo 22’de 2019-2020 döneminde en çok kamu yatırımı yapılan on ilin nüfus değişimi görülmektedir. Bu dönemde Ankara, Antalya, Bursa ve Mardin illerinde net göç hızı artarken Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Konya, Şanlıurfa illerinde net göç hızının düştüğü görülmektedir. 2015-2016, 2016-2017 ve 2017-2018, 2018-2019 dönemlerinde net göç hızı eksi olan Mardin ilinin ise ilk defa 2019-2020 döneminde net göç hızı artarak 0,7 ile pozitif olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Artvin, Diyarbakır, İstanbul, Konya ve Şanlıurfa illerinin net göç hızı eksi olarak ifade edilirken Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Mardin illeri için bu durum artı yönde gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin en kalabalık üç şehri 1990 yılı nüfus sayımlarından başlayarak günümüze kadar sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir olmuştur (Vikipedi, 2021). 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve son olarak 2019-2020 yılları beş yıllık bir süreç olarak ele alındığında net

göç hızlarının dönemler itibariyle değişiklik gösterdiği görülmektedir. Beş yıllık süreçte Antalya, Bursa ve İzmir illerinin net göç hızları sürekli pozitif gerçekleşirken, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin net göç hızları negatif seyir izlemiştir. Oranlar yıllar itibariyle değişiklik gösterse de Antalya, Bursa ve İzmir illeri için nüfus sürekli olarak artmıştır. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde ise sürekli olarak verilen göç alınan göçten fazla olduğu için net göç hızları düşmüştür.

Tüik'in ADNKS'yi esas alarak 2021 yılında yayımladığı rapora göre; kişilerin doğdukları şehirlerde yaşamayı tercih etmeleri durumunda 2 milyon 839 bin 823 kişi ile Şanlıurfa ili Türkiye'nin en kalabalık ili olma özelliğini taşıyacaktır. Şanlıurfa ilini, Konya ili 2 milyon 603 bin 448 kişi ile takip ederken üçüncü olarak 2 milyon 558 bin 75 kişilik nüfusu ile İstanbul ili gelmektedir. Şanlıurfa, Konya ve İstanbul'u nüfus oranlarına göre sırasıyla Diyarbakır, Ankara, İzmir, Samsun, Sivas, Erzurum ve Bursa illeri takip etmektedir (CnnTürk, 2021).

Türkiye'de kamu yatırımları ve iç göç ilişkisini inceleyebilmek için yatırım programlarında yer alan başlangıç ödenekleri ile en çok kamu yatırım miktarına sahip olan on il ve bu illere ait 2015-2019 yılları kamu yatırım miktarları aşağıdaki tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23: Yatırım Programı Başlangıç Ödeneği (Bin TL, Cari Fiyatlarla)

İller	2015	2016	2017	2018	2019
Ankara	4 255 158	4 534 169	5 840 055	5 111 814	7 112 543
Antalya	663 539	923 840	1 049 602	1 013 510	1 481 366
Artvin	430 528	464 031	680 762	556 198	642 265
Bursa	610 484	768 695	1 132 286	646 038	443 062
Diyarbakır	1 130 827	1 369 143	1 556 929	1 042 845	787 751
İstanbul	6 392 505	8 220 294	12 022 983	10 258 357	10 674 047
İzmir	1 639 470	1 762 975	2 751 278	2 083 263	2 277 758
Konya	877 931	1 225 040	1 462 063	953 381	539 161
Mardin	1 115 096	1 120 459	1 191 761	929 635	931 884
Şanlıurfa	957 511	655 129	611 736	184 326	311 726

Kaynak: sbb.gov.tr sitesinde yer alan bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 23’te görüldüğü gibi istisnalar göz ardı edildiğinde kamu yatırımları yıllar itibariyle artış eğilimi göstermektedir. 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan iller sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir’dir. En çok kamu yatırımı alan illerin ortak özelliği büyükşehir statüsünde olmalarıdır. Ankara ili 2015 yılından itibaren 2018 yılına kadar kamu yatırım harcamalarından artan miktarlarda pay almış 2018 yılında aldığı kamu yatırım harcaması miktarı 2017 yılına göre düşüş göstermiştir. 2019 yılında aldığı pay ise beş yıllık süreçte aldığı en yüksek kamu yatırım miktarı payıdır.

Tablo 23’te Antalya ilinin 2015 yılından başlayarak 2018 yılına kadar artan miktarlarda kamu yatırım payı aldığı görülmektedir. 2018 yılında Antalya ili için kamu yatırım payı 2017 yılına göre düşmüştür. 2019 yılında ise beş yıl boyunca kamu yatırımlarından aldığı pay en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Artvin ili için 2015-2016 ve 2017 seneleri kamu yatırım paylarından en yüksek miktarı aldığı seneler olup 2018 yılında yatırımdan aldığı pay düşüş göstermiştir. 2019 yılında ise yatırımlardan aldığı pay 2015 -2016 ve 2018 senesine göre artmış fakat 2017 senesinde aldığı yatırım miktarının altında kalmıştır.

Bursa ilinin yatırımlardan aldığı pay 2015 yılından başlayarak 2018 yılına kadar sürekli artmış fakat 2018 ve 2019 yıllarında bir önceki senelere göre düşük miktarda kalmıştır. 2019 yılında Bursa ili Şanlıurfa ilinden sonra en düşük kamu yatırım miktarını alan il olmuştur. Diyarbakır ilinin 2015 yılından başlayarak 2018 yılına kadar kamu yatırımlarından aldığı pay sürekli olarak artmış fakat 2018 yılında 2017 yılına göre düşüş meydana gelmiştir. Diyarbakır ili de Bursa ili gibi 2019 yılında 2018 yılına göre daha az miktarda kamu yatırımı almıştır.

İstanbul ili 2015 yılından başlayarak 2018 yılına kadar kamu yatırımlarından daima yükselen oranda pay almış fakat 2018 yılında yatırımlardaki payı düşmüştür. 2019 yılında kamu yatırımlarından aldığı pay 2018 yılına göre tekrar artış göstermiştir. İzmir ili 2015-2016 ve 2017 yıllarında sürekli artan miktarda kamu yatırımlarından pay almış fakat 2018 yılında yatırımlardan aldığı pay 2017 yılında aldığı payın altında kalmıştır. 2019 yılında kamu yatırımdan aldığı miktar 2018 yılına göre tekrar artmasına rağmen beş yıllık süreçte en yüksek miktarı 2017 yılında almıştır.

Konya ili 2015 yılından başlayarak 2018 yılına kadar her zaman artan oranlarda kamu yatırımı miktarı almıştır. 2018 yılında Konya ilinin de yatırım miktarı 2017 yılına göre düşük miktarda gerçekleşmiştir. Ayrıca 2019 yılında 2018 yılına göre tekrar düşük miktarda kamu yatırım payı alan Konya ili için beş yıllık süreçte en düşük miktar 2019 yılında gerçekleşmiştir.

Mardin ili 2015-2016 ve 2017 yıllarında artan miktarlarda kamu yatırım harcaması almış olup 2018 yılında aldığı miktar 2017 yılına göre düşüş göstermiştir. 2019 yılında tekrar kamu yatırımlarından aldığı miktar 2018 yılına göre artmıştır. Şanlıurfa ili en yüksek kamu yatırım miktarını 2015 yılında almış ve ilerleyen süreçte 2016-2017 ve 2018 yıllarında aldığı miktar sürekli olarak düşmüştür. 2019 yılında 2018 yılına göre yüksek kamu yatırım miktarını almasına rağmen süreç boyunca aldığı en yüksek kamu yatırım miktarı 2015 yılında gerçekleşmiştir. Aldığı en düşük kamu yatırım miktarı ise 2018 yılına aittir.

Ayrıca Artvin ili büyükşehir statüsü taşımasına rağmen en çok kamu yatırımı alan iller arasında yer almaktadır. 2018 yılında bütün iller için yapılan kamu yatırım miktarının düştüğü görülmektedir. Diğer illerden farklı olarak 2015 yılından itibaren Şanlıurfa ilinin kamu yatırımdan aldığı pay 2019 yılına kadar düşen bir seyir izlemiş, 2019 yılında 2018 yılına göre tekrar yükselmiştir.

3.2.Türkiye’deki Bazı İller Bazında İç Göç ve Kamu Yatırım Miktarlarının Karşılaştırılması

En yüksek kamu yatırım miktarına İstanbul, Ankara ve İzmir illeri sahip olmasına rağmen net göç hızlarına bakıldığında aynı artış görülmemektedir. Bu dönemlerde sadece İzmir ilinin net göç hızı pozitif seyir göstermektedir. Fakat yıllar itibariyle değişken bir yapıya sahiptir. İstanbul ili Türkiye genelinde en yüksek kamu yatırım miktarını almasına rağmen 2015-2019 yılları döneminde sadece bir kere pozitif net göç hızına sahip olmuştur. Aynı zamanda İstanbul ili Türkiye’nin en fazla nüfusuna sahip olan il olma özelliği taşımaktadır (Koroğlu, 2021). Buna rağmen sürekli göç almasının yanı sıra göç vermesi nedeniyle de en yüksek net göç hızına sahip değildir. İllerin sahip olduğu net göç hızları ve aldığı kamu yatırım miktarları farklılık göstermektedir.

Çalışmanın bu bölümünde; en yüksek kamu yatırımı alan on il ve net göç hızları 2015-2019 yılları arasındaki verilerle il bazında, net göç hızları ve kamu yatırım miktarları karşılaştırmalı olarak ele alınarak incelenecektir.

3.2.1. Ankara ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Türkiye'nin başkenti konumunda olan Ankara ili; Orta Anadolu'nun kuzeybatısında yer almaktadır. Ankara'ya bağlı 25 ilçe bulunmakla birlikte toplam nüfusu 2019 yılı itibariyle 5 milyon 663 bin 322 kişidir. Ankara'da 23 yükseköğretim kurumu, 11 organize sanayi bölgesi ve 5 aktif teknoloji geliştirme bölgesi bulunmaktadır. (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014).

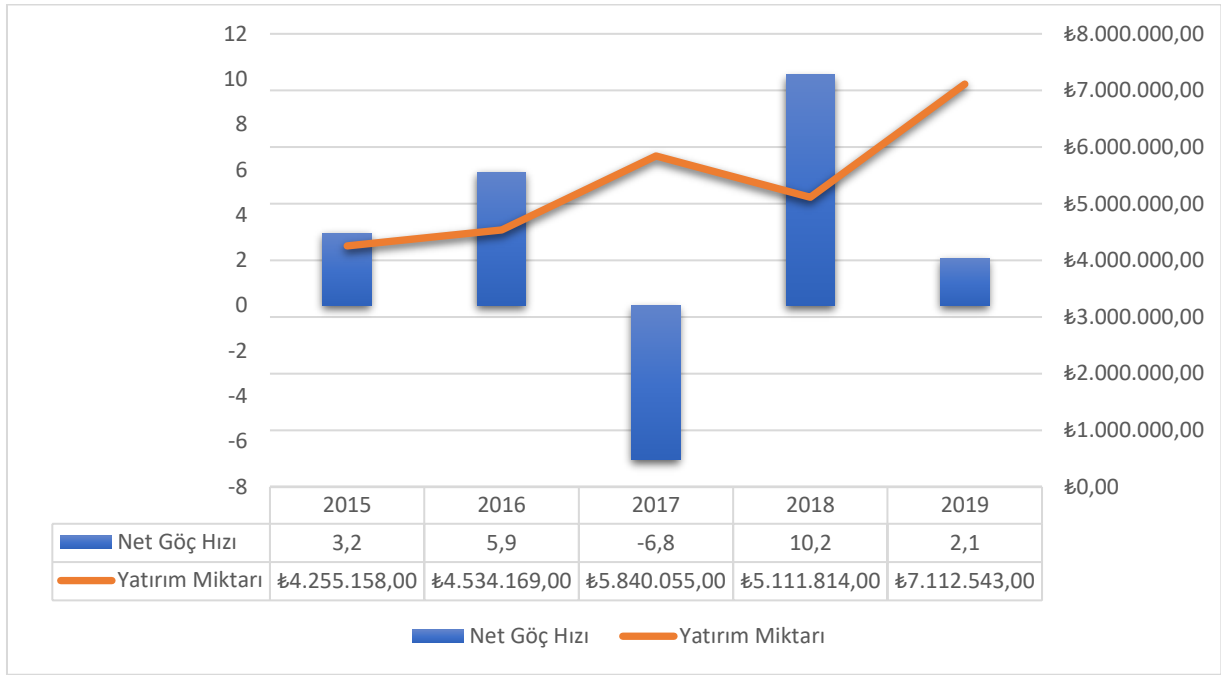
Tablo 24: Ankara İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	5 663 322	153 162	141 165	11 997	2,1
2018	5 639 076	211 744	154 464	57 280	10,2
2017	5 503 985	184 382	221 747	- 37 365	-6,8
2016	5 445 026	188 100	156 058	32 042	5,9
2015	5 346 518	177 166	159 915	17 251	3,2

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 24'de Ankara iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 5 milyon 346 bin 518 kişi iken ilin aldığı göç 177 bin 166 kişi, verdiği göç 159 bin 915 kişidir. Net göç miktarı 17 bin 251 kişi ve net göç hızı 3,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 5 milyon 445 bin 026 kişi iken ilin aldığı göç 188 bin 100 kişi, verdiği göç 156 bin 058 kişidir. Net göç miktarı 32 bin 042 kişi ve net göç hızı 5,9 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 5 milyon 503 bin 985 kişi iken ilin aldığı göç 184 bin 382 kişi, verdiği göç 221 bin 747 kişidir. Net göç miktarı- 37 bin 365 kişi ve net göç hızı -6,8 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 5 milyon 639 bin 076 kişi iken ilin aldığı göç 211 bin 744 kişi, verdiği göç 154 bin 464 kişidir. Net göç miktarı 57 bin 280 kişi ve net göç hızı 10,2 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 5 milyon 663 bin 322 kişi iken ilin aldığı göç 153 bin 162 kişi, verdiği göç 141 bin 165 kişidir. Net göç miktarı 11 bin 997 kişi ve net göç hızı 2,1 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Ankara ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2018, en düşük olduğu yıl ise 2017'dir. Ankara ili için dönem boyunca net göç hızı sadece 2017 yılında negatif olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 18: Ankara ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 18’de Ankara ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Ankara ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Ankara ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 4 milyon 255 bin 168 TL’dir. 2015 yılında Ankara iline ait net göç hızı 3,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 4 milyon 534 bin 169 TL’ye net göç hızı 5,9 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 5 milyon 840 bin 055 TL’ye çıkmasına rağmen net göç hızı -6,8 olarak gerçekleşmiştir. Ankara ili için incelenen dönemde en yüksek ikinci kamu yatırım miktarı 2017 yılına ait olmasına rağmen süreç boyunca net göç hızı sadece 2017 yılında negatif olmuştur. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 5 milyon 111 bin 814 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. Fakat 2018 yılında net göç hızı oranı 10,2 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre ciddi artış göstermiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 7 milyon 112 bin 543 TL’ye çıkararak süreç boyunca en yüksek tutar olmuştur fakat net göç hızı 2,1 oranında gerçekleşerek pozitif oranlar arasındaki en düşük oran olmuştur.

3.2.2. Antalya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Antalya ili Türkiye'nin en kalabalık beşinci şehri olmakla birlikte kendisine bağlı 19 ilçe vardır. İl nüfusu kendine bağlı ilçelerle birlikte 2019 yılı itibarıyla 2 milyon 548 bin 308'dir. Konum olarak Antalya Körfezi ve Batı Torosların arasında yer almakta ve tamamı Akdeniz bölgesindedir. Antalya ekonomisi; turizm, tarım ve ticaret faaliyetlerine dayanmaktadır (Vikipedi, Antalya, 2021).

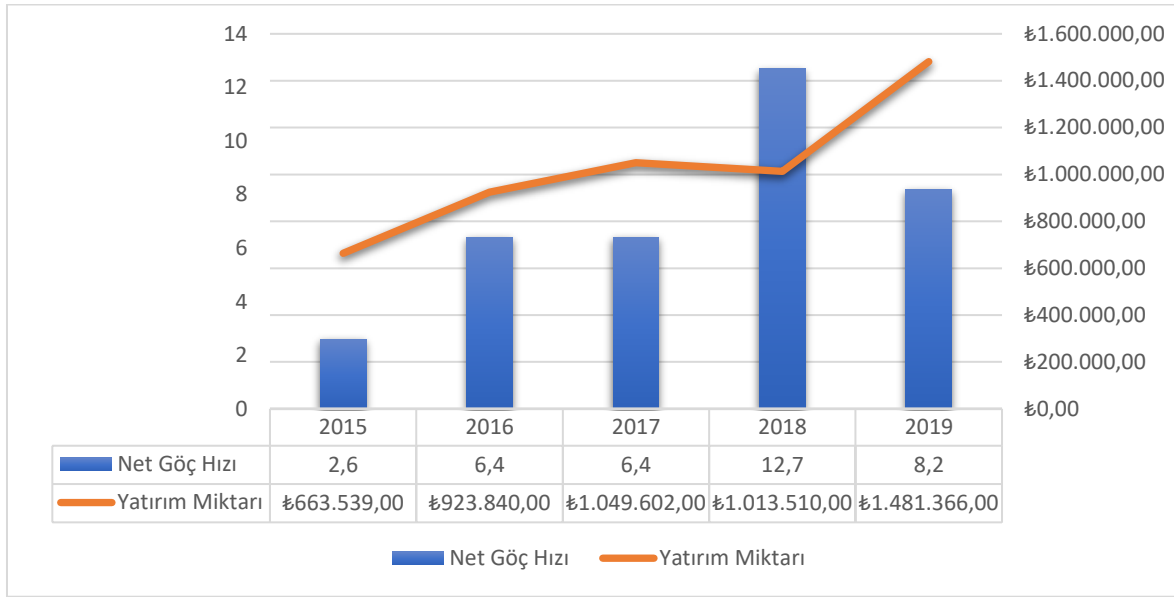
Tablo 25: Antalya İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	2 548 308	83 035	62 325	20 710	8,2
2018	2 511 700	100 140	68 494	31 646	12,7
2017	2 426 356	95 920	80 349	15 571	6,4
2016	2 364 396	87 232	72 178	15 054	6,4
2015	2 328 555	79 203	73 119	6 084	2,6

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 25'te Antalya iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 2 milyon 328 bin 555 kişi iken ilin aldığı göç 79 bin 203 kişi, verdiği göç 73 bin 119 kişidir. Net göç miktarı 6 bin 084 kişi ve net göç hızı 2,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 2 milyon 364 bin 396 kişi iken ilin aldığı göç 87 bin 232 kişi, verdiği göç 72 bin 178 kişidir. Net göç miktarı 15 bin 054 kişi ve net göç hızı 6,4 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 2 milyon 426 bin 356 kişi iken ilin aldığı göç 95 bin 920 kişi, verdiği göç 80 bin 349 kişidir. Net göç miktarı 15 bin 571 kişi ve net göç hızı 6,4 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 2 milyon 511 bin 700 kişi iken ilin aldığı göç 100 bin 140 kişi, verdiği göç 68 bin 494 kişidir. Net göç miktarı 31 bin 646 kişi ve net göç hızı 12,7 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 2 milyon 548 bin 308 kişi iken ilin aldığı göç 83 bin 035 kişi, verdiği göç 62 bin 325 kişidir. Net göç miktarı 20 bin 710 kişi ve net göç hızı 8,2 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Antalya ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2018, en düşük olduğu yıl ise 2015'tir. Antalya ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli pozitif olmuştur.

Şekil 19: Antalya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 19’da Antalya ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Antalya ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Antalya ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 663 bin 539 TL’dir. 2015 yılında Antalya iline ait net göç hızı 2,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 923 bin 840 TL’ye net göç hızı da 6,4 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 1 milyon 049 bin 602 TL’ye çıkmasına rağmen net göç hızı 6,4 oranında gerçekleşerek 2016 yılı ile aynı oranda kalmıştır. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 013 bin 510 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. Fakat 2018 yılında net göç hızı oranı 12,7 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre ciddi artış göstermiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 1 milyon 481 bin 366 TL’ye çıkarak süreç boyunca en yüksek tutar olmuştur fakat net göç hızı 8,2 oranında gerçekleşerek 2018 yılına düşüş göstermiştir.

3.2.3. Artvin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Artvin, Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesinde Karadeniz'e kıyısı olan bir ildir. Kendisine bağlı 9 ilçe bulunmaktadır. Kendisine bağlı ilçe ve belediyeler ile birlikte toplam nüfusu 2019 yılı itibarıyla 169 bin 501 kişidir. İl topraklarının yarısından fazlası ormanlıktır. İlin ekonomik faaliyetleri tarıma dayanmaktadır özellikle çay, fındık ve son zamanlarda kivi üretimi yapılmaktadır. Endüstri faaliyetleri çok görülmemekle birlikte Murgul ilçesinde bakır çıkarılması nedeniyle bakır işletmeciliği yapılmaktadır (Vikipedi, Artvin, 2021).

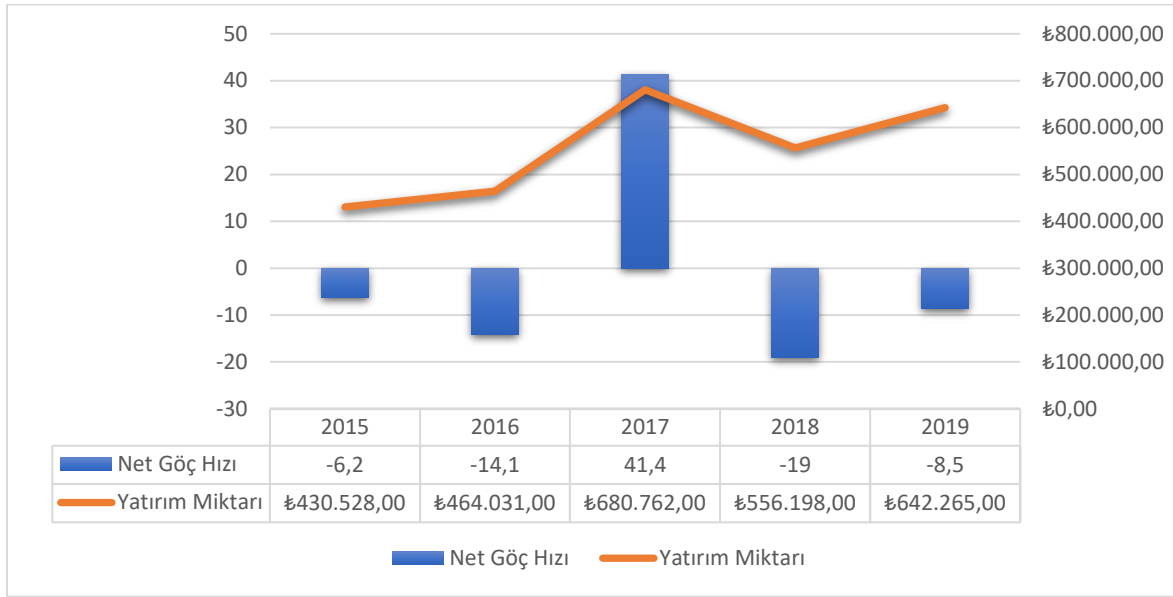
Tablo 26: Artvin İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (‰)
2019	169 501	6 358	7 801	- 1 443	-8,5
2018	170 875	8 403	11 676	- 3 273	-19,0
2017	174 010	15 934	8 876	7 058	41,4
2016	166 143	7 788	10 146	- 2 358	-14,1
2015	168 068	8 240	9 283	- 1 043	-6,2

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 26'da Artvin iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 168 bin 068 kişi iken ilin aldığı göç 8 bin 240 kişi, verdiği göç 9 bin 283 kişidir. Net göç miktarı -1 043 kişi ve net göç hızı -6,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 166 bin 143 kişi iken ilin aldığı göç 7 bin 788 kişi, verdiği göç 10 bin 146 kişidir. Net göç miktarı -2 bin 358 kişi ve net göç hızı -14,1 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 174 bin 010 kişi iken ilin aldığı göç 15 bin 934 kişi, verdiği göç 8 bin 876 kişidir. Net göç miktarı 7 bin 058 kişi ve net göç hızı 41,4 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 170 bin 875 kişi iken ilin aldığı göç 8 bin 403 kişi, verdiği göç 11 bin 676 kişidir. Net göç miktarı -3 bin 273 kişi ve net göç hızı -19 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 169 bin 501 kişi iken ilin aldığı göç 6 bin 358 kişi, verdiği göç 7 bin 801 kişidir. Net göç miktarı -1 443 kişi ve net göç hızı -8,5 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Artvin ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2017, en düşük olduğu yıl ise 2018'dir. Artvin ili için dönem boyunca net göç hızı sadece 2017 yılında pozitif olmuştur.

Şekil 20: Artvin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 20’de Artvin ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Artvin ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Artvin ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 430 bin 528 TL’dir. 2015 yılında Artvin iline ait net göç hızı -6,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 464 bin 031 TL’ye yükselmesine rağmen net göç hızı -14,1 oranına düşmüştür. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 680 bin 762 TL’ye çıkmış ve net göç hızı da 41,4 oranında gerçekleşmiştir. Artvin ili için incelenen dönemde en yüksek kamu yatırım miktarı 2017 yılına aittir. Aynı zamanda Artvin ili için en yüksek net göç hızı oranı da yine 2017 yılına aittir. Artvin ili için net göç hızı oranının pozitif gerçekleştiği tek dönem 2017 yılıdır. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 556 bin 198 TL olarak gerçekleşerek 2017 göre yılına düşmüştür. 2018 yılında net göç hızı oranı da -19 oranında gerçekleşmiştir. Artvin ili için 2018 yılı net göç hızı oranı süreç boyunca en düşük net göç hızı oranı olmuştur. 2019 yılında kamu yatırımı payı 642 bin 265 TL’ye çıkmıştır fakat net göç hızı -8,5 oranında gerçekleşmiştir.

3.2.4. Bursa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Bursa Türkiye'nin en kalabalık dördüncü ili konumunda olup Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır. Kendisine bağlı 17 ilçe bulunmakta ve kendine bağlı ilçeler ile birlikte toplam nüfusu 2019 yılı itibarıyla 3 milyon 101 bin 833 kişidir. Ekonomik faaliyetler açısından tekstil, makine, otomotiv ve gıda sektörlerinde önemli konumda yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'nin ilk sanayi bölgesi 1961 yılında Bursa'da kurulan "Bursa Organize Sanayi Bölgesi" dir (Vikipedi, Bursa, 2021).

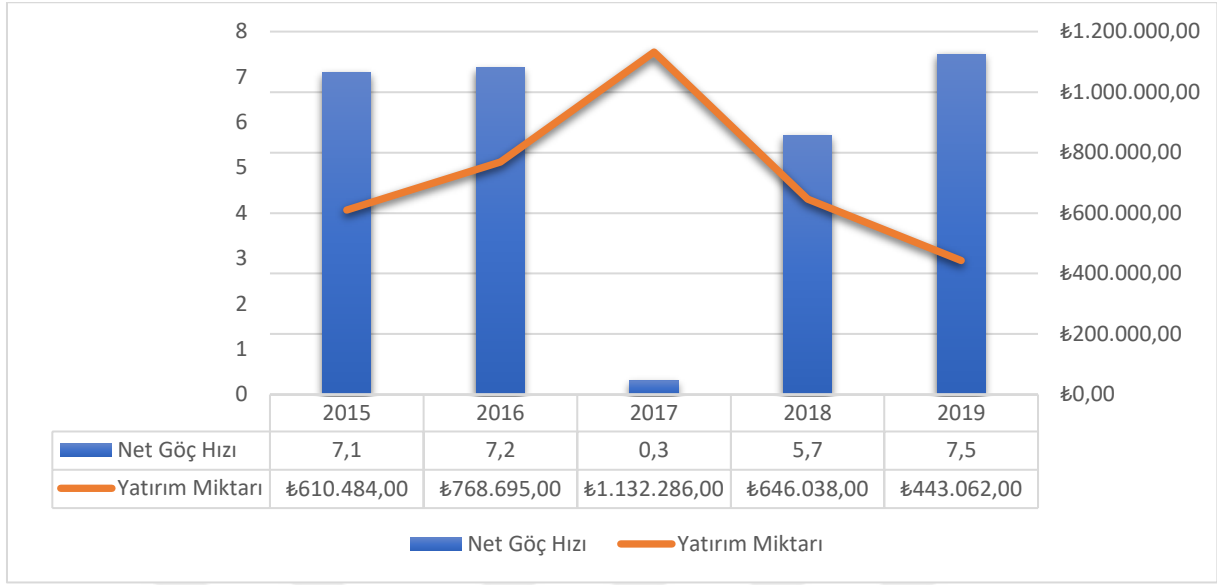
Tablo 27: Bursa İli 2015 - 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	3 101 833	77 039	53 940	23 099	7,5
2018	3 056 120	85 596	68 356	17 240	5,7
2017	2 994 521	80 940	80 086	854	0,3
2016	2 936 803	86 119	64 905	21 214	7,2
2015	2 901 396	84 458	63 812	20 646	7,1

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 27'de Bursa iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 2 milyon 901 bin 396 kişi iken ilin aldığı göç 84 bin 458 kişi, verdiği göç 63 bin 812 kişidir. Net göç miktarı 20 bin 646 kişi ve net göç hızı 7,1 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 2 milyon 936 bin 803 kişi iken ilin aldığı göç 86 bin 119 kişi, verdiği göç 64 bin 905 kişidir. Net göç miktarı 21 bin 214 kişi ve net göç hızı 7,2 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 2 milyon 994 bin 521 kişi iken ilin aldığı göç 80 bin 940 kişi, verdiği göç 80 bin 086 kişidir. Net göç miktarı 854 kişi ve net göç hızı 0,3 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 3 milyon 056 bin 120 kişi iken ilin aldığı göç 85 bin 596 kişi, verdiği göç 68 bin 356 kişidir. Net göç miktarı 17 bin 240 kişi ve net göç hızı 5,7 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 3 milyon 101 bin 833 kişi iken ilin aldığı göç 77 bin 039 kişi, verdiği göç 53 bin 940 kişidir. Net göç miktarı 23 bin 099 kişi ve net göç hızı 7,5 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Bursa ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2019, en düşük olduğu yıl ise 2017'dir. Bursa ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli pozitif olmuştur.

Şekil 21: Bursa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 21’de Bursa ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Bursa ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Bursa ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 610 bin 484 TL’dir. 2015 yılında Bursa iline ait net göç hızı 7,1 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 768 bin 695 TL’ye net göç hızı da 7,2 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 1 milyon 132 bin 286 TL’ye çıkmasına rağmen net göç hızı 0,3 olarak gerçekleşmiştir. Bursa ili için incelenen dönemde en yüksek kamu yatırım miktarı 2017 yılına ait olmasına rağmen süreç boyunca net göç hızının en düşük olduğu dönem 2017 yılı olmuştur. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 646 bin 038 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. Fakat 2018 yılında net göç hızı oranı 5,7 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre artış göstermiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 443 bin 062 TL’ye düşerek süreç boyunca en düşük tutar olmuştur fakat net göç hızı 7,5 oranında gerçekleşerek en yüksek orana ulaşmıştır. Bursa ili için 2017 yılından sonra kamu yatırım miktarları düşmesine rağmen net göç hızı oranlarının arttığı görülmektedir.

3.2.5. Diyarbakır ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Diyarbakır kent merkezi 9000 yıllık tarihe sahip bir ildir. Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alır, Diyarbakır'a bağlı 19 ilçe bulunmaktadır. İl nüfusu kendisine bağlı ilçeler ile birlikte 2019 yılı itibarıyla 1 milyon 783 bin 431 kişidir. Ekonomik faaliyetleri tarıma dayanmakta ayrıca Ergani ilçesinde bakır çıkarılmaktadır (Vikipedi, Diyarbakır, 2021).

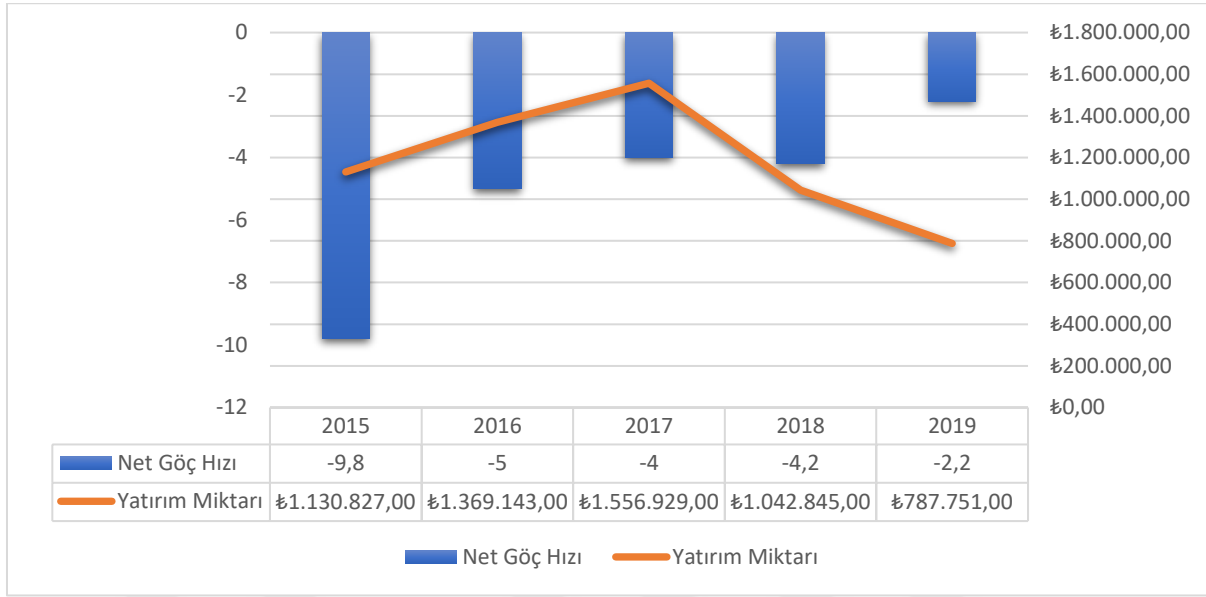
Tablo 28: Diyarbakır İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	1 783 431	39 101	42 992	- 3 891	-2,2
2018	1 756 353	42 329	49 730	- 7 401	-4,2
2017	1 732 396	43 836	50 822	- 6 986	-4
2016	1 699 901	40 493	48 983	- 8 490	-5
2015	1 673 119	39 177	55 604	- 16 427	-9,8

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 28'de Diyarbakır iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 1 milyon 673 bin 119 kişi iken ilin aldığı göç 39 bin 177 kişi, verdiği göç 55 bin 604 kişidir. Net göç miktarı -16 bin 427 kişi ve net göç hızı -9,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 1 milyon 699 bin 901 kişi iken ilin aldığı göç 40 bin 493 kişi, verdiği göç 48 bin 983 kişidir. Net göç miktarı -8 bin 490 kişi ve net göç hızı -5 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 1 milyon 732 bin 396 kişi iken ilin aldığı göç 43 bin 836 kişi, verdiği göç 50 bin 822 kişidir. Net göç miktarı -6 bin 986 kişi ve net göç hızı -4 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 1 milyon 756 bin 353 kişi iken ilin aldığı göç 42 bin 329 kişi, verdiği göç 49 bin 730 kişidir. Net göç miktarı -7 bin 401 kişi ve net göç hızı -4,2 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 1 milyon 783 bin 431 kişi iken ilin aldığı göç 39 bin 101 kişi, verdiği göç 42 bin 992 kişidir. Net göç miktarı -3 bin 891 kişi ve net göç hızı -2,2 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Diyarbakır ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2019, en düşük olduğu yıl ise 2015'tir. Diyarbakır ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli negatif olmuştur.

Şekil 22: Diyarbakır ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 22’de Diyarbakır ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Diyarbakır ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Diyarbakır ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 1 milyon 130 bin 827 TL’dir. 2015 yılında Diyarbakır iline ait net göç hızı -9,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 369 bin 143 TL’ye net göç hızı da -5 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 1 milyon 556 bin 929 TL’ye çıkmış net göç hızı da -4 olarak gerçekleşmiştir. Diyarbakır ili için incelenen dönemde en yüksek kamu yatırım miktarı 2017 yılına ait olmasına rağmen süreç boyunca net göç hızı en yüksek oranına sahip değildir. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 042 bin 845 TL olarak gerçekleşip 2017 yılına göre düşmüştür. 2018 yılında net göç hızı oranı -4,2 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 787 bin 751 TL’ye düşerek süreç boyunca en düşük tutar olmuştur fakat net göç hızı -2,2 oranında gerçekleşerek negatif olmasına rağmen oranlar arasındaki en yüksek konuma sahip olmuştur. Diyarbakır ilinin süreç içindeki durumu değerlendirildiğinde net göç hızının sürekli olarak negatif gerçekleştiği görülmektedir. 2017 yılından sonra 2018 ve 2019 yıllarında sürekli olarak yatırımdan aldığı pay düşmesine rağmen 2019 yılı negatifte olsa net göç hızı açısından diğer yıllara göre daha olumludur.

3.2.6. İstanbul ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

İstanbul Türkiye'nin Marmara Bölge'sinde yer alan ülkenin en kalabalık ilidir. Belediye sınırları göz önüne alınarak “Nüfuslarına Göre Şehirler Listesi” nde Avrupa’da 1., Dünya’da 6. sırada bulunmaktadır. İstanbul’un Anadolu Yakası’nda 14, Avrupa Yakası’nda 25 olmak üzere toplam 39 ilçesi bulunmaktadır. Kendisine bağlı ilçeler birlikte 2019 yılı itibariyle 15 milyon 462 bin 452 kişi nüfusa sahiptir. İstanbul ili Türkiye’deki sanayi istihdamının %20’sini karşılamaktadır. Ayrıca endüstriyel olarak %38’lik bir alana sahiptir (Vikipedi, İstanbul, 2021).

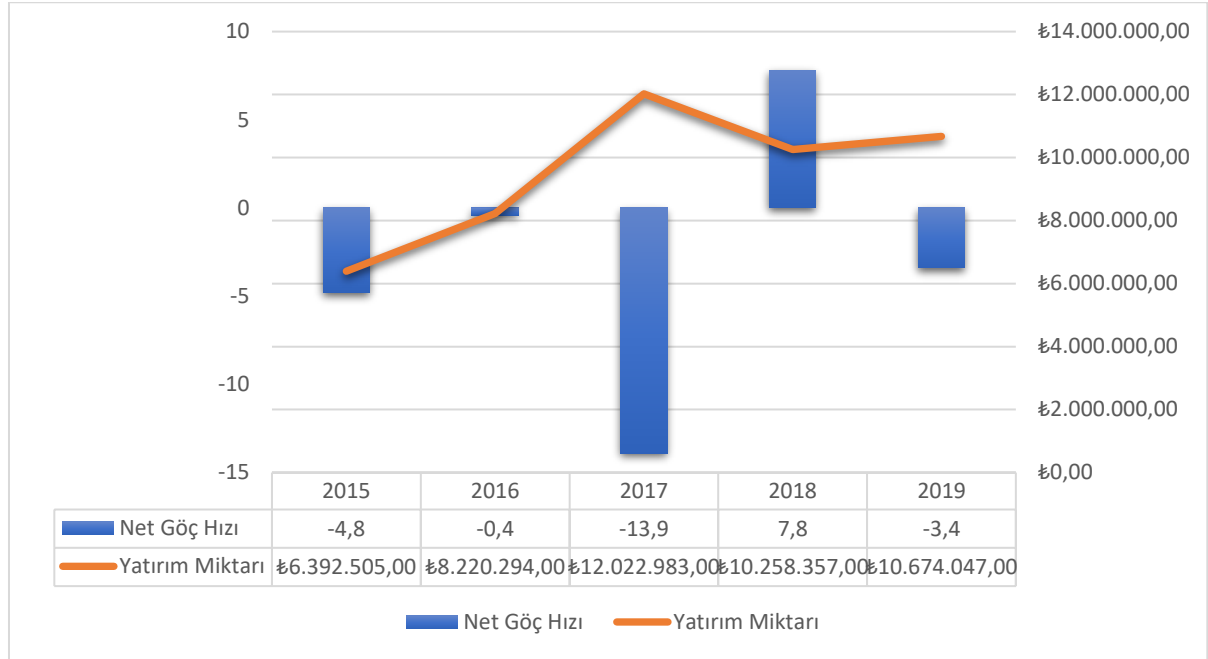
Tablo 29: İstanbul İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	15 462 452	328 632	381 654	- 53 022	-3,4
2018	15 519 267	498 676	378 305	120 371	7,8
2017	15 067 724	385 482	595 803	- 210 321	-13,9
2016	15 029 231	416 587	422 559	- 5 972	-0,4
2015	14 804 116	369 582	440 889	- 71 307	-4,8

Kaynak: Tük.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 29’da İstanbul iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 14 milyon 804 bin 116 kişi iken ilin aldığı göç 369 bin 582 kişi, verdiği göç 440 bin 889 kişidir. Net göç miktarı -71 bin 307 kişi ve net göç hızı -4,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 15 milyon 029 bin 231 kişi iken ilin aldığı göç 416 bin 587 kişi, verdiği göç 422 bin 559 kişidir. Net göç miktarı -5 bin 972 kişi ve net göç hızı -0,4 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 15 milyon 067 bin 724 kişi iken ilin aldığı göç 385 bin 482 kişi, verdiği göç 595 bin 803 kişidir. Net göç miktarı -210 bin 321 kişi ve net göç hızı -13,9 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 15 milyon 519 bin 267 kişi iken ilin aldığı göç 498 bin 676 kişi, verdiği göç 378 bin 305 kişidir. Net göç miktarı 120 bin 371 kişi ve net göç hızı 7,8 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 15 milyon 462 bin 452 kişi iken ilin aldığı göç 328 bin 632 kişi, verdiği göç 381 bin 654 kişidir. Net göç miktarı -53 bin 022 kişi ve net göç hızı -3,3 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında İstanbul ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2018, en düşük olduğu yıl ise 2017’dir. İstanbul ili için dönem boyunca net göç hızı sadece 2018 yılında pozitif olmuştur.

Şekil 23: İstanbul ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 23'te İstanbul ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibarıyla kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. İstanbul ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında İstanbul ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 6 milyon 392 bin 505 TL'dir. 2015 yılında İstanbul iline ait net göç hızı -4,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 8 milyon 220 bin 294 TL'ye net göç hızı da -0,4 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 12 milyon 022 bin 983 TL'ye çıkmasına rağmen net göç hızı -13,9 olarak gerçekleşmiştir. İstanbul ili için incelenen dönemde en yüksek kamu yatırım miktarı 2017 yılına ait olmasına rağmen süreç boyunca net göç hızının en düşük olduğu oranda 2017 yılına aittir. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 10 milyon 258 bin 357 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. Fakat 2018 yılında net göç hızı oranı 7,8 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre ciddi artış göstermiştir. İstanbul ili için net göç hızının pozitif olduğu tek yıl 2018 yılıdır. 2019 yılında kamu yatırımı payı 10 milyon 674 bin 047 TL'ye çıkmıştır fakat net göç hızı -3,4 oranında gerçekleşmiştir. İstanbul ili Türkiye genelinde sürekli en yüksek kamu yatırım miktarlarına sahip olmasına rağmen net göç hızı incelenen dönemlerde sadece bir kere pozitif olarak gerçekleşmiştir.

3.2.7. İzmir ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

İzmir ili Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer almakta ve ülkenin en kalabalık üçüncü şehri konumundadır. Kendisine bağlı 30 ilçe bulunmaktadır. Kendisine bağlı ilçeler ile birlikte 2019 yılı itibariyle toplam 4 milyon 394 bin 694 kişi nüfusa sahiptir. İzmir tarıma dayalı ekonominin yanı sıra sanayi, elektrik üretimi ve enerji santralleri ile söz sahibidir (Vikipedi, wikipedia.org, 2021).

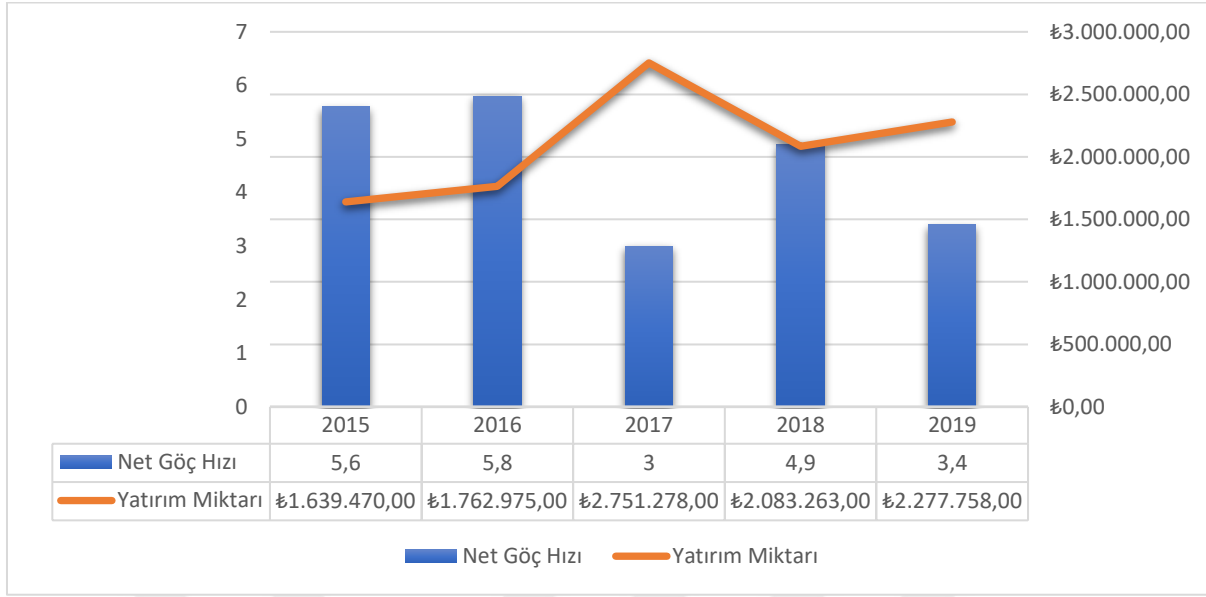
Tablo 30: İzmir İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	4 394 694	107 172	92 400	14 772	3,4
2018	4 367 251	128 370	106 895	21 475	4,9
2017	4 320 519	130 092	117 113	12 979	3
2016	4 279 677	127 394	102 776	24 618	5,8
2015	4 223 545	122 668	98 902	23 766	5,6

Kaynak: Tük.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 30'da İzmir iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 4 milyon 223 bin 545 kişi iken ilin aldığı göç 122 bin 668 kişi, verdiği göç 98 bin 902 kişidir. Net göç miktarı 23 bin 766 kişi ve net göç hızı 5,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 4 milyon 279 bin 677 kişi iken ilin aldığı göç 127 bin 394 kişi, verdiği göç 102 bin 776 kişidir. Net göç miktarı 24 bin 618 kişi ve net göç hızı 5,8 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 4 milyon 320 bin 519 kişi iken ilin aldığı göç 130 bin 092 kişi, verdiği göç 117 bin 113 kişidir. Net göç miktarı 12 bin 979 kişi ve net göç hızı 3 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 4 milyon 367 bin 251 kişi iken ilin aldığı göç 128 bin 370 kişi, verdiği göç 106 bin 895 kişidir. Net göç miktarı 21 bin 475 kişi ve net göç hızı 4,9 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 4 milyon 394 bin 694 kişi iken ilin aldığı göç 107 bin 172 kişi, verdiği göç 92 bin 400 kişidir. Net göç miktarı 14 bin 772 kişi ve net göç hızı 3,4 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında İzmir ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2016, en düşük olduğu yıl ise 2017'dir. İzmir ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli pozitif olmuştur.

Şekil 24: İzmir ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 24'te İzmir ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. İzmir ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında İzmir ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 1 milyon 639 bin 470 TL'dir. 2015 yılında İzmir iline ait net göç hızı 5,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 762 bin 975 TL'ye net göç hızı da 5,8 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 2 milyon 751 bin 278 TL'ye çıkmasına rağmen net göç hızı 3 olarak gerçekleşmiştir. İzmir ili için incelenen dönemde en yüksek kamu yatırım miktarı 2017 yılına ait olmasına rağmen süreç boyunca net göç hızının en düşük olduğu dönemde 2017 yılıdır. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 2 milyon 083 bin 263 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. Fakat 2018 yılında net göç hızı oranı 4,9 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre artış göstermiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 2 milyon 277 bin 758 TL'ye çıkmıştır fakat net göç hızı 3,4 oranında gerçekleşmiştir. Süreç boyunca İzmir ili için 2017 yılında sonra kamu yatırım miktarı düşük gerçekleşmesine rağmen net göç hızları daima pozitif olmuştur. Fakat en yüksek net göç hızları 2015 ve 2016 senesine ait olmasına rağmen en düşük kamu yatırımı miktarları da 2015-2016 senesine aittir.

3.2.8. Konya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Konya, Türkiye'nin yüz ölçümü bakımından en büyük ili olma özelliği taşımaktadır. Ülkenin İç Anadolu Bölgesi'nde yer almakta ve kendine bağlı 31 ilçesi bulunmaktadır. Kendi bağlı ilçeleri ile birlikte 2019 yılı itibariyle toplam 2 milyon 250 bin 020 kişi nüfusa sahiptir. Konya ilinin sanayisi sektörel anlamda oldukça geniş ve çeşitlidir (Vikipedi, Konya, 2021).

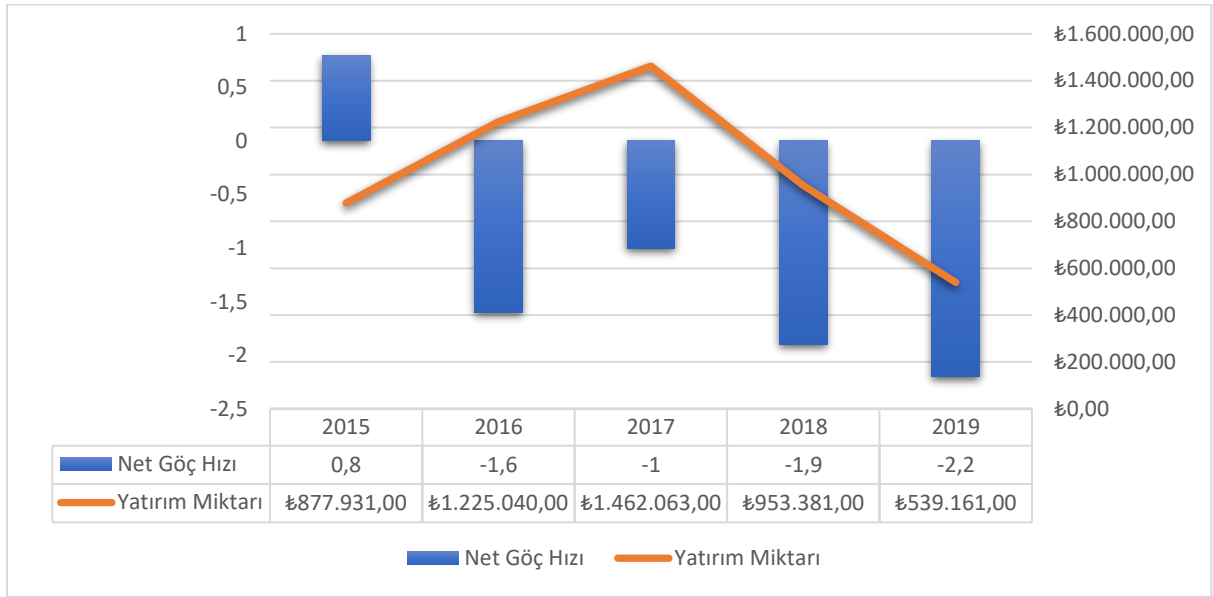
Tablo 31: Konya İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	2 250 020	43 788	48 780	- 4 992	-2,2
2018	2 232 374	54 219	58 557	- 4 338	-1,9
2017	2 205 609	58 300	60 571	- 2 271	-1
2016	2 180 149	53 007	56 594	- 3 587	-1,6
2015	2 161 303	56 500	54 712	1 788	0,8

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 31'de Konya iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 2 milyon 161 bin 303 kişi iken ilin aldığı göç 56 bin 500 kişi, verdiği göç 54 bin 712 kişidir. Net göç miktarı 1 788 kişi ve net göç hızı 0,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 2 milyon 180 bin 149 kişi iken ilin aldığı göç 53 bin 007 kişi, verdiği göç 56 bin 594 kişidir. Net göç miktarı -3 bin 587 kişi ve net göç hızı -1,6 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 2 milyon 205 bin 609 kişi iken ilin aldığı göç 58 bin 300 kişi, verdiği göç 60 bin 571 kişidir. Net göç miktarı -2 bin 271 kişi ve net göç hızı -1 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 2 milyon 232 bin 374 kişi iken ilin aldığı göç 54 bin 219 kişi, verdiği göç 58 bin 557 kişidir. Net göç miktarı -4 bin 338 kişi ve net göç hızı -1,9 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 2 milyon 250 bin 020 kişi iken ilin aldığı göç 43 bin 788 kişi, verdiği göç 48 bin 780 kişidir. Net göç miktarı -4 bin 992 kişi ve net göç hızı -2,2 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Konya ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2015, en düşük olduğu yıl ise 2019'dur. Konya ili için dönem boyunca net göç hızı sadece 2015 yılında pozitif olmuştur.

Şekil 25: Konya ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 25'te Konya ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Konya ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılı için Konya ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 877 bin 931 TL'dir. 2015 yılında Konya iline ait net göç hızı 0,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 225 bin 040 TL'ye çıkmış fakat net göç hızı -1,6 oranına düşmüştür. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 1 milyon 462 bin 063 TL'ye çıkmasına rağmen net göç hızı -1 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 953 bin 381 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. 2018 yılında net göç hızı oranı da -1,9 olarak gerçekleşirken 2017 yılına göre düşüş göstermiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 539 bin 161 TL'ye düşerek süreç boyunca en düşük tutar olmuştur net göç hızı -2,2 oranında gerçekleşerek en düşük orana sahip olmuştur.

3.2.9. Mardin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Mardin ili Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta ve 10 ilçeye sahiptir. Kendisine bağlı ilçeleri ile birlikte 2019 yılı itibariyle 854 bin 716 kişi nüfusa sahiptir. Ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık ve ticarete dayalıdır (Vikipedi, Mardin, 2021).

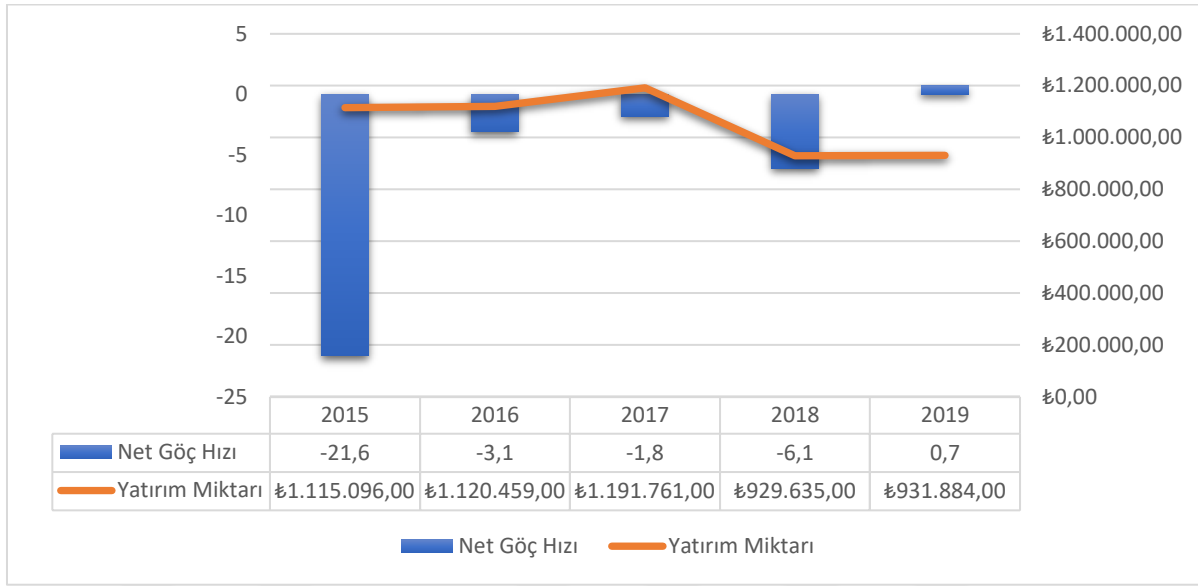
Tablo 32: Mardin İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (‰)
2019	854 716	25 373	24 744	629	0,7
2018	838 778	27 395	32 544	- 5 149	-6,1
2017	829 195	30 216	31 738	- 1 522	-1,8
2016	809 719	28 303	30 782	- 2 479	-3,1
2015	796 237	21 439	38 823	- 17 384	-21,6

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 32'de Mardin iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 796 bin 237 kişi iken ilin aldığı göç 21 bin 439 kişi, verdiği göç 38 bin 823 kişidir. Net göç miktarı -17 bin 384 kişi ve net göç hızı -21,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 809 bin 719 kişi iken ilin aldığı göç 28 bin 303 kişi, verdiği göç 30 bin 782 kişidir. Net göç miktarı -2 bin 479 kişi ve net göç hızı -3,1 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 829 bin 195 kişi iken ilin aldığı göç 30 bin 216 kişi, verdiği göç 31 bin 738 kişidir. Net göç miktarı -1 522 kişi ve net göç hızı -1,8 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 838 bin 778 kişi iken ilin aldığı göç 27 bin 395 kişi, verdiği göç 32 bin 544 kişidir. Net göç miktarı -5 bin 149 kişi ve net göç hızı -6,1 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 854 bin 716 kişi iken ilin aldığı göç 25 bin 373 kişi, verdiği göç 24 bin 744 kişidir. Net göç miktarı 629 kişi ve net göç hızı 0,7 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Mardin ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2019, en düşük olduğu yıl ise 2015'tir. Mardin ili için dönem boyunca net göç hızı sadece 2019 yılında pozitif olmuştur.

Şekil 26: Mardin ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 26’da Mardin ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Mardin ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılında Mardin ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 1 milyon 115 bin 096 TL’dir. 2015 yılında Mardin iline ait net göç hızı -21,6 olarak gerçekleşmiştir. Mardin ili için 2015 yılında yatırımlardan aldığı miktar süreç boyunca üçüncü en yüksek tutar olmasına rağmen net göç hızının en düşük olduğu yıldır. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 1 milyon 120 bin 459 TL’ye net göç hızı da -3,1 oranına yükselmiştir. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 1 milyon 191 bin 761 TL’ye çıkmış net göç hızı -1,8 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 929 bin 635 TL olarak 2017 yılına göre düşmüştür. 2018 yılında net göç hızı oranı -6,1 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında kamu yatırımı payı 931 bin 884 TL’ye çıkmış net göç hızı da 0,7 oranında gerçekleşerek ilk defa pozitif bir seyir izlemiştir. Mardin ili için süreç boyunca net göç hızının pozitif olduğu tek yıl 2019 yılıdır fakat kamu yatırımları miktarının en yüksek olduğu yıllar 2016 ve 2017 yıllarıdır.

3.2.10. Şanlıurfa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şanlıurfa, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta ve 13 ilçeye sahiptir. Kendisine bağlı ilçelerle birlikte 2 milyon 115 bin 256 kişi nüfusa sahiptir. Ekonomik faaliyetleri başlıca tarıma dayanmakla birlikte hayvancılık, sanayi ve turizm alanlarında da faaliyet göstermektedir (Vikipedi, wikipedia.org, 2021).

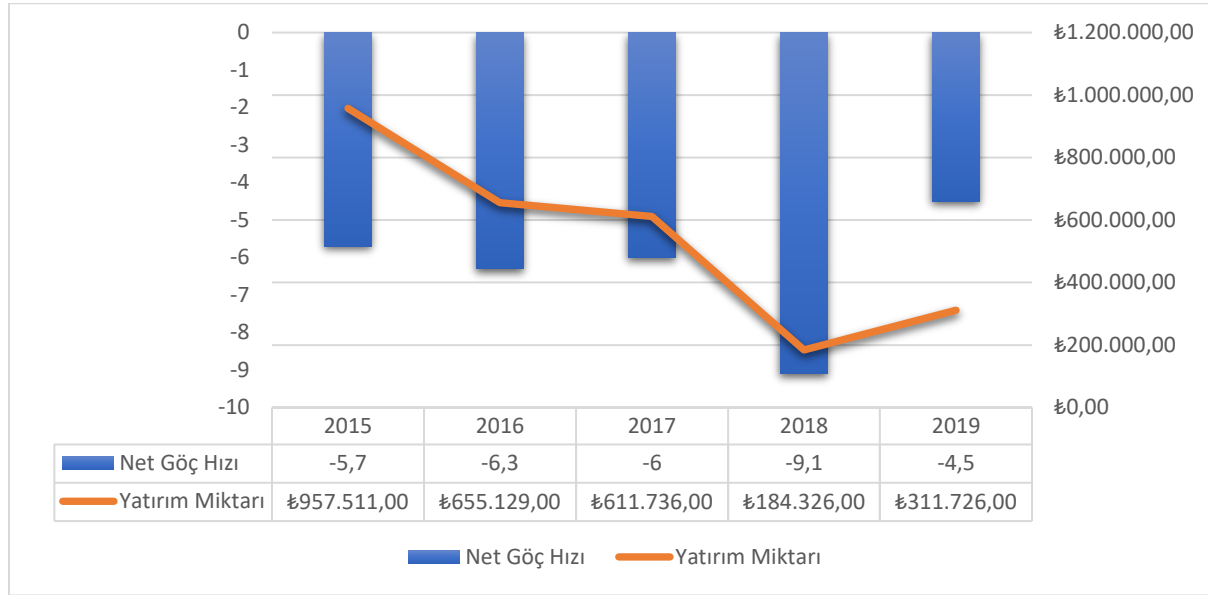
Tablo 33: Şanlıurfa İli 2015- 2019 Yılları Nüfus Hareketleri

Yıl	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (%)
2019	2 115 256	37 720	47 194	- 9 474	-4,5
2018	2 073 614	41 841	60 885	- 19 044	-9,1
2017	2 035 809	44 448	56 748	- 12 300	-6,0
2016	1 985 753	40 058	52 648	- 12 590	-6,3
2015	1 940 627	38 662	49 789	- 11 127	-5,7

Kaynak: TÜİK.gov.tr sitesinde yer alan verilerden elde edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 33'de Şanlıurfa iline ait 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen nüfus hareketleri gösterilmektedir. 2015 yılında toplam nüfus 1 milyon 940 bin 627 kişi iken ilin aldığı göç 38 bin 662 kişi, verdiği göç 49 bin 789 kişidir. Net göç miktarı -11 bin 127 kişi ve net göç hızı -5,7 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam nüfus 1 milyon 985 bin 753 kişi iken ilin aldığı göç 40 bin 058 kişi, verdiği göç 52 bin 648 kişidir. Net göç miktarı -12 bin 590 kişi ve net göç hızı -6,3 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam nüfus 2 milyon 035 bin 809 kişi iken ilin aldığı göç 44 bin 448 kişi, verdiği göç 56 bin 748 kişidir. Net göç miktarı -12 bin 300 kişi ve net göç hızı -6 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında toplam nüfus 2 milyon 073 bin 614 kişi iken ilin aldığı göç 41 bin 841 kişi, verdiği göç 60 bin 885 kişidir. Net göç miktarı -19 bin 044 kişi ve net göç hızı -9,1 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında toplam nüfus 2 milyon 115 bin 256 kişi iken ilin aldığı göç 37 bin 720 kişi, verdiği göç 47 bin 194 kişidir. Net göç miktarı -9 bin 474 kişi ve net göç hızı -4,5 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında Şanlıurfa ili için net göç hızının en yüksek olduğu yıl 2019, en düşük olduğu yıl ise 2018'dir. Şanlıurfa ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli negatif olmuştur.

Şekil 27: Şanlıurfa ili Net Göç Hızı ve Kamu Yatırım Miktarı Karşılaştırması (2015-2019)

Şekil 27’de Şanlıurfa ilinin 2015-2019 yılları arasında sahip olduğu net göç hızı oranları ve yıllar itibariyle kamu yatırımlarından almış olduğu miktarlar yer almaktadır. Şanlıurfa ili için iç göç ve kamu yatırımları ilişkisi bu veriler doğrultusunda incelenecektir. 2015 yılı için Şanlıurfa ilinin kamu yatırımlarından aldığı pay 957 bin 511 TL’dir. 2015 yılında Şanlıurfa iline ait net göç hızı -5,7 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında kamu yatırım miktarı 655 bin 129 TL’ye net göç hızı da -6,3 oranına düşmüştür. 2017 yılında ise kamu yatırım miktarı 611 bin 736 TL’ye düşmesine rağmen net göç hızı -6 oranına çıkmıştır. 2018 yılında kamu yatırım miktarı 184 bin 326 olarak 2017 yılına göre ciddi oranda düşmüştür. 2018 yılında net göç hızı oranı -9,1 olarak gerçekleşirken süreç boyunca en düşük orana sahip olmuştur. 2019 yılında kamu yatırımı payı 311 bin 726 TL’ye çıkmıştır, net göç hızı ise -4,5 oranında gerçekleşmiştir. Şanlıurfa ili süreç boyunca değerlendirildiği zaman net göç hızının sürekli olarak negatif gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılında en yüksek kamu yatırım payını almış ve 2019 yılına kadar kamu yatırım payları düşmüştür.

En çok kamu yatırımı alan on ilin genel değerlendirmesi yapıldığında Ankara ili için kamu yatırım miktarı artmasına rağmen net göç hızının azaldığı görülmektedir. Dönem için en yüksek net göç hızı 2018 yılına aitken 2018 yılı yatırım miktarı üçüncü sırada yer almaktadır. Antalya ilinin yıllar itibariyle kamu yatırımlarının değişkenlik göstermesine rağmen net göç hızının istisnalar dışında arttığı genel anlamda da her yıl pozitif olduğu görülmektedir. Artvin ili kamu yatırım oranları genellikle artış göstermesine rağmen seneler itibariyle 2017 yılı hariç net göç hızı sürekli olarak negatif gerçekleşmiştir. Bursa ili için dönem boyunca net göç hızı sürekli

pozitif olarak gerçekleşmesine rağmen kamu yatırımları değişiklik göstermiştir. Diyarbakır ilinin dönem boyunca net göç hızı sürekli olarak negatif gerçekleşmiştir. Fakat kamu yatırım miktarları 2016 ve 2017 yılları için bir önceki yıllara göre artış göstermiştir.

İstanbul ili Türkiye'nin en çok kamu yatırımı alan ili olma özelliği taşımasına rağmen net göç hızı dönem boyunca sadece 2018 yılında pozitif olarak gerçekleşmiştir. İzmir ilinin dönem boyunca net göç hızı sürekli pozitif gerçekleşmesine rağmen artış ve azalışlar meydana gelmiştir. Kamu yatırım miktarlarına bakıldığında zaman ise 2018 yılı hariç yatırımların bir önceki yıla göre arttığı görülmektedir. Konya ilinin net göç hızı sadece 2015 yılında pozitif olarak gerçekleşmiş diğer yıllarda ise negatif olmuştur. Konya ili için kamu yatırım miktarlarına bakıldığında zaman yatırım miktarları 2018 yılına kadar artan miktarlarda gerçekleşmiştir. Mardin ilinin dönem boyunca net göç hızı sadece 2019 yılında pozitif gerçekleşmesine rağmen yatırımlardan en yüksek tutarları aldığı yıllar 2015, 2016 ve 2017 yıllarıdır. Fakat 2019 yılına kadar Mardin ili için net göç hızı sürekli olarak negatif gerçekleşmiştir. Şanlıurfa ilinin dönem boyunca net göç hızı sürekli olarak negatif gerçekleşmiştir. En yüksek kamu yatırım miktarına sahip olduğu yılı 2015 yılı olmasına rağmen en yüksek net göç hızı 2019 yılında gerçekleşmiştir.

Elde edilen verilerle 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 ilin net göç hızları ve aldıkları kamu yatırım payları karşılaştırıldığında; net göç hızları ve kamu yatırım miktarlarındaki artış ve azalışın aynı yönde olmadığı görülmüştür. Bu çalışma için elde edilen bulgular sonucunda net göç hızı ve kamu yatırımlarının 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 il bazında değerlendirilmesi sonucunda kamu yatırımları artış ya da azalışlarının net göç hızlarını etkilemediği söylenebilir.

SONUÇ

Göçler; birçok disiplin tarafından incelenen ve küresel düzeyde araştırmalara konu olan nüfus hareketlilikleridir. Ulusal ve uluslararası göçler sonuçları nedeniyle hem göç alan hem de göç veren ülkeleri etkilemektedir. Göç etme kararını veren bireylerin karar verme sürecinde; şiddet olayları, ekonomik nedenler, sosyal-kültürel yaşam arzuları ve iklim değişiklikleri gibi etmenler rol oynamaktadır. Ciddi anlamda göç hareketleri sanayi devrimiyle birlikte başlamıştır. Bireylerin ekonomik yaşam faaliyetlerinin değişmesi, makineleşme ve sanayi bölgelerindeki istihdam imkânlarının fazlalığı göç hareketlerinde etkili olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya üzerinde göçler büyük oranda artış göstermiştir. Savaştan sonra kalkınmaya çalışan ülkelerin istihdam açığı ve gelişmekte olan ülkelerin istihdam fazlalığı bireylerin uluslararası boyutta göç etmesine neden olmuştur. Diğer dönemler de ise teknolojik olanakların artması, özellikle haberleşme ve ulaşım imkânlarının gelişmesi bireylerin sadece ekonomik nedenlerle değil yaşam arzuları nedeniyle de göç etmesine zemin hazırlamıştır. Bireylerin şiddet ve iklimsel olaylar nedeniyle gerçekleştirdiği göçlere bakıldığında zaman azımsanmayacak sayıda kişinin göç hareketine katıldığı görülmektedir. Özellikle iklimsel olayların kontrol altına alınamaması nedeniyle gelecekte birçok bölgenin doğal afetlerin etkilerine maruz kalacağı açıktır. Bu nedenle doğal afetlerin olduğu bölgelerden göç hareketlerinin başlaması muhtemeldir.

Bireyler sadece uluslararası değil aynı ülke hatta aynı bölge içinde dahi göç etmeyi tercih etmişlerdir. Aynı ülke sınırları içinde yapılan göçlere iç göç adı verilmektedir. Göç etme kararında etkili olan diğer etmenlerle birlikte özellikle ekonomik sebepler ciddi şekilde iç göçlere yön vermiştir. Bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin farklı olması ekonomi temelli olup iç göç hareketlerine neden olan bir unsurdur.

Türkiye'de iç göç hareketleri incelendiğinde dönemsel farklılıklar olduğu görülmektedir. 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında kırsal nüfusun kentsel nüfustan fazla olması dikkat çekmektedir. Türkiye'nin kuruluş dönemlerinde gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle

şehirde iş olanaklarının olmaması, bireylerin tarımla uğraşması ve geleneksel yapıya uygun olarak yaşamlarını sürdürmesi kır nüfusunun kent nüfusundan fazla olmasını açıklamaktadır. Türkiye’de özellikle göç hareketlerinin 1950’li yıllardan sonra ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Zamanla yeni devlet kurumlarının kurulması, sanayileşmeye başlayan bölgelerde ortaya çıkan istihdam açığı, şehir yaşamının cazibesi, makineleşmenin artması (kırsal yaşamda istihdam imkânlarının daralması), eğitim imkânlarının gelişmiş olması gibi nedenlerle kırsaldan kentlere göç hareketleri artış göstermiştir. Bu nedenle Türkiye’de şehir nüfusu çok hızlı bir şekilde artarak köy nüfusunu geçmiştir.

Günümüz verilerine bakıldığında zaman nüfusun çok büyük bir kısmının şehirlerde yaşadığı görülmektedir. Planlı gerçekleşmeyen iç göçler nedeniyle hızlı fakat çarpık kentleşme, gecekondulaşma, tarım arazilerinin boş kalması ve şehirlerin alt yapı kapasitelerinin yetersiz olması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca kırsaldan şehirlere yapılan göçler nedeniyle sektörler arasında dengesiz istihdam oranları ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanlardan yapılan göçler nedeniyle tarımsal alanda çalışan kesim azalırken ülkenin tarım-sanayi dengesi de buna bağlı olarak bozulmaktadır. Kontrol edilemeyen hareketlilik nedeniyle tarım gibi bazı sektörlerde ülke içi talebin karşılanamaması nedeniyle zamanla dışa bağımlılık söz konusu olacaktır.

Kamu yatırımları; bu noktada devreye girerek bölgeler arası gelişmişlik farklarını en aza indirmeyi, nüfusun yoğun olduğu bölgelerde yetersiz kalan alt-yapı sorunlarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Türkiye’de kamu yatırımları plan ve programlar dâhilinde önceden belirlenmiş hususlar çerçevesinde gerçekleştirilir. 1963 yılından itibaren Türkiye’de kamu yatırımlarının sektörel dağılımı incelendiğinde; genel itibariyle yatırımlardan en çok payı ulaştırma sektörünün en az payı ise turizm sektörünün aldığı görülmektedir.

Bu çalışmada kamu yatırımlarının iç göçler üzerindeki etkisi Türkiye örneği üzerinden doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Türkiye istatistik kurumu raporlarından elde edilen nüfus ve göç verileri ile Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın sitesinde yayımlanan ilgili yılların yatırım programlarından elde edilen kamu yatırım verileri doküman analizi yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. Veri aralığı 2015-2019 yıllarını kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Verilerin güncel olması amacıyla; 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı yapılan on il seçilerek, illerin aldığı göçler, verdiği göçler, net göç miktarları ve net göç hızları ele alınmıştır. Çalışmaya yönelik on adet araştırma sorusu belirlenerek elde edilen veriler ile sorular üzerinde çalışılmıştır.

En çok kamu yatırımı alan iller; Ankara, İstanbul, Antalya, İzmir, Bursa, Konya, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Artvin'dir. Bu dönemler içinde en çok kamu yatırımı payına sahip olan iller değerlendirildiğinde Artvin hariç diğer illerin büyükşehir statüsünde olduğu görülmektedir.

Kamu yatırımları içinde en yüksek payı alan iller ise sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir'dir. Aynı zamanda İstanbul, Ankara ve İzmir illeri Türkiye'nin en yüksek nüfus oranına ev sahipliği yapmaktadır. Nüfus miktarları yüksek olmasına rağmen 2015-2019 dönemi verileri değerlendirildiğinde nüfus artış hızının özellikle Ankara ve İstanbul için sürekli artmadığı ve dönemsel olarak negatif gerçekleştiği söylenebilir. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin en çok kamu yatırım payına sahip olan on il arasında yer almasına rağmen nüfus artış hızlarının dönem boyunca negatif olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu iller arasında sadece Antalya, Bursa ve İzmir illerinin net göç hızları pozitif olarak gerçekleşmiştir.

Kamu yatırımları beş yıllık süreç boyunca sadece 2018 yılında bir önceki yıla göre daha düşük seviyelerde gerçekleşirken genele bakıldığında zaman artan bir seyir izlemektedir. Fakat istisna olarak Şanlıurfa iline ait kamu yatırımı payı, izleyen dönemlerde azalan miktarlarda gerçekleşmiş sadece 2019 yılında bir önceki yıla göre artmıştır. Buna rağmen 2018 yılında -6,02 olarak gerçekleşen net göç hızı 2019 yılında bir önceki döneme göre azalarak -9,14 olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak; Yıllar itibariyle kamu yatırım miktarlarında artış olmasına rağmen net göç artış hızında dalgalanmalar meydana gelmiştir. 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 ilin net göç hızları ve aldıkları kamu yatırım payları karşılaştırıldığında süreç içinde kamu yatırım miktarı ve net göç hızı açısından aynı yönde değişimin olmadığı görülmüştür. Elde edilen bulguların incelenmesi sonucunda net göç hızı ve kamu yatırımlarının 2015-2019 yılları arasında en çok kamu yatırımı alan 10 il bazında değerlendirilmesi sonucunda kamu yatırımları artış ya da azalışlarının net göç hızlarını etkilemediği söylenebilir.

İç göçleri kontrol edebilmek için sadece kamu yatırımları kanalıyla müdahale etmenin yetersiz kaldığı aşikârdır. İç göçlerin altında yatan sosyal nedenler detaylı bir şekilde araştırılmalı gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca şehirlerden köylerine dönmek isteyen bireyler için teşvik edici politikalar hazırlanmalı yer değiştirme sürecinde kolaylık sağlanmalıdır. Göç veren bölgeler için cazibe merkezleri oluşturularak turizm odaklı istihdam sağlanmalı böylece iklimsel koşullardan etkilenmeyen ve sanayi yatırımına ihtiyaç duyulmadan bölge halkı için

yeni geçim kaynakları tesis edilmelidir. Her bölge ve il için en azından yerel düzeyde reklam kampanyaları düzenlenerek ilin potansiyeli, ihtiyaçları ve önemi o kesimde yaşayan bireylere anlatılarak eğitim ve meslek seçimlerinde yardımcı olabilecek düzenlemeler yapılmalıdır. Kendi bölgesinde eğitim alanlar, iç kuranlar ve yatırım yapanlar için kolaylıklar sağlanarak kişilerin farklı bölgelere göç etme isteklerinin azaltılması hedeflenmelidir. Ekonomik kolaylıklarla birlikte, iller bazında sosyolojik araştırmalar yapılarak bölge halkının göç etme nedenleri daha özel konular üzerinden değerlendirilmeli göç etmeye karar verme nedenlerinin arkasındaki asıl sorunlar tespit edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Fortune Turkey (2018, 05 22). FortuneTurkey: <http://www.fortuneturkey.com>adresinden alındı
- Ajans Digital. (2018, 03 21). İklim değişikliği nedeniyle 30 yıl içinde 140 milyon insan göç etmek zorunda kalacak' Kaynak: 'İklim değişikliği nedeniyle 30 yıl içinde 140 milyon insan göç etmek zorunda kalacak'. 05 20, 2021 tarihinde Ajansdijital.net: adresinden alındı
- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). Göç Ekonomisi. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akgüç, Ö. (2010). Finansal Yönetim (8. Baskı b.). İstanbul: Avcıol Basım Yayım.
- Aksoy, A. (2016). Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Değişim. Uluslararasıpolitik Araştırmalar Dergisi(Cilt 2 Sayı3).
- Aksoy, A., & Tanrıöven, C. (2007). Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi (3. Baskı b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alpugan, O., Oktav, M., Demir, H., & Üner. (1995). İşletme Ekonomisi ve Yönetimi. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Anadolu Ajansı. (2014, 05 05). Filipinler'de Tayfunun Altıncı Ayı. Haberler.com: Son yıllarda doğal felaketlerden en çok etkilenen ve bu nedenle göç veren ülkeler; adresinden alındı
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2014, 11). Ankara Göç Analizi. 06 10, 2021 tarihinde www.ankaraka.org.tr: <http://kutuphane.ankaraka.org.tr/> adresinden alındı
- Appleyard, R. (2001). International Migration Policies:1950-2000. International Migration Volume:39.
- Ataç, B. (2007). Kamu Ekonomisi ve Devletin Ekonomideki Yeri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayanoğlu, K., İlter, N., Düzyol, C., & Yılmaz, C. (1996). Kamu Yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi. Ankara: DPT Yayınları.
- Aydemir, Ş. (1999). Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı . Trabzon: KTÜ Yayını.
- Aytaç, D. (2004). Türkiye'de Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi: Avrupa Birliği Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma. 17. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler. 03 22, 2021 tarihinde <https://dspace.ankara.edu.tr> adresinden alındı

- Bartram, D. (2017). Göç Meselesinde Temel Kavramlar (1. Baskı b.). (I. A. Tuncay, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Blue. (2021, 02 18). Amerika Doktor Maaşları 2021- Eyalet Göre Amerika'da Doktor Maaşları. 04 12, 2021 tarihinde yurtdisigocmenlik.com adresinden alındı
- Bodur, M. (2018, 01 31). Küresel Göç Hareketlerinin Nedenleri ve Buna İlişkin Öngörüler. 12 01, 2020 tarihinde 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: <https://21yyte.org> adresinden alındı
- Bodur, M. Z. (2018, 02 11). Birleşmiş Milletler “Uluslararası Göç Raporu” Üzerine Bir Değerlendirme. 12 08, 2020 tarihinde <https://21yyte.org/tr> adresinden alındı
- Bodur, M. Z. (2018, 04 25). Küresel Göç Hareketlerinin Nedenleri ve Buna İlişkin Öngörüler. 21. yy Türkiye Enstitüsü: <http://www.21yyte.org/tr/> adresinden alındı
- Castles , S., & Miller, M. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, A. (2001). İşletmelerde Finansal Yönetim. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Climate Everyone's Business. (2012). İklim Değişikliği: Yatırımcılar ve Finans Kurumlarına İlişkin Sonuçlar. 04 05, 2021 tarihinde <https://cdn-tema.mncdn.com> adresinden alındı
- Crunchbase. (2020). new.crunchbase.com: <https://news.crunchbase.com> adresinden alındı
- Çağatay, G., & Erkul Kaya, N. (2020, 05 27). Kovid-19 salgını enerji yatırımlarında tarihin en büyük düşüşüne sebep olacak. aa.com.tr: <https://www.aa.com.tr> adresinden alındı
- Çeber, Z. P. (2018, 05 23). İklim Değişikliği ve Göç. Yeşil Gazete: <https://yesilgazete.org> adresinden alındı
- Çınar, M. (2017, 11 10). 200 Milyon Kişi "İklim Mültecisi" Olacak. DHA: <https://www.dha.com.tr> adresinden alındı
- Dağ, M., & Çelik, M. (2018). Yatırım Teşvikleri Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 863-875.
- DEMİR, A. A. (2020, 06 20). UMHD.ORG.TR. 02 23, 2021 tarihinde <https://www.umhd.org.tr> adresinden alındı
- Demir, F. (2011). Kamu Harcamalarında Etkinlik Ve Verimlilik: Karaman Belediyesi Hizmetleri Üzerine Bir Uygulama. 8. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, R., Arıkan, R., & Erdoğan, İ. (2001). Genel Ekonomi: Mikro - Makro. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dünya Göç Raporu. (2020). <https://publications.iom.int> adresinden alındı

- Elmacıoğlu, L. (2021, 02 13). <https://www.indyturk.com> 04 07, 2021 tarihinde Independent Türkçe: Birleşmiş Milletler, "iklim göçü" nedeniyle milyonlarca kişinin ülke değiştirebileceği uyarısı yapıyor: Göç yolları üzerindeki Türkiye, bu durumdan nasıl etkilenir? adresinden alındı
- Erdem, M., Şenyüz, D., & Tatlıoğlu, İ. (2017). Kamu Maliyesi. Bursa: Ekin Yayınları.
- Estache , & Garsous, G. (2012). The Impact of Infrastructure on Growth in Developing Countries. IFC Economics Notes.
- Eurostat. (2013). European System of Accounts: ESA 2010. Luxembourg: European Commission. 05 12, 2021 tarihinde <https://ec.europa.eu> adresinden alındı
- Gazetem. (2021, 04 01). Rusya'da Asgari Ücret Ne Kadar? 2021'de Ortalama Maaşlar. 04 12, 2021 tarihinde [gazetemru.com](https://www.gazetemru.com): <https://www.gazetemru.com> adresinden alındı
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (tarih yok). Kitlesel Akınlar. Ankara. <https://www.goc.gov.tr> adresinden alındı
- Gökbulut, B. (2018, 05 23). İklim Değişikliği ve Göçler 1. Yeşil Gazete: <https://yesilgazete.org> adresinden alındı
- Guba, E., & Lincoln, Y. (1981). Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches. San Fransisco.
- Günarşlan, H. (2019). İngiliz Kraliyet Afrikan şirketi 1672-1752: Kaleleri, Köle ve Altın Ticareti. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 704-418. 04 07, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr> adresinden alındı
- Günaydın, İ., & Eser, L. (2009). Maliye Politikasındaki Yeni Trend: Mali Kurallar. Maliye Dergisi(156), 51-65.
- Gürsoy, B. (1975). Kamu Maliyesi, Giriş- Masraflar. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Hallet, R. (2016, 07 20). The world's movement of people – in one map. 03 02, 2021 tarihinde World Economic Forum: <https://www.weforum.org> adresinden alındı
- İçözü, T. (2020, 04 20). Küresel yatırım rakamlarında negatif COVID-19 etkisi görülüyor. Webrazzi: <https://webrazzi.com> 2020/04/20 adresinden alındı
- İktisat Sözlüğü. (2021). İktisat Sözlüğü. 06 24, 2021 tarihinde [iktisatsozlugu.com/tr](https://www.iktisatsozlugu.com/tr): <https://www.iktisatsozlugu.com/tr> adresinden alındı
- IMF. (2020). Public Invesment for The Recovery.
- IMF. The IMF and Infrastructure Governance.
- IPCC. (2007). <https://www.ipcc.ch/> 02 22, 2021 tarihinde <https://www.ipcc.ch/> adresinden alındı

- Kabukçuoğlu, M. (2005). Herkes İçin Fizibilite. 5-23. Ankara: Avrupa Birliği Girişimciler İçin Yatırım Danışma ve Girişimcilik Geliştirme Projesi Ders Notları. 04 05, 2021 tarihinde <https://www.byclb.com> adresinden alındı
- Kala, E. (2006). Kosova’da Kamu Yatırımları üzerine Bir İnceleme. (9), 9. İzmir. 04 05, 2021 tarihinde <https://docplayer.biz.tr> adresinden alındı
- Kalem, A. (2015). Türkiye’deki Kamu Yatırımlarının Özel Sektör Yatırımlarına Etkisinin İncelenmesi. TC Kalkınma Bakanlığı, Yatırım Programlama, İzleme ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü. 05 20, 2021 tarihinde <https://docplayer.biz.tr> adresinden alındı
- Karaarslan, E. (2005, Mayıs - Aralık). Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi. Maliye Dergisi(149), 37.
- Karakılıç, İ., & Zırh, B. (2020). Göçmenlerin Aynasından Kovid-19 Salgınında Dünya. (2020-11). Tesev Değerlendirme Notları. 06 06, 2021 tarihinde <https://www.tesev.org.tr/wp> adresinden alındı
- Karan, M. B. (2011). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi (3. Baskı b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keynes, J. (2010). İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi (1936). (U. S. Akalın, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kılıç, S., & Tok, N. (2004). Gelişim Sürecinde Mekansal Hareketliliğin Toplumsal Yaşama Etkileri Üzerine Bir İnceleme. I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:31, 23-45.
- Labuschagne, A. (2003, 1 6). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? The Qualitative Report 8(1). 06 15, 2021 tarihinde <https://nsuworks.nova.edu> adresinden alındı
- Lajcak, M. (2018, 06 16). Why we Need a Global Understanding of Migration. 03 02, 2021 tarihinde We forum: <https://www.weforum.org> adresinden alındı
- Mccaffrey, M. (2011). On Government Investment and Consumption. A Bilingual Interdisciplinary Journal, 163-176. 06 22, 2021 tarihinde <https://www.researchgate.net> adresinden alındı
- Merkez Bankası. (2010). Mali Kural. Ankara. 05 18, 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alındı
- Milbourne, P. (2007). Re-populating Rural Studies: Migrations, Movements and Mobilities. Journal of.
- Milliyet. (2015, 03 02). Türkiye'nin Beyin Göçü Yurtdışında Eğitime 1,5 Milyar Dolar Harcıyor <https://www.milliyet.com.tr> adresinden alındı
- multeciler.org.tr (2021). 02 23, 2021 tarihinde <https://multeciler.org.tr> adresinden alındı
- Nations, U. (2017). International Migration Report.
- OECD. (2011). 02 22, 2021 tarihinde <https://www.oecd.org> adresinden alındı

- OECD. (2014). Public İvesment. 03 24, 2021 tarihinde Oecd.org: <http://www.oecd.org> adresinden alındı
- OECD. (2016a). Subnational Governments in OECD Countries: Key Data. 03 14, 2018 tarihinde <http://www.oecd.org>adresinden alındı
- OECD. (2019). Effective Public Investment Across Levels of Government. Implementing the OECD Principles. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). Joint Actions to Win the War. 06 06, 2021 tarihinde <https://www.oecd.org> adresinden alındı
- OECD, R. (2011, 05 02). Growing Income Inequality in OECD Countries:What Drives it and How Can Policy Tackle it ? Paris, Fransa.
- Özer, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Öztürk, N. (2012). Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Reuter, E. B. (1923). Population Problems. Philadelphia: J.B. Lippincott Company.
- Rothbard, M. (2006). Power & Market: Government and the Economy (4. Baskı b.). Alabama: Ludwig von Mises Institute.
- Sağsen, İ. (2012). İklim Değişiminin Güvenlik Boyutu ve Ortadoğu'ya Etkileri. Ortadoğu Analiz. 01 22, 2021 tarihinde <http://orsam.org.tr> dresinden alındı
- Saraç, H. (1992). Nüfus Politikaları ve İlahi Dinlerdeki Uygulama. 20. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi (İ.Ü.S.B.E).
- Seyidoğlu, H. (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük (Geliştirilmiş 3. Baskı b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. (2020, Nisan). Coronavirus and Migration: Analysis of Human Mobility and the Spread of COVID-19. Migration Letters(17 (2)), 379-398. 06 06, 2020 tarihinde <https://journals.tplondon.com>adresinden alındı
- Smith, A. (2006). Milletlerin Zenginliği. (H. Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. London: Sage Publications.
- Taştan, A. (2021). Göç ve Kadın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın. Net Kitaplık Yayıncılık.
- TDK. (2019). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 06 24, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- The World Bank. (2009). Reshaping Economic Geography. (T. W. Bank, Dü.) Nisan 11, 2018 tarihinde <http://documents.worldbank.org> adresinden alındı
- Tozduman Terzi, A. (tarih yok). Osmanlı İktisat Tarihi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. 06 20, 2021 tarihinde <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr> adresinden alındı
- Tsoufidis, L. (2010). Competing School of Economic Thought. 05 15, 2021 tarihinde <https://books.google.com.tr> adresinden alındı
- Türk, İ. (1992). Kamu Maliyesi. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türk, İ. (1999). Kamu Maliyesi (3. Baskı b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türk, İ. (2010). Maliye Politikası. Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkoğlu, O. (2017, 12 19). Dünyada 258 Milyon Uluslararası Göçmen Bulunuyor. 04 24, 2018 tarihinde <https://aa.com.tr> adresinden alındı
- UNDP. (2017). Climate Change, Migration and Displacement. New York. 03 02, 2021 tarihinde <https://www.odi.org> adresinden alındı
- United Nations. (2009). The role of public investment in social and economic development : Public Investment. Vital for Growth and Renewal, but should it be a Countercyclical Instrument. New York and Geneva. 05 12, 2021 tarihinde <https://unctad.org> adresinden alındı
- Uzun, M. C., & Afşar, B. (2019). OSMANLI EKONOMİSİNİN TEMEL UNSURLARININ EKONOMİK YAKLAŞIMLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, 54-93. 06 20, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). Antalya. 06 15, 2021 tarihinde Vikipedi: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). Artvin. 06 15, 2021 tarihinde Wikipedia.org: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). Bursa. 06 15, 2021 tarihinde wikipedia.org: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). Diyarbakır. 06 15, 2021 tarihinde wikipedia.org: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). İstanbul. 06 20, 2021 tarihinde wikipaida.com: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı

- Vikipedi. (2021). Konya. 06 20, 2021 tarihinde wikipedia.org: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). Mardin. 06 20, 2021 tarihinde wikipedia.org: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). wikipedia.org. İzmir: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021). wikipedia.org. 06 20, 2021 tarihinde Şanlıurfa: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Wach, E. (2013). Learning about Qualitative Document Analysis. 06 25, 2021 tarihinde <https://opendocs.ids.ac.uk> adresinden alındı
- Wicksell, K., & Lindahl, E. (1958). Selected Papers on Economic Theory. Cambridge: Harvard University.
- Wikipedia. (2021, 03 22). <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Wikipedia. (2021). Ülkelerine Göre LGBT Hakları. Wikipedia.com: <https://tr.wikipedia.org> adresinden alındı
- Williams, A. (2008). Turning The Tide: Recognizing Climate Change Refugees in International Law. Law & Policy. 04 05, 2021 tarihinde <https://onlinelibrary.wiley.com> adresinden alındı
- World Migration Report. (2020). 2020 Dünya Göç Raporu. 02 13, 2021 tarihinde <https://publications.iom.int> adresinden alındı
- World Migration Report. (2020). 02 23, 2021 tarihinde <https://publications.iom.int/>. adresinden alındı
- Yalçın, K., & Aksoy, E. (2011). Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yavuz, S. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal araştırmalar Dergisi, 610-623. 01 13, 2021 tarihinde <https://www.sosyalarastirmalar.com> adresinden alındı
- Zengin, D., & Gönültaş, B. (2021, 01 25). Küresel doğrudan yabancı yatırımlar 2020'de yüzde 42 azaldı. 05 20, 2021 tarihinde [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr/): <https://www.aa.com.tr/> adresinden alındı
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 99. 04 05, 2021 tarihinde <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr> adresinden alındı

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	